

**T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI**

**İLKÖĞRETİM ÖĞRETMENLERİNİN DEMOKRATİK OKUL KÜLTÜRÜNÜN
ALGILANMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abide ALPTEKİN

**ÇANAKKALE
Temmuz, 2014**

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı

İlköğretim Öğretmenlerinin Demokratik Okul Kültürünün Algılanmasına
Yönelik Görüşleri

Abide ALPTEKİN
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hasan ARSLAN

Çanakkale
Temmuz, 2014

Taahhütname

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**İlköğretim Öğretmenlerinin Demokratik Okul Kültürünün Algılanmasına Yönelik Görüşleri**”adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01/07/2014

Abide ALPTEKİN

İmza

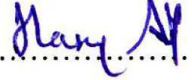

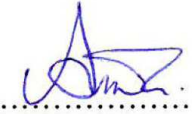

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Abide Alptekin tarafından hazırlanan çalışma, 01.07.2014 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No: 10047434

	Akademik Unvan	Adı SOYADI	İmza
Danışman	Doç. Dr.	Hasan ARSLAN	
Üye	Doç. Dr	Çavuş ŞAHİN	
Üye	Yrd. Doç. Dr.	Adil ÇORUK	

Tarih: 18.08.2014

İmza:

Doç. Dr. Ajda KAHVECİ

Enstitü Müdürü

Önsöz

Türkiye, köklü bir geçmişe sahip olmasına rağmen halk ve aydın kesimin gerçek bütünleşmeyi sağlayamaması nedeniyle demokratik kültür oluşturma noktasında, bilinç düzeyi, olması gerekenin çok altında kalmıştır. Batılılaşmayı kendine hedef alan ülkemiz, cumhuriyet devrimleriyle, Atatürk İlke ve İnkılâplarıyla demokrasinin etkisi altında kalması kaçınılmaz olmuştur. Bu açıdan bakıldığında araştırmamızın konusu, Türkiye’de demokrasi kavramının öncelikle eğitim alanında nasıl uygulama alanı bulmaya başladığı ve bu süreç içerisinde eğitimcilerin demokrasinin gelişiminde algı düzeylerinin hangi noktaya geldiği konusundadır.

Demokrasi, demokrasi bilinci, demokratik tutum ve davranışlar insan onuruna saygıyı temel alan aklın ve vicdanın rehberliğinde şekillenen bir yaşam tarzıdır. Demokrasiyi bireysel ve toplumsal düzeyde benimsetmek ve her geçen gün yeni ölçütler geliştirmek demokrasi eğitimi ile gelişecek bir olgudur. Biz eğitimciler demokrasi eğitiminin teorik kısmının yanında daha çok uygulama boyutunu da takip ederek, demokratik toplum idealinin şekillenmesine yönelik eğilimlerin ütopyik bir değer olmamasına, demokrasiyi yerleştirecek, koruyacak ve egemen kılacak yurttaşlar yetiştirmek hedefindeyiz. “ Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir” diyen başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk fikri hür vicdanı hür bir nesil, fikri hür vicdanı hür yurttaşlar istemektedir.

Türkiye’de cumhuriyetle başlayan eğitim ve öğretim alanında yapılan reformlarla birlikte, çocuklarımızı ve gençlerimizi toplumsal yaşama hazırlayan, vatansever aynı zamanda onları ihtiyaç duydukları bilgi ve becerilerle donatanlar öncelikle okullar ve öğretmenlerdir. Demokratik davranışların bireylerde içselleştirilebilmesi için okullardaki eğitim ortamları demokratik ilkeler doğrultusunda öğrencilerin kişisel gelişimleri için yapılandırılmalıdır.

Günümüz Türkiye’sinde insan hakları ve demokrasi kavramları, yadsınamayacak kadar önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle insan haklarına ve demokrasiye gereken değeri

veren vatandaşların yetiştirilmesi gerekmektedir. Türkiye, medeniyet dairesindeki gelişim sürecinde, konumu gereği doğu ekseninden batı eksenine kayma eğilimi gösterirken insan hakları, adalet, demokrasi, özgürlük gibi alanlarda vatandaşlarının huzur ve refahı arttırmak yolunda ciddi bir sınav vermektedir.

Toplumun ilerlemesinde, eğitim sistemi aracılığıyla yetiştirilecek insan unsurunun çok önemli bir yeri vardır ve öğretmenler, öğrencilerin davranışlarını değiştiren ve geliştiren kişiler olarak, eğitim sisteminin vazgeçilmez unsurlarıdır.

Bana verebilecekleri en güzel şey olan insan sevgisini veren sevgili babama ve rahmetli anneme, biricik büyükbabama; şefkatini benden esirgemeyen rahmetli büyük amcam Recep Yüksel'e yürüdüğüm yolda bana eşlik eden eşim Zeki ALPTEKİN'e; eğitim hayatım boyunca emeği geçen öğretmenlerime; her birine ayrı ayrı saygı, sevgi ve minnet duyduğum üniversite hocalarıma; kariyer gelişimimde kendime her anlamda örnek alacağım danışmanım Doç. Dr. Hasan ARSLAN'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Son olarak, yüksek lisans yapacak genç adaylara; inanç ve azminizi asla kaybetmemeniz ve yüksek lisans yapmanın sizlere yeni bir ufuk açacağını unutmadan içinizdeki ışığın yolunuzu aydınlatmasına izin vermeniz dileğiyle...

Abide ALPTEKİN

Çanakkale, Temmuz, 2014

Özet

İlköğretim Öğretmenlerinin Demokratik Okul Kültürünün Algılanmasına

Yönelik Görüşleri

“İlköğretim Öğretmenlerinin Demokratik Okul Kültürünün Algılanmasına Yönelik Görüşleri” adlı çalışma konuyu teorik bir düzlemde ele almakla birlikte istatistik verileriyle desteklenmiştir. İlköğretim birinci ve ikinci kademe öğretmenlerinin görüşlerine anket soruları aracılığıyla ulaşılmıştır. Bu çerçevede, Çanakkale ili Merkez, Lapseki ve Biga ilçelerinden seçilen 25 okulda ulaşılan öğretmenlerin anket sorularını cevaplandırması sağlanmış, 267 anket incelemeye dahil edilmiştir.

Çalışma dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde “Giriş” bölümü içinde yer alan problem durumu, araştırmanın önemi, varsayım, sınırlılıkları, kısaltmalar ve tanımlar; “Alan Araştırması” bölümünde yer alan demokratik okul kültürü, insan hakları, demokrasi ve vatandaşlık eğitimi kavramlarının ilişkilerinin açıklanması yer almaktadır.

“Araştırma Yöntemi” başlıklı üçüncü bölümde; araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama araçları ve veri analizi gibi konular üzerinde durulmuştur.

“Bulgular ve Değerlendirme” başlıklı dördüncü ve son bölüm, “Demokratik Tutum Ölçeği” yönteminin anket uygulaması sonucu elde edilen verilerin SPSS programı aracılığıyla veri girişlerinin yapılmasından elde edilen istatistik verilerin değerlendirmesini içermektedir.

Araştırmanın sonucunda İlköğretim öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre demokratik saygı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmasına karşın; demokratik katılım ve demokratik eğitim ile cinsiyet arasında istatistik olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Farklı kıdeme sahip ilköğretim öğretmenlerinin demokratik saygı, demokratik katılım ve demokratik eğitim değişkenlerinin çalışma süresi veya kıdemine göre istatistik açısından anlamlı bir farklılığının bulunmadığı görülmüştür.

İlköğretim öğretmenlerinin tutumlarını mezun oldukları kurum düzeylerine göre (lise, önlisans, lisans, lisansüstü), incelediğimizde demokratik saygı, demokratik katılım ve demokratik eğitim değişkenlerinin eğitim düzeyine göre istatistik açısından anlamlı bir farklılığının bulunmadığı görülmüştür.

İlköğretim öğretmenlerinin, yaşlarına göre demokratik tutum boyutları incelendiğinde, demokratik katılım ve demokratik eğitim değişkenleri yaşa göre farklılık göstermemesine karşın, demokratik saygı değişkeni yaşa göre istatistik olarak anlamlı bir farklılığa sahip olduğu görülmüştür.

Abstract

The Views of Primary School Teacher's about the Perception of Democratic School Culture

The study titled "Perception of democratic school culture in primary schools" handles the subject at a theoretical level and supported by statistical data. Opinions of first-year and second-year teachers in the primary schools were obtained via survey questions. Within this frame, it was provided that teachers working in 25 schools and being selected from Çanakkale province, Merkez, Lapseki and Biga districts answered survey questions and 267 surveys were included in the examination.

The study consisted of four sections. In the first section, there is problem situation in the "Introduction", importance of the research, hypothesis, limitedness, abbreviations and definitions and in the "Field Study" section, there is explanation of relations of these concepts: democratic school culture, human rights, democracy and citizenship education.

In the third section titled "Research Method", it was focused on research model, system, sample, data collection tools and data analysis.

In the fourth and last section titled "Findings and Evaluation", there is evaluation of data obtained as a result of survey implementation of the method titled "Democratic Attitude Scale" and of the date obtained from making data entry via SPSS program.

As a result of the research, it was seen that there was no significant difference between democratic respect and gender variance according to gender of primary school teachers and that there was no statistically significant difference between democratic participation, democratic education and gender.

It was also seen that there was no statistically significant difference according to working period or seniority of democratic respect, democratic participation and democratic education variances of the primary school teachers having different seniority.

When considering attitudes of the primary school teachers according to level (high school, associate degree, undergraduate and postgraduate) of institution from which they were graduated, it was seen that there was no statistically significant difference according to education level of the democratic respect, democratic participation and democratic education variances.

When considering democratic attitude dimensions of the primary school teachers according to their ages, it was seen that democratic participation and democratic education variances did not differ from age and that democratic respect variance had statistically significant difference according to age.

İçindekiler

Onay.....	i
Önsöz.....	ii
Özet.....	iv
Abstract.....	vi
İçindekiler.....	viii
Semboller Ve Kısaltmalar.....	xii
Tablolar Listesi.....	xiii
Bölüm I: Giriş.....	1
Problem Durumu.....	1
Amaçlar.....	5
Önem.....	6
Sayıtlılar.....	9
Sınırlılıklar.....	9
Tanımlar.....	9
Bölüm II: Demokrasi, İnsan Hakları, Vatandaşlık Eğitimi.....	11
Demokrasinin Tarihi Temelleri.....	11
Demokrasinin Kavramsal Temelleri.....	13
Demokrasinin Hukuksal Temelleri.....	14
Demokrasinin İşlevsel Temelleri.....	14
Demokrasinin Değerleri.....	14
Demokrasinin İlkeleri.....	15
Demokrasinin Araçları.....	15
Demokrasi Nasıl Olmalıdır?	16
Demokrasi Eğitimi.....	17

Demokrasi Eğitimi ve Devleti.....	18
Demokrasi Eğitimi ve Okul.....	19
Demokrasi Eğitimi ve Birey.....	20
Demokrasi Eğitimi ve Aile.....	21
Demokrasi Eğitimi ve Kültür.....	22
İnsan Hakları.....	24
İnsan Hakları Hukuki Temelleri.....	24
İnsan Hakları Eğitimi.....	26
İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi İlişkisi.....	27
İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi İlişkisi.....	29
Vatandaşlık.....	32
Vatandaşlık Tarihi Temelleri.....	33
Vatandaşlık Kavramsal Temelleri.....	34
Vatandaşlık Hukuki Temelleri.....	35
Vatandaşlık Eğitimi.....	35
Vatandaşlık Eğitiminde Okul.....	36
Vatandaşlık Eğitiminde Aile.....	36
Vatandaşlık Eğitimi ve Devlet.....	36
Vatandaşlık Eğitimi ve Küreselleşme.....	37
Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi İlişkisi.....	39
Demokratik Eğitim.....	43
Demokratik Tutum.....	44
Demokratik Katılım.....	46
Demokratik Saygı.....	49
Demokratik Yönetim.....	51

Demokratik Toplum ve Aile.....	54
Demokratik Yaşam.....	56
Demokratik Vatandaşlık.....	59
Demokratik Okullar.....	59
Demokratik Okul Kültürü.....	61
Demokratik Sınıf.....	66
Demokratik Öğretmen.....	69
Demokratik Birey.....	72
Demokratik Değerler.....	72
Bölüm III: Yöntem.....	75
Araştırmanın Modeli.....	75
Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	75
Verileri Toplama Aracı.....	78
Güvenilirlik Analizi.....	78
Verilerin Toplanması.....	79
Verilerin Analizi.....	79
Bölüm IV: Bulgular ve Yorum.....	80
Bölüm V: Tartışma ve Sonuç.....	103
Öneriler.....	109
Kaynakça.....	111
Ekler.....	123

Sembol ve Kısaltmalar

ANOVA	: Varyans Analizi
F	: f değeri
f	: Frekans
n	: Öğrenci sayısı
Ort.	: Ortalama
P	: Anlamlılık Düzeyi
S.	: Standart Sapma
S	: Sayı
Sd.	: Serbestlik Derecesi
s.	: Sayfa sayısı
t	: t değeri
X	: Ortalama
N	: Eleman sayısı
%	: Yüzde
TDK	: Türk Dil Kurumu
Yay.	: Yayınları

Tablolar Listesi

Tablo No	Başlık	Sayfa
1	Evren ve örneklem.....	76
2	Araştırmaya Katılan Kişilerin Özelliklerine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları (Araştırmaya Katılan Kişilere Ait Özellikler).....	77
3	Ölçeğe Ait Cronbach's Alpha Güvenilirlik Katsayıları.....	79
4	Demokratik Tutum Ölçeğine İlişkin Betimsel Bulgular (N=267).....	81
5	Demokratik Tutum Ölçeğinde Demokratik Eğitime Ait Bulgular (N=267)....	85
6	Demokratik Tutum Ölçeğinde Demokratik Saygıya Ait Bulgular (N=267)...	86
7	Demokratik Tutum Ölçeğinde Demokratik Katılıma Ait Bulgular (N=267)...	89
8	Değişkenlerin Cinsiyete Göre Farklılık Analizi.....	92
9	Değişkenlerin Çalışma Süresine Göre Farklılık Analizi.....	94
10	Değişkenlerin Yaşa Göre Farklılık Analizi.....	96
11	Demokratik Saygı Değişkenine Ait Tukey Testi Sonuçları.....	98
12	Değişkenlerin Eğitim Düzeyine Göre Farklılık Analizi.....	100
13	Korelasyon Analizi.....	101

Bölüm I

Giriş

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımları ile araştırmada kullanılan kısaltmalara yer verilmiştir.

Problem Durumu

Eğitim, okul öncesinden başlayan yükseköğretimi de kapsayan uzun bir süreçtir. Öğrencilere kazandırılacak değer ve tutumlar, insan haklarına saygıyı davranış haline getiren bireylerin yetişmesini sağlayacaktır (Gülcan, 1997, s. 16). Eğitimde önemli bir basamak olan ilköğretim eğitimi, öğrencinin olumlu ön öğrenmeleri yaşaması ve sonraki eğitim hayatı için etkili inşa mekanizmalarını içerir. “Kişisel açıdan ilköğretim sistemi, çocuğa karşılaması gereken beden, ruh ve toplum ile ilgili ihtiyaçlarını karşılayabilecek çeşitli yetenek ve kabiliyetleri kullanmayı, değerli bir varlık olduğunu kavratmayı; onu kişilik ve ahlak sahibi iyi bir vatandaş olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır” (Ertuğrul, 2000, s. 120).

Avrupa Konseyi, İnsan Hakları Öğretimi Kararı’nda (1978), insan hakları ve demokrasi eğitiminin, erken yaşlarda verilmesi gerektiği belirtilmiştir (Gülmez, 1994, s. 198). İnsan hakları kapsamında yer alan kavramların öğretimine erken yaşlarda başlanılmalı, soyut kavramların öğretimi gerçekleştirilirken disiplinler arası bir yaklaşım sergilenerek kavramlar öğrencilere kazandırılmaya çalışılmalıdır (Gülmez, 1994, s. 204).

Ülkeler, demokrasinin öngördüğü değerleri kazandırmada eğitimi vazgeçilmez bir araç olarak görmektedirler. Eğitimin nihai amacı, toplumun beklentilerine uygun, düşünen, araştıran, tartışan, sorgulayan, görev ve sorumluluklarını bilen, demokratik ve çağdaş niteliklere sahip iyi bir vatandaş yetiştirmektir. Toplumda kabul gören temel değerlerin yeni kuşaklara kazandırılmasında okula önemli görevler düşer (Sarı, 2007, s. 4-5). Bir eğitim sisteminin başarısı, sistemi hayata geçirebilen, uygulayabilen öğretmenin başarısıdır

(Seferoğlu, 2004). Öğretmenlerin mesleğe seçimi, hazırlanması aşamalarının titizlikle yapılması sistemin başarı katsayısını arttıracaktır.

Demokrasiyi öğrenme ve yaşamanın gerçek koşullarının incelenmesi, vatandaşlık eğitimi yaklaşımlarında demokratik vatandaşlığın derin şekilde anlaşılmasına temel teşkil eder. Gençlerin günlük yaşamları, ilgi alanları ve çevresindekilerin hayat şartlarını değiştirme ve şekillendirme kabiliyetleri, politik olmayan “iyi” vatandaşlık uygulamaları, okullarda ve üniversitelerde dersler yoluyla şekillenmektedir.

Günümüzde öğrencilerin fikirleri ve okullardaki katılımları üzerinde devletin desteği güçlü olsa da demokratik toplumlar oluşturmak yerine, toplumlar, kaygılarla beslenmiş gibi görünüyor. Demokratik yönetim ilkelerinin önemi kabul edilse de eğitim programları demokrasinin günlük okul hayatında yaşanması yerine öğretilmesi olarak sunulmuştur.

Demokratik vatandaşlık için bireylerin hazırlanmasında eğitim politikasının, okulların ve öğretmen tutumlarının önemli bir rol oynadığı yaygın olarak kabul edilmiştir. Demokratik ilkeleri ve uygulamaları, çocuklarımıza tanıtmak için bu bilinçte hareket edecek öğretmenler, meslektaşları ve öğrencileri için etkili bir model olacaktır. İlköğretim öğrencileri demokrasi eğitimi gibi soyut olan kavramlar üzerinde kendi kişisel kavrayışlarını inşa etme fikri ile boğuşurken yaşadıkları deneyimlerini somutlaştırmaları konusunda, öğretmenleri en büyük destekçileri olacağından, yetiştirdiğimiz her bir öğretmen, ülkemiz ve geleceğimiz için, insan kaynaklarının hazırlanması için yeni fırsatlar yaratacaktır.

Eğitim kurumlarında bireylere demokratik değerlerin kazandırılması ve demokrasiyi özümsemiş bireylerin yetişmesi, demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi açısından önem taşımaktadır. Demokrasi kültürü, devam eden bir süreç olduğundan her birey ve kuşak demokrasiyi geliştirmeye çalışmalıdır. Demokrasinin teorik olarak öğretimi; demokrasiyi yaşayarak, okul ortamındaki gerçek yaşantılardan yararlanarak öğretimi, önemlidir; bunun yanında demokrasi bilincini, yalnızca yasalar ve kurallar anlamında değil; bir davranış modeli

olarak da öğrencilere kazandırılması hedeflerden biridir. Öğrenci katılımıyla, hem demokrasi eğitiminin, hem de okulun kalitesi artacaktır.

Yurttaşlık bir devletin yasalarına tabi olmaktan öte, haklar bağlamında tanımlanmış bir toplumsal rol ve en önemlisi bir inanç ve tutum sorunudur. Vatandaş, toplumun geleceğini belirlemede etkin bir rol üstlenmeli, alınan ortak kararlarda sorumlu olduğunu hissetmelidir (Üstel, 1999).

Devlet, sorunların çözüm yeri olarak görülmesinin yanında birçok sorunun da kaynağı olabilmektedir. Bu sorunların sağlıklı analizi için yönetim bilimleri alanında bir takım çalışmalara başlanmıştır. Bu yüzden devlet, demokrasiyi bir yandan yerleştirmeye çalışan diğer yandan güvenlik endişesiyle de bunu kısıtlamaya çalışan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla konumuz eğitim, kamu yönetimi, hukuk ve sosyoloji alanlarının disiplinler arası çalışmasını gerektirmektedir. Bu noktada demokrasi eğitimi, bireylerin bir başkasına veya devlete bağımlı olmak yerine devletine bağlı olarak hem kendi sorunlarına hem de toplum sorunlarına çözüm üretebilecek nitelikte yetiştirilmelerine hizmet eder.

Bireyin kendi geleceğini belirleme isteği, farklı yaşam ve düşünme tarzlarının meşruluğunu kabullenebilmesi, bireysel özgürlüklerin anlam değeri, birey-toplum ekseninde oluşabilecek çatışmalara neden olmaktadır. Demokrasi algısı yükseldikçe bu gibi sorunların azaltılması amaçlanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Atatürk; iyi eğitim görmüş, bilinçli bir toplumun varlığını, yeni inkılâpların ve Cumhuriyet yönetiminin yerleşmesi ve yaşamasının ön şartı ve eğitim sisteminin ülkemizin ihtiyaçlarına ve çağın gereklerine uygun olarak yenilenmesi ve bu eğitimin toplumun bütün kesimlerine yaygınlaştırılması gerekir (Dönmez, 2006, s. 95).

Demokrasilerde, halkın korunmasını sağlayan hayati unsur, demokrasinin ilke ve amaçlarına olan inançtır. Dolayısıyla, insan haklarına ve demokratik vatandaşlığa dair her

düzeyde eğitim verilmesi esastır. Eğitim programları, okullarla ve üniversitelerle sınırlı olmamalı, polis ve ordu gibi diğer kamu otoritelerini de kapsamalıdır (Beetham-Boyle, 2005). Bu amaçla hayat boyu öğrenme kavramı önem kazanmalı; toplumsal huzuru sağlamakla görevli meslek grupları da her koşulda insan haklarını ve demokrasiyi önemseyen bir imaj çizmelidir.

Üste (2007, s. 299), pek çok kişinin insan hakları eğitiminin amaçları konusunda üzerinde mutabakat sağladıkları hususları şöyle belirtmek mümkündür:

- İnsan hakları eğitimi; karşılıklı anlayış, hoşgörü, saygı ve dayanışma davranışlarını özendirir, özendirilmelidir,
- İnsan hakları eğitimi; bireye hak bilinci kazandırmanın yanı sıra, başkasının haklarına saygı göstermesini de öğretmelidir,
- İnsan hakları eğitimi; bir insan hakkıdır ve sosyal adalet, barış ve demokrasiyi geliştirmenin ve tam anlamıyla gerçekleştirmenin ön koşuludur.
- İnsan hakları eğitimi; insan haklarının güvenceye bağlanacağı ve ihlallerin önleneceği sağlam bir temel oluşturur.

Okul, toplumsal ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılmalı ve düzenlenmelidir. Söz konusu bu zorunluluk bizi okulun demokratikleştirilmesi kavramına götürecektir. Okullarda, öğretmen- öğrenci ilişkilerinin aşırı yapılandırılması, eğitim ortamlarında kuralların oldukça katı ve tek yönlü oluşu eğitim ve öğretimi güçleştirmektedir (Aydın, 2000, s. 3). Dolayısıyla demokratik toplumlarda okul, geleneksel anlayışta olduğu gibi hayata bir hazırlık değil, hayatın kendisidir. Öğrenciler, bireysel özelliklerini tanıyabilmeli, potansiyel yeteneklerini ortaya çıkartabilmeli ve özgür bir ortamda işbirliği içinde çalışabilme özelliği kazanabilmelidir.

İlköğretimin insan hakları ve demokrasi açısından vazgeçilmez bir öneme sahip olmasının başlıca sebepleri şunlardır:

- Temel bir insan hakkı olması,
- Zorunlu ve kesintisiz olarak vatandaşların görmesi gereken bir öğretim kademesi olması,
- Kişilerin kapasitelerinin gelişiminde önemli bir yere sahip olması,
- Topluma uyum sağlamasına yönelik olarak toplumsal değerlerin kazandırılmasında önemli bir yerinin olması,
- Bireyin geleceğine yönelik olarak, bireyin mutluluğunu sağlamada gerekli bilgi ve becerilerin bu kademedede daha sağlıklı ve kolay bir şekilde kazanılması,
- Toplumun devamlılığını sağlamada en güvenli araçlardan biri olması,
- Eğitim sisteminin temelini oluşturması,
- Bütün vatandaşlara ulaşma imkanına sahip olması,
- Öğrencilerin gelişimlerinin daha iyi bir şekilde yönlendirilebilir olmasıdır (Yeşil, 2002, s. 83–84).

Araştırmanın Amaçları

Bu araştırmanın amacı, ilköğretimlerde demokratik okul kültürünün algılanmasına yönelik öğretmen görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaçla aşağıda belirtilen alt amaçlara ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır.

1. İlköğretim öğretmenlerinin;
 - a)Demokratik katılım,
 - b)Demokratik saygı,
 - c)Demokratik eğitimle ilgili algıları ne düzeydedir?
2. İlköğretim öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre demokratik tutumları arasında fark var mıdır?
3. Farklı kıdeme sahip ilköğretim öğretmenlerinin demokratik tutum puanları arasında fark var mıdır?

4. İlköğretim öğretmenlerinin, yaşlarına göre demokratik tutumları arasında fark var mıdır?
5. Mezun oldukları kurum düzeylerine göre (lise, önlisans, lisans, lisansüstü), ilköğretim öğretmenlerinin demokratik tutum puanları arasında fark var mıdır?

Araştırmanın Önemi

İnsan hakları ve demokrasi kültürü konularında sağlanan ilerlemeler günümüzde çağdaş toplum olmanın temel göstergeleridir. Demokratik bir toplum oluşturma sürecinde okulların rolü evrensel bir kabul görmektedir. Okullarımız, öğrencileriyle ilişkili bütün öğeleri harekete geçirerek, demokrasi ve insan hakları kültürünün geliştirilmesine temel teşkil edecektir. Bu anlamda araştırma sonucunda elde edilecek bulguların demokratik okul kültürünün öğelerinin saptanmasına katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Bireyler kendi potansiyellerinin farkına varamadıklarında, toplum, teknolojik gelişmeyi sağlayan, ekonomiyi doğrudan etkileyen insan kaynakları faktörünü kaybetmektedir. Özgürlüklerin kısıtlanması sosyal ve politik anlamda düşünce üretilmesini engelleyerek bireysel gelişmeye ket vurmaktadır. Kendi potansiyelini gerçekleştirememek hem birey için hem toplum için özgür iradenin engellenmesi, kamuoyunun yanıltılması ve kültürel değerler kazanımının durdurulması demektir. Demokrasi eğitiminin bireye kazandırdığı olumlu davranış ve yetenekleri diğerlerini dinleme, sabırlı olma, gerektiğinde lider olabilme, görgü ve nezaket, dinsel değerlere hoşgörü, bağımsız hareket edebilme, özgüven ve oto-kontrol, çalışkanlık ve dürüstlük, yaratıcılık ve üretkenlik şeklinde sıralanabilir.

Türkiye’de, Cumhuriyet’le başlayan eğitim ve öğretim alanında yapılan reformlarla birlikte, çocuklarımızı ve gençlerimizi toplumsal yaşama hazırlayan, vatansever aynı zamanda onları ihtiyaç duydukları bilgi ve becerilerle donatanlar öncelikle okullar ve öğretmenlerdir. Demokratik davranışların bireylerde içselleştirilebilmesi için okullardaki eğitim ortamları demokratik ilkeler doğrultusunda öğrencilerin kişisel gelişimleri için yapılandırılmalıdır.

Bilgi iletişim öge ve uyarıcılarının çeşitlenmesiyle yeni doğan her nesil kendinden önceki nesillere oranla daha donanımlı olarak dünyaya gelmektedir; öğrenme hızları ve kapasiteleri yüksektir. Yaratıcılık düzeyi yüksek bu çocukları gereken düzeyde eğitmek için normalin çok üstünde bir çaba göstermemiz gerektiği ortadadır; onları anlamak, kabul etmek, yeteneklerini keşfetmelerine yardımcı olmak için demokratik ilkelerin başat olduğu ortamlar hazırlamak gerekmektedir. İnsanlık, içinde bulunduğu “Bilgi Çağı”ndan bir sonraki çağa nasıl hazır olması gerektiğinin yollarını aramaktadır. Bilginin kolay elde edildiği bu dönemde asıl farkı nasıl yaratabileceğimiz konusu tartışmaya açık bir konudur. “Birey” veya “insan kaynağı” faktörü diğer tüm dönemlere göre işlenmesi gereken en değerli madenimizdir.

Temeli insan haklarına dayalı, demokratik düzeni benimsemiş ve her bir ferdini bir kazanım olarak gören ülkelerde eğitim, kişilerde yaratıcı ve eleştirel düşünce yeteneğini geliştirir, çocukların ilgi ve yeteneklerini değerlendirir; geleceklerini inşa etme noktasında onlara geniş bir dünya görüşü ve hoşgörü kazandırır; modern bir eğitim aracılığı ile kalkınmanın gerektirdiği sayı ve nitelikte insan gücünü yetiştirir. Dolayısıyla eğitilmiş insanlar tarafından ülke kaynakları daha etkili ve planlı bir biçimde değerlendirilir, ekonomik kalkınmanın yanı sıra toplumsal barış sağlanır.

Türk eğitim sisteminde, insan hakları ve demokrasi kavramlarının öğrenciye sadece salt bilgi aktarımıyla yeterli olmadığı, öğretmenin her geçen gün rehberlik noktasında aktif olma zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Eğitimciler, okul ve okulun çevre ile ilişkileri doğrultusunda öğrencilerin kimlik gelişimleri için okul kültürü ve toplum deneyimlerinin özellikle öğrenciler arasındaki diyaloglarla işbirliğine dayalı öğrenme yöntemlerinin öğrenimde teşvik edilmesine, demokrasi eğitiminde önem vermelidir.

Maslow’un ihtiyaç hiyerarşisinde, insan, belirli bir kategorideki gereksinimler tam olarak karşılanmadan kişi bir üst düzeydeki kategorinin gereksinimlerini algılamaz. Günümüz

dünyası öyle bir aşamaya gelmiştir ki toplumlar geliştikçe, bilgi birikimleri arttıkça demokrasinin aygıtlarını daha fazla kullanma ihtiyacı hissetmektedir. İnsan genetiği “neslin devamına” programlanmışsa bu durum sadece fizyolojik değil psikolojik süreçleri de içerisinde barındırır. İnsanlığın bulunduğu çağı atlaması, bireylerin kendi güçlerinin farkındalık düzeyini aşmasıyla mümkündür dolayısıyla demokrasi, eğitim için vardır; bireyin hem kendini hem de yaşadığı toplumu geliştirmesi için vardır; bireyin eğitilmesi, geliştirmesi ve kendini doğal koşullarda ifade etmesi baskıcı değil demokratik ortam koşullarında sağlanabilir. Eğitim, herkese kamusal yaşama katılma ortamı oluşturarak demokratik projenin merkezinde yer almaktadır. Okul, ister devlet tarafından kontrol edilsin isterse özel gruplar tarafından organize edilsin, şüphesiz demokratik bir kurum olmak zorundadır. Her vatandaşın somut olarak kendi haklarını kullanmasına izin verilmesi fikri, çağdaş demokrasi ile bağlantılıdır ve bunun başlangıç noktası okullar olmalıdır. Bu doğrultuda öğretmen tutum ve görüşleri demokrasi eğitiminin boyutlarını değerlendirmek ve ilgili kurumlara dönütler sunmak açısından önemlidir.

Sayıtlar

Araştırmanın başlıca sayıtları aşağıda sıralanmıştır:

1. Demokratik okul kültürü okullarda planlı ve istenen düzeyde kazandırılabilir.
2. Çalışma kapsamında görüşlerine başvuru alan öğretmenler demokratik okullar oluşturmak için çaba göstermektedir.
3. Çalışma kapsamında görüşlerine başvuru alan öğretmenler, anket sorularını cevaplandırırken soruları özenli bir şekilde okuyup, değerlendirmiştir.

Sınırlılıklar

Bu araştırmada veri toplanan okullar ve anket uyguladığımız öğretmenler aşağıdaki şekilde sınırlandırılmıştır:

1.Araştırma kapsamında alınan okullar Çanakkale iline bağlı Merkez, Lapseki ve Biga ilçelerinden seçilmiştir.

2.Anket, yukarıda belirtilen merkez ve ilçelerden seçilen ilköğretim öğretmenleri üzerinde uygulanmıştır.

3.Araştırmada okul yöneticileri ayrı bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Tanımlar

Demokrasi:“Demokrasi, en çok sayıda bireylere en büyük özgürlüğü veren, olası en büyük çeşitliliği tanıyan ve koruyan siyasal yaşam biçimidir” (Touraine, 1997, s. 25).

Demokrasi Eğitimi:“Demokratik bir toplumda bireyin ilişkisine ağırlık veren bir eğitim türüdür (Öncül, 2000, s. 291).

Demokratik Tutum: “Bireyi belli insanlar, nesnelere ve durumlar karşısında, demokrasi ilkeleri doğrultusunda belli davranışlar göstermeye iten öğrenilmiş eğilimlerdir.” (Gömleksiz, 1994, s. 477).

İnsan Hakları Eğitimi: Örgün eğitimin içinde ve dışında bulunan herkesin insan haklarını koruma ve geliştirme, bu haklara karşı bireylerde saygı kültürünü geliştirmeye yönelik işe koşulan öğretim araçlarıyla verilen eğitimidir (Kepenekçi, 2000, s. 10).

Demokratik Okul Kültürü Oluşturma: Demokrasiye insan hakları eğitimi alanında uzmanlaşmış eğitimcilerin bu yaklaşımı eğitim ve öğretim metotlarına yansıtılmaları sürecinde oluşan anlayıştır.

Bölüm II

Alan Yazın

Demokrasi, İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi

Bu bölümde demokrasi, insan hakları ve vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitimi, insan hakları ve vatandaşlık eğitimi, demokratik eğitim ve demokratik kültür alanında kuramsal bilgiler ve kuramsal bilgilerin yorumlanması yer almaktadır.

Demokrasi - Demokrasinin Tarihi Temelleri

Antik Yunan'a dayanan demokrasi kavramı, Yunanca'da halk anlamına gelen "demos" ile güç, iktidar anlamına gelen "kratos" kelimelerinin birleşimi ile oluşmuştur. Halkın iktidarı, halkın yönetimi anlamı yüklenmektedir (Doğan, 2001: 141). Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi olarak karşımıza çıkan demokrasi, " çok sayıda bireye büyük özgürlüğü veren, olası büyük çeşitliliği tanıyan ve koruyan siyasal yaşam biçimidir" (Touraine, 1997, s. 25).

Demokrasi, İlk Çağ'da ortaya çıkması ve Atina şehir devletinde kısmen uygulamaya geçirilmesinden sonra, Orta Çağ boyunca etkisini yitirdiğini fakat Yeni Çağ ve Aydınlanma dönemi düşüncesinin sonuç vermesiyle yeniden çekici bir kavram haline dönüştüğü görülmektedir. (Erdoğan, 2005, s. 229). Demokrasi'nin gelişimini maddeler halinde gruplandırırız:

- Atina demokrasisi çoğunluğun iradesine üstünlük tanıyan, başlangıçta demokratik kurumların yanında, yalnızca soyluların seçebildiği aristokratik kurumlara sahip bir rejimdi. Atinalı demokratlar halkın yani yoksul çoğunluğun, soylular ise zengin azınlığın iradesini üstün kılma mücadelesine girmiş, her iki iradeyi uzlaştıracak bir kurumsal yapı oluşturmamışlardır. Bu yüzden, bugün cumhuriyetçi gelenek olarak adlandırdığımız gelişmenin izlerini, antik çağda Atina'da değil, daha çok Sparta'da ve en mükemmel biçimiyle Roma'da bulmaktayız (Uygun, 2003). Günümüz modern

hukuk sisteminin temelleri, Roma Hukuku'na dayanmakla birlikte bazı uygulamaları halen devam etmektedir.

- Günümüz demokrasisine ulaşılmasında önemli bir aşama olan “Aydınlanma Düşüncesi”, John Locke’un doğal hukuk teorisinden etkilenerak 18. yüzyıl Avrupa’sının demokrasi anlayışını geliştirmiştir. Doğal hukuk teorisi, siyasal, toplumsal ve ekonomik hakların çerçevesini oluşturmaktaydı; bu hakların güvence altına alınabilmesi için yönetenler ile yönetilenler arasında bir sözleşme gerekiyordu. Bu sözleşme ile hem yönetenler hem de yönetilenler arasında karşılıklı hak ve sorumluluklar belirlenmiş böylece hakların korunmasına çalışılmıştır (Doğan, 2005, s. 153).
- Demokrasinin büyük atılımlar yaptığı ve gelişme gösterdiği Yeniçağ önemli bir dönemdir. Fransız İhtilali (1789) ile eşitlik, özgürlük, adalet, bağımsızlık gibi düşünceler kapsamlı olarak demokrasiye girmiştir. Özellikle insan hakları konusunda “ İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi” bazı haklara değinmiş olmakla birlikte, insan hakları konusunda en önemli ve en büyük gelişme 10 Aralık 1948 tarihinde imzalanan “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” olmuştur (Büyükkaragöz, 1995, s. 6).
- Ülkemizde, cumhuriyete ulaşmak kolay olmamış, çok zor ve çetin bir mücadeleden sonra, Türk milletinin karakterine uygun, milli birlik ve beraberliği pekiştirecek ve milli kimliği güçlü bir şekilde inşa edecek cumhuriyete ulaşılmıştır (Köstüklü, 2002). Milli bağımsızlıktan milli egemenliğe uzanan yolda, Mustafa Kemal Atatürk ve Kurucu Meclis cumhuriyet ve demokrasiyi Türk Milletine armağan ederek, “ Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır; Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır” diyerek Türk Milletinin demokrasiye olan inancını kaybetmeyeceğini vurgulamıştır.

Demokrasinin Kavramsal Temelleri

Demokrasi konusunda tanım birliği sağlanamamıştır. Örneğin, yönetim bilimciler demokrasiyi, halkın egemenliğine dayanan yönetim şekli olarak tanımlamakta (Doğan, 2001, s. 137) iken; hukukçular, eğitim bilimciler ve diğer sosyal bilimciler demokrasi tanımlarının merkezine daha çok insan hak ve özgürlükleri ile ödevlerini yerleştirmektedirler (Yeşil, 2002a, s. 4).

“Demokrasinin anlamı, toplumun kendini siyasi açıdan örgütlemesidir.” (Habermas, 2005, s. 159). Temel hakların tanınması; güvenlik, yasal güvence ve zayıfları koruyan devlet müdahalelerinin yaygınlık kazanmasına imkan sağlamadıkça, demokrasi içerik açısından anlamını yitirecektir.

Touraine (1997, s. 39), demokrasi sadece bir siyasi rejim değildir, onun amacı sadece siyasi eşitlik yani tüm yurttaşlara aynı hakların verilmesi de değildir; “Demokrasi toplumsal eşitsizlikleri ahlaksal haklar adına dengelemek üzere bir araçtır aynı zamanda.” O halde demokrasi bir kurum ve birtakım kurallar toplamı değil “Siyasal olan öğeleri toplumsal ve ahlaksal olan başka öğelere bağlayan bir sistemdir.” Demokrasi, kurallara uymak gerektiğini ancak bu kuralların insanın mutluluğuna giden yolda bir araç olduğunu belirtir (Çalık, 2002, s. 72).

Kongar (2002, s. 13-14), demokrasi; iktidar ve iktidarın ülke yönetimine ilişkin attığı adımlar ve aldığı kararlar ile hemfikir olmayan kişilerin fikir hürriyeti hakkını kullanabildikleri bir yönetim şeklidir. Demokrasiyi tanımlama çalışmaları genel olarak incelediğinde, üç farklı yaklaşım olduğu görülmektedir. Kısaca;

- Demokrasiyi bir yönetim biçimi olarak tanımlayan yaklaşım,
- Demokrasinin insan hakları boyutunu temel alan yaklaşım,
- Demokrasinin bir yaşam biçimi olduğunu vurgulayan yaklaşım (Işık, Güven, Apaydın, 2004, s. 454).

Demokrasinin Hukuksal Temelleri

“Devletin var olma hakkı salt eşit öznal hakların korunmasıyla değil, herkesin ortak çıkarına olan normlar ve hedefler konusunda eşit ve özgür vatandaşların aralarında karar verdikleri, kamuoyu ve irade oluşturma süreçlerinin güvence altına alınmasıyla sağlanmaktadır. Böylece cumhuriyetçi devlet vatandaşlarından, kendi çıkarlarının takipçisi olmaktan daha fazlası beklenir” (Habermas, 2005, s. 153). Hukuk, demokratik düzeni, devletin içinde yer alan çıkar gruplarından koruyan birim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Demokrasinin İşlevsel Temelleri

Demokrasi; siyasal, ekonomik ve toplumsal gelişmelerden bağımsız bir kavram değildir. Batı’da gerçekleşen sosyo-ekonomik ve siyasal dönüşümler, demokrasi kavramının içeriğinin sürekli değişip gelişmesine ve kavramının birbirinden farklı yorumlar kazanmasına neden olmuştur. Günümüzde demokrasi, açık bir anlamda kullanılmadığı zaman siyasal demokrasi, radikal demokrasi, sosyal demokrasi, doğrudan demokrasi, parlamenter demokrasi, katılımcı demokrasi, çoğulcu demokrasi, anayasal demokrasi gibi sıfatlar almaktadır (Türköne, 2003, s. 188).

Demokrasinin Değerleri

Demokratik sistemin değerleri aşağıdaki şekilde yer almaktadır:

- Tartışmaların şiddetten uzak, barışçı yollarla çözülmesi; toplumsal değişimin sağlanması hususunda denge ve kontrolün sağlanması,
- Zorlamaların bireyi sıkacak ve bireyi üzecek düzeye çıkmadan daha asgari bir düzeyde olması,
- Yöneticilerin alternatiflerinin bulunması; her türlü fikre ve düşünceye hoşgörüyle yaklaşılması ve zengin fikir çeşitliliğinin sağlanması,
- Hukuka ve yasalara olan inancın sağlanması için adaletin sağlanması olduğunu belirtmiştir (Büyükkaragöz, 1998, s. 4-5).

Demokrasinin değerleri bağımsızlık, özgürlük, kendine saygı, insan onuruna saygı, arkadaşlık, yardımseverlik, işbirliği, eşitlik, gizlilik, dürüstlük, sorumluluk, adalet, farklılıklara ve çevreye saygı, uluslararası insan hakları, çatışmalara barışçıl çözümler ve zayıflara destektir (Sarı, Sarı &Ötünç, 2008, s. 77).

Demokrasi dendiğinde akla gelen kavramlardan eşitlik ve özgürlük konusunda önceliğin özgürlüğe mi yoksa eşitliğe mi verilmesi gerektiği tarih boyunca tartışılmakla birlikte bu ikisini bir arada tutacak sistem teorisini üretme çabalarıyla sıklıkla karşılaşıldığı belirtilmektedir.

Demokrasinin İlkeleri

Görüldüğü üzere demokrasi algısı ve demokrasi tanımları ülkeden ülkeye farklılaşmaktadır. Aslında demokrasinin ne olduğu, farklı düşünürler tarafından farklı bakış açılarıyla ifade edilse de demokrasinin bilimsel olarak herkes tarafından kabul edilmesi gereken temel bir zemini ve felsefi varsayımları vardır. Bunlar hümanizm, bireycilik, modernitedir. Demokrasinin prensipleri ise; bireycilik, vekâlet, temsil, çoğulculuk ve muhalefet özgürlüğüdür. Kısaca çağdaş demokrasiler, sınırlanmış çoğunluk yönetiminin egemenliğine, seçim usullerine ve iktidarın temsil yoluyla devredilmesine dayanırlar (Dursun, 1999, s. 6).

Demokrasinin Araçları

Demokrasilerde yönetim, siyasetin oluşturulmasından ve uygulanmasından sorumlu olan yürütme, çıkarılan yasaları onaylamaktan ve yürütmeyi denetlemekten sorumlu olan yasama ve kanunların uygulamaktan sorumlu bağımsız yargı mahkemelerinden oluşmaktadır (Beetham-Boyle, 2005). Demokrasilerde amaçlanan, yönetim araçlarının, birbirinin alanına müdahale sınırlarının, belirlenmiş ölçütlere uygun hareket etmesidir.

Demokrasinin önemli göstergelerinden seçme hakkının, demokratik niteliğe kavuşması ve günümüz uygulamalarına ulaşması hiç de kolay olmamıştır. Yüzyılımızda kamu

yönetiminin ayrıcalıklı sınıfların tekelinden kurtarılması, siyasal temsilin ve dolayısıyla seçme hakkının demokratikleşmesi ile olabilmıştır (Öztekin, 2007).

Demokrasi Nasıl Olmalıdır?

Kuzu (1997, s. 104), bir yaşama şekli olarak demokrasinin nasıl olması gerektiği konusunda;

- Egemenlik halka ait olmalıdır. Temsilcilere yetki sınırlı bir şekilde verilmiş olmalı ve her an geri alınabilmelidir.
- Farklı alternatifler arasında bir seçim yapma imkânının verilmesi gerekir.
- Demokrasi ancak bir hukuk devletinde yaşar. Bu açıdan kanunların üstünlüğünün sağlanması şarttır.
- Demokratik idealler doğrultusunda bireylerde sorumlu vatandaş bilincinin geliştirilmesi gerekir.
- Demokrasi sadece seçimden seçime varlığını gösteren bir rejim değildir. Çoğulculuk, gündelik yaşantıda da kendini duyurmalıdır.
- Demokrasinin fonksiyonu sadece siyasi müesseselerle sosyal güçler arasında bir denge sağlamaktan ibaret değildir. Bu ideal, fertlerin yaşantılarının her aşamasında bir ana prensip olarak göz önüne alınmalıdır.
- Demokrasi için gelişmiş bir toplum yapısı ve dengeli bir büyüme sağlanmalıdır.
- Kişisel özgürlükler zedelenmeden güvenlik sağlanmalıdır.
- Demokrasi kişiye dayanan bir rejim olduğuna göre her şeyden önce kişiler rasyonel olmalıdır.

Tezcan (1994, s. 93-94), demokrasinin belli başlı özellikleri olarak şunları saymıştır:

- Devlet amaçtan ziyade bir amaca ulaşmaya çalışılan bir araç olarak kabul edilir.
- Tüm bireyler ayırım olmaksızın eşit ve vazgeçilmez haklara sahiptirler.

- Demokrasilerde insan akli önemlidir.
- Demokrasilerde her birey özgürdür ve bu özgürlük demokrasi tarafından korunur ve durağan bir özellik olmayıp geliştirilir.
- Demokrasilerde siyasi partiler önemlidir.
- İnsanlar tüm haklara eşit olarak sahip oldukları için, insanların kamu hizmetinden ayırım yapılmadan eşit bir şekilde yararlanma hakları vardır.
- Demokrasi, kişilerin haklarını ve egemenliğini temsil eder.

Demokrasi Eğitimi

Eğitim, hiçbir zaman yalnızca dünya hakkındaki gerçekleri öğretmek konusunda olmamıştır. Eğitim aynı zamanda toplumun genel, onanmış değerlerini öğrencilere az ya da çok açık olarak aşılması hakkında olmuştur. Genel olarak eğitim, sadece kuralcı bağlamda anlamlıdır (Criui, 2006). Demokrasi eğitimi, kuralsızlık değil, kendi içinde kuralları olması gereken bir sistem olarak karşılanmalıdır.

Eğitim ve demokrasi ilişkisini şu şekilde ifade ediyor: *“Kullanılmadığı ve geliştirilmediği takdirde demokrasi yaşayamaz. Sadece halkın idarecilere emanet edildiği takdirde her hükümet yozlaşır. Demokrasinin emanet edileceği tek yer halktır ve onlara güvenebilmek için de onların zekâ ve yeteneklerinin geliştirilmesi lazımdır. Eğitim kendi kendini idareyi mümkün kılan araçtır”* (Jefferson’dan akt. Kozlu, 1995, s. 321).

Demokrasi, şuna yönlendirmektedir; her insan hesap edilemeyecek kadar değerli, benzersiz bir fikir adamı, duygusal, fiziksel, manevi yönleriyle yapıcı bir güçtür. İnsan özgür doğmuş; değer ve haklar konusunda eşit; her biri akıl ve vicdanla donatılmış; dayanışma, kardeşlik, tanınma ve saygı duygusu olan bir toplumu yaratmak için ortak inanç taşımaktadır. Dolayısıyla bu temel değer meselenin kalbidir ve insanı ilgilendiren her konuda birlik içinde olması demek, demokratik eğitimin kendisini açıkça ve dolaylı yoldan ifade etmesiyle mümkündür.

Eğitim ve demokrasi, anlam ve işleyiş yönünden birbirine bağlı iki kavramdır. Eğitimin demokratikleşmesi ya da eğitim sürecinin temel kurumları olan okulların demokratikleşmesi, o toplumda demokrasi kültürünün yerleşip gelişmesi ile ilgili bir sorundur (Polat, 2003, s. 113).

İnsan, sahip olduğu donanım özellikleriyle kararlar alma ve bu kararları uygulama yetkisine sahiptir; bunları gerçekleştiren bireyler ve toplumlar zaman içinde insan hakları ve demokratik yaşam şekli kavramlarını geliştirmiştir (Elkatmış, 2007). Karar vermek, bireyin tüm yaşamı boyunca sahip olması gereken en önemli becerilerden biridir. Birey, yaşantısı süresince nerede yaşayacağına, hangi işi seçeceğine, toplumsal bir eğilim olduğundan takım tutmak dahil bir çok alanda karar vermek durumundadır. Günlük yaşantısında sayısız alanda karar vermesi gereken konular vardır ve günlük yaşamları dahi kendisi ya da başkaları tarafından verilen kararlar tarafından şekillenir. Demokrasi eğitimi, bireye, kendi kararlarını almasını; doğrularını ve yanlışlarını makul düzeyde sahiplenmesi gerektiğini öğretir.

Demokrasi Eğitimi ve Devlet

Bir sistemi yaşatan ve kalıcılığını sağlayan eğitimidir. İçinde bulunduğumuz dönemde bilimsel gelişmelerin baş döndürücü bir hıza ulaşması, eğitimde yeni ihtiyaçları gündeme getirmektedir. Ortaya çıkan bu gelişmeler doğrultusunda eğitimin üstlenmesi gereken görevi, bireyin kendini geliştirme misyonunun tüm hayatına yayılması ve bu gelişimin yaşamı boyunca devam etmesidir. Demokratik eğitim, bireye bunu kazanma yollarını sunacak dolayısıyla toplumu yeniden düzenleme fırsatı sunacaktır (Büyükkaragöz, 1995, s. 229).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Cumhuriyetin Nitelikleri Başlıklı Madde 2: “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliği’ne bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.” ifadesi yer almıştır. Ayrıca anayasanın başlangıç bölümünde, “Her Türk vatandaşının bu anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden

eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak; milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu” ve “Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve “Yurtta sulh, cihanda sulh” arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu” ifadeleri yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Demokrasi Eğitimi ve Okul

Demokrasi eğitiminin, planlı ve sistemli bir şekilde okullarda yapılması, toplumsal hayatın gerektirdiği alışkanlıkları, tutumları ve demokrasi kültürünü öğrenciye aktarılmasını sağlar. Demokrasi eğitimin çerçevesi belirtilen yasa ve yönetmeliklerce demokrasi bilincini öğrencilere kazandırmak için çizilmiştir (Kaldırım, 2004, s. 376).

İnsan yetiştirmek tüm boyutlarıyla ele alınırsa, bu yetiştirme sürecinin sonuçlarının beklendik bir düzeyde olabilmesi için eğitimin belirli bir disiplinde gerçekleşmiş olması gerekir (Taşdemir, 2000).

Okullar, bireylere değişme ve gelişme için gerekli bilgi, beceri ve değerleri yükleyerek toplumsal ve ekonomik gelişmeye uyumu kolaylaştırır; toplumda yenilikleri başlatacak ve gerçekleştirecek yaratıcı bireylerin yetişmesine de katkıda bulunur (Fidan ve Erden, 2001, s. 58–59).

Demokrasi eğitiminin yapılması noktasında bu amaca demokrasi bilgisinde uzman kişilerce ulaştırılabileceği, bu bilgileri halka öğreterek demokrasiyi tabana yaymanın dengeli, bilinçli ve sistemli bir şekilde ulaştırılabileceği kurumlardan birisi temel eğitim kurumlarıdır. İlköğretimin, zorunlu olması nedeniyle okulun, aileden sonra zorunlu olarak içine girilen

sosyal hayat olduğu söylenebilir. Sosyal hayata uyum sağlamak için, okullar, büyük bir fırsat olacaktır (Ayhan, 1995).

“Eğitim sisteminin temel amacı; Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlı, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, demokratik değerlere bağlı, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, milli kültürü özümsemiş farklı kültürleri yorumlayabilen ve çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek, bilgi çağı insanını yetiştirmektir.”

Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi’nde projenin amacı şu şekilde yer almaktadır: “Cumhuriyetimizin demokrasi ile güçlendirilmesi; öğrencilerimizde yerleşik bir demokrasi kültürünün oluşturulması, hoşgörü ve çoğulculuk bilincinin geliştirilmesi, kendi kültürünü özümsemiş, milli ve manevi değerlere bağlı, evrensel değerleri benimseyen nesillerin yetiştirilmesi; öğrencilere seçme, seçilme ve oy kullanma kültürünün kazandırılması; katılımcı olma, iletişim kurabilme, demokratik liderliği benimseyebilme ve kamuoyu oluşturabilme becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır” (D.E.O.M.Y. 2004: 19, Madde: 5).

Demokrasi Eğitimi ve Birey

Demokrasi eğitimi, ailenin ve okulun demokrasinin temel ilkelerine uygun düzenlemeleri içeren, kişilik gelişiminde uzun yılları kapsayan süreçtir. Demokrasi eğitimiyle ilişkili olan demokratik değerler, birey, toplum ve devlet öğelerinden bağımsız sayılamayan; bireye kazandırılması bu üç öğe arasında kurulacak bağa bağlı olan unsurlardır. Hedefi “mu’asır medeniyetler seviyesine ulaşmak” olan bir devletin demokratik bir devlet olarak kendini kabul ettirmesi demokrasi eğitimi ile demokrasi eğitimi ise demokrasiyi yaşam felsefesi haline getirmiş bilinçli bireylerle ortaya çıkmaktadır (Gürbüz, 2006, s. 2; Büyükkaragöz ve Kesici, 1996, s. 354).

Bireyin, gelişimini tamamlamak, sosyal ve ekonomik altyapısını tamamlamak için eğitim hakkına sahip olması, pozitif özgürlük anlayışı açısından tek başına yeterli değildir. Eğitim hakkına sahip olsa dahi bu hakkın herkes tarafından kullanılabilir olduğunda ve birey eğitim yoluyla yeteneklerini geliştirebildiğinde bu hak pozitif özgürlük açısından işlerlik kazanacaktır (Habermas, 2005). “Bir topluluk, bireylerin toplum meselelerinde üstlenebildiği aktif rol derecesinde demokratiktir” (Chomsky, 1995, s. 18). Bireylerin, toplum içinde etkili bireylere dönüşmesi, kendilerini ifade edebilecek anlamlı öğrenmelerin oluşabilmesi ve öğrenmelerde kalıcılığın sağlanabilmesi ancak bireyin öğrenme sürecine aktif katılımı ve çevresiyle etkileşimi sonucunda gerçekleşir (Fer & Cırık, 2007).

Birleşmiş Milletler tarafından 1989 yılında imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi, ülkemizde 1994 yılında onaylanmıştır. Sözleşmenin hükümleri ise şu şekildedir: Çocuğu barış, onur, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhu içinde yetiştirmek amaçlanmalıdır; taraf devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını, çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar. Çocuk düşüncesini özgür biçimde açıklama hakkına sahiptir (Metin, 2006, s. 36).

Demokrasi Eğitimi ve Aile

Aile, hepimizin içinde rahat ettiği, sevdiğimiz ve saydığımız bireylerle bütün bir hayatı paylaştığımız mutlu bir yuvadır. Hiç bir devirde, hiç bir ülkede vazgeçilmeyen bir huzur ortamıdır. Türk toplumunun temeli olarak tanımlanan aile, tarihimiz boyunca önemsenmiş, yasalarca koruma altına alınmıştır (Ağca, 1993, s. 2). Aile kurumunun bu kadar önemsenmesi, Türk gelenek ve göreneklerinde ve yapılan tüm anayasalarda, özellikle Türk Medeni Kanunu’nda önemli bir yer tutması, Türk toplumunun geleceği, demokratik bir kültürün şekillenmesi ve demokrasi bilincinin yerleşmesi açısından büyük sorumluluklar üstlenmektedir.

Demokrasi ile eğitim arasındaki ilişki, “Demokrasinin varlığını uzun yıllar sürdürülmek istiyorsa ülkedeki eğitim sistemi, toplum ve toplumsal gelenekler konusunda belli bilgileri öğretmek zorunda ve devletler vatandaşlarının hem hoşlandıkları hem de kendi ülkelerinin yönetimine katılabilecekleri niteliklerle donatılmalarını sağlamalıdır” şeklinde açıklanabilir (Dewey, 1996, s. 85). Kişiler arasında dayanışma, sevgi, saygı, güven, anlayış, saygı, bütünleşme için iletişim ortamı demokratik bir bağlamda gelişirse ilişkiler daha sağlıklı olacaktır. Demokrasi eğitiminde aileyi etkili kılan sebepler şu şekilde sıralanabilir;

- Diğer aile bireylerinin tepkilerinin, bireyin davranışları açısından önemli olması,
- Ailenin çocuğa ilk ulaşan ve çocuğun bilgilenmesini sağlayan ilk kurum olması,
- Çocuğun gelişim ve öğrenmeye en açık olduğu ve ihtiyaç içerisinde bulunduğu dönemi aile içerisinde geçirmesi,
- Ailenin doğal bir eğitim çevresi oluşturması,
- Çocuğun en duygusal ve yoğun ilişkilerinin yaşandığı dönem olması,
- Çocuğun kişiliğinin temellerinin atılıp şekillenmeye başladığı dönem olması,
- Ailenin doğum öncesinden başlayıp hayat boyu devam eden bir eğitim kurumu olması gibi özellikler demokrasi eğitiminde, aile kurumundan faydalanmayı zorunlu hale getirmektedir (Yeşil, 2002, s. 92–93).

Aile, geleceğin vatandaşlarının gelişimine yardımcı olarak kamusal anlamda önemli bir görevi üstlenmektedir. Eşitlik ve adaletin olduğu, aile içi meselelerde herkesin söz sahibi olduğu ve başkalarının söylediklerine saygı göstermenin öğrenildiği; hak kullanmanın, beraberinde yükümlülükler de getirdiğinin farkına varıldığı çocukluk tecrübeleri demokratik vatandaşlığın ilerleyen yaşlarda kişiliğin altyapısı için önemli öğrenme süreçleridir. Çocuklar ayrıca ilk kez aile içinde topluma karşı nasıl davranmaları gerektiğini öğrenirler ve politik bir yaşam kültürü kazanarak hayatlarında sürdürecekleri görüşleri geliştirirler (Beetham-Boyle, 2005).

Demokrasi Eğitimi ve Kültür

Demokrasi kültürü, demokrasiyi bir hayat tarzı olarak benimsemek, kendisinin ve başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak, farklılıklara tahammül edebilmek, hoşgörülü olabilme bilinç ve becerisini geliştirebilmek demektir.

Demokrasi kültürünün oluşması için öğrencilere; eleştirel düşünme, katılımcı ve diyaloga açık olma, işbirliği ve takım çalışması yapabilme, tartışma ve uzlaşma kültürünü kazanma, kamuoyu oluşturabilme, demokratik liderliği benimseme; ortak yaşama ait temel kavram ve değerleri tanıma, insan hak ve özgürlüklerini koruma, hukuk kurallarına ve adalete bağlılık gösterme, toplumsal sorunları şiddetten uzak ve demokrasi kültürü temelinde çözebilme, farklı kültürlere ve onların insanlığa katkısına saygı gösterme gibi değer, tutum ve becerilerin kazandırılmasıyla önemli bir yol kat edilecektir (Özpolat, 2004).

Modern dünyada yaşanan değişimlerin sonucu olarak, kültürlerarası etkileşim, çok kültürlülük olgusunun yaygınlaşmasına neden olurken, farklı olan kültürlerin farklılıklarını yaşayabilmeleri, demokrasinin gereklerinden birisi olarak görülmüştür (Touraine, 2004). Demokrasi kültürü de demokrasinin yaşayabilmesi için en az kanunlar kadar gereklidir. Çünkü toplumun kültürü ve değer yargıları da demokrasi için gereklidir. Toplum oluşturulan bireylerin birbirini kabullenmeleri ve birbirlerine saygı göstermeleri demokrasi kültürünün dokunulmaz unsurlarındandır (Taşkesen, 2005, s. 111).

Demokrasilerde herkesin doğruları farklılık göstermekle birlikte, farklı düşüncelere de hoşgörüyle bakabilmek ve farklılıkları bir zenginlik olarak görebilmek ve barış içinde bir arada yaşamak önemlidir. Birbirinden farklı kültürlerin bir arada huzur içinde yaşaması için birleştirici öğelere vurgu arttırılmalıdır. Demokrasi kültürünün oluşturulmasında, medyanın, yurttaşlık haklarının kullanılabilmesi için gerekli olan bilginin yurttaşlara aktarılmasında taşıdığı sorumluluk nedeniyle yalnızca belirli konulara verdiği önem ve tanıdığı öncelikle halkın gündemini biçimlendirmemek de, aynı zamanda bazı konuları ihmal ederek de halkın

gündeminin değişmesine etki etmektedir. Medyanın gündem belirleme gücü üzerinden yürütülecek bir demokrasi tartışmasında, medyanın kamu gündemi üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, medya–demokrasi ilişkisinin karşılıklı bağımlılığı kaçınılmazdır.

İnsan Hakları

Her insanın “onurlu ve korkusuzca” yaşamak için nelere sahip olması gerektiği sorusu, temel insani ihtiyaç ve değerler, insan haklarına ilişkin evrensel düşüncelerin temelinde yer alır. İnsan ve hak sözcüklerinin kavramsal bütünleşmesinden oluşan insan hakları, insanlığın acı deneyimler sonucu ulaştığı en önemli kavramların başında gelmektedir. Ancak tanımı ve içeriği konusunda tam bir anlaşma sağlanamamıştır. Günümüz toplumlarının olmazsa olmazları arasında sayılan insan hakları, temel haklar ve özgürlükler, kişi hak ve özgürlükleri, vatandaşlık hakları, yurttaşlık hakları, kişilik hakları, hürriyetleri gibi kavramlar arasında en çok kullanılan hatta diğer kavramları da içerisine alan bir tamlamadır (Elkatmış, 2007).

İnsan haklarının siyasal bir öğreti olarak ortaya çıkışının düşünsel temelleri 17. yüzyıla rastlar. “Doğal Hukuk Kuramı”, insanın sırf insan olması nedeniyle, doğuştan bazı haklara ve özgürlüklere sahip olduğu ve devlet tarafından bunlara hiçbir şekilde dokunulamayacağı görüşünü ileri sürmüştür (Kapani, 1993, s. 215–221).

Temel hakların dışındaki haklar da, her türlü iktidar karşısında bireyi koruyan ve insanı esas alan gün geçtikçe çeşitlenen, zenginleşen, siyasal yönetimleri sınırlayan ve hukukla bağlayan insan hakları zincirinin bir halkası niteliğindedir.

İnsan hakları, insanlığın ortak değeri olduğundan bütün insanlar, eşit, özgür ve onurlu yaşama hakkına sahiptirler. Devletler, bu hakların gerçekleşmesi için insanların, gerçekten eşit, özgür ve onurlu yaşaması için eğitim, hukuk, siyaset ve ekonomiye ilişkin gerekli yatırım ortamlarını hazırlamak zorundadır.

İnsan Haklarının Hukuki Temelleri

Birleşmiş Milletler, yüzyılın iki büyük savaşının ardından, acı deneyimler sonucunda kurulmuştur ; “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” de ulusların kendi içinde barınan bireylere uygulayabileceği insanlık dışı eylemleri engellemek amacıyla yayınlanmıştır.

UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) yeni insan hakları oluşturma çabası içine girmiştir. Bu çabalar sonucu, barış hakkı, gelişme hakkı, halkların kendi kaderini belirleme (self determinasyon) hakkı ve çevre hakkının da içinde bulunduğu ‘dayanışma hakları’ üçüncü kuşak haklar olarak belirlenmiştir. Dayanışma haklarının kaynaklandığı sorunlar, ‘tüm insanlığın yan yana geldiği takdirde çözebileceği, yoksa tek tek insanların ya da ülkelerin üstesinden gelemeyeceği sorunları’ oluşturmaktadır.”

İnsan hakları evrensel beyannamesinin 2. maddesinde Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da diğer herhangi bir görüşü, ulusal ve toplumsal köken, servet, statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin bu bildirmede ileri sürülen tüm hak ve özgürlüklere sahiptir ve bunlardan yararlanabilir (T.C. Anayasası, 2001, m. 241). T.C. Anayasası 10. maddesinde ise: “Herkes dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadır.” İbaresini kullanmaktadır.

Anayasamızın 2. maddesine göre ise “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir”.

Anayasa’nın 2. maddesi Türkiye Cumhuriyeti’ni açıkça “demokratik” bir devlet olarak tanımlamıştır. Demokrasi kısaca, yönetme yetkisinin halktan kaynaklandığı ve yönetenlerin halka karşı sorumlu oldukları bir siyasi sistemi ifade eder. Anayasa’nın 6.

maddesi “egemenlik(in) kayıtsız şartsız millete ait” olduğunu belirtmek suretiyle kabul etmiştir (Erdoğan, 2008).

Anayasa Mahkemesi, hukuk devletini “insan haklarına saygılı ve bu hakları koruyucu adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmekle kendisini yükümlü sayan, bütün işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı devlet” şeklinde tanımlamıştır (Özbudun, 2008).

Hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkesinin amacı devleti kendinden önce gelen ve ondan üstün bir takım normatif esaslarla kayıtlamak, onu toplumsal organizasyonun temel ilkeleriyle (meşruluk, adalet insan hakları gibi) temellendirmektir. Bu anlayış açısından, toplum ve onun amaçlarıyla birlikte evrensel değerlerin yanında toplumun bir enstrümanı olarak devlet vardır (Erdoğan, 2008).

Özgürlüklerin korunmasında, hukuk, rolünü özgürlüklerin korunması, düzenlenmesinin yasa ile yapılması ve yargısal yollarla güvence altına alınması şeklinde gerçekleştirir. Başka bir deyişle özgürlüklerin güvence altına alınması, hukuk devleti anlayışının egemen olmasına bağlıdır (Gözübüyük, 2006).

“İnsan haklarına saygılı devlet”, değeri, üstünlüğü, kutsallığı dolayısıyla insan haklarına karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranan devlet anlamına gelir. Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarının değerini, üstünlüğünü, yararlılığını, kutsallığını kabul eder ve bu nedenle de insan hakları karşısında dikkatli, özenli ve ölçülü davranır (Gözler, 2006).

İnsan Hakları Eğitimi

Gülmez (1998, s. 14-15), insan haklarının güvencesi, bu hakların korunup yaygınlaştırılmasını ve davranış haline dönüştürülmesini sağlayacak olan eğitimidir. Haklar doğuştan kazanılsa da bu hakların varlığından haberdar olma eğitimle olur ve bu haklar bilindiği sürece insanlık için anlamlıdır. Kepenekçi (2000, s. 14-15), insan hakları eğitimini, okulu oluşturan tüm unsurların kombinasyonu olarak görerek insan hakları eğitimine ilişkin şu ifadelere yer vermiştir:

- Okulun tüm kaynaklarının birleştirilmesini ve etkili kullanımını,
- Takım çalışmasını gerektirir.”

İnsan hakları eğitimi, soyut kavramların öğrencilere aktarılması değil, kavramların somutlaştırılması ve daha iyi bir şekilde öğrencilere kazandırılmasında duyu ve öğrenme ortamı çeşitliliğini sağlayan eğitim türüdür (Güven, 2002, s. 26). İnsan hakları, özgürlük kavramının yaşama aktarılış şeklidir ve insan hakları, birer özgürlük hakkıdır. Bireylerin sahip oldukları hedefler doğrultusunda fikinsel ve eylemsel olarak özgür olma halidir (Erdoğan, 2010, s. 145). Ayrıca “*insanın doğal ve kültürel yeteneklerini özgürce ifade edebilmesidir.*” (Doğan, 2005, s. 253).

Tibbitts (2002, s. 162), insan hakları eğitimini;

- İnsan haklarının ne anlama geldiği konusunda toplumun bilincini artırır,
- Saygı, adalet ve hoşgörü toplumu oluşmasına yardımcı olur,
- İnsanların yaşamlarını etkileyen politik süreçlere katılmayı ve kanunların nasıl daha etkin ve adil olacağını öğrenmelerine olanak tanır (akt. Elkatmış,2007, s. 67).

İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi İlişkisi

1998 tarihli Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi öğretim programı her sınıfa ait amaç ve hedeflere ayrı yer veren ilk program olma özelliğini taşımaktadır. Bu dersin içeriklerinde şunlar vardır:

- İnsan olma bilincini kazanabilme,
- İnsan haklarının etik boyutunu tanıyabilme,
- Vatandaş olma bilincini kazanabilme,
- Vatandaşlık hak ve sorumluluklarını tanıyabilme,
- İnsan haklarının korunmasında kişinin rolünü kavrayabilme,
- Demokratik devletin vatandaşlarına karşı görev ve sorumluluklarının farkında oluş,

- Devlete karşı görev ve sorumluluklarına uygun davranabilme,
- Kişi hak ve özgürlüklerinin ancak demokratik devlet yapısında kullanılabileceğini, demokratik devlet yapısının da kişi hak ve özgürlüklerinin yerleşmesi ile güçlenebileceğini kavrayabilme,
- Vatandaş olarak temel hak ve özgürlüklerin farkında oluş,
- Temel hak ve özgürlükleri kullanmaya istekli oluş,
- İnsan haklarının bütün insanlar için ayırım gözetilmeden, doğuştan gelen, vazgeçilmez, devredilmez ve dokunulmaz haklar olduğunu kavrayabilme,
- İnsan haklarının korunmasının gereğini kavrayabilme,
- Atatürk İlke ve İnkılâplarının insan haklarıyla ilişkisini kavrayabilme,
- Atatürk'ün insan haklarına verdiği önemi kavrayabilme,
- Yurtta sulh cihanda sulh ilkesinin insanlık için taşıdığı önemi takdir ediş.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi ile:

- İnsan haklarına saygı ilkesinin eğitim süreci içerisinde bireylere kazandırılması,
- Öğrencilerin; Cumhuriyet rejimini benimseyen, insan hakları ve demokrasi ilkelerini günlük yaşamda gerçekleştirebilen ve koruyabilen bireyler olarak yetişmeleri,
- Öğrencilerin haklarını ve özgürlüklerini kavrayarak, kendi haklarının ve toplumdaki tüm insanların haklarının farkında olma ve bu hakları korumaları, gerçekleştirmeleri,
- Öğrencilerin katılımcı, sorumluluk sahibi olmaları, insana, insan onuruna saygı duymaları,
- Kendileriyle, toplumla ve dünyayla barışık, çağdaş uygarlık değerini kavramış, birey ve yurttaş olmaları hedeflenmiştir (Turan ve Taşpınar, 2004, s. 231–232).

Vatandaşlık eğitimi, bugün dünyanın birçok yerinde insan haklarının içerikleriyle birlikte ele alınmaktadır. Özellikle insan haklarını merkeze alan anlayışlar ve dünyadaki küresel gelişmeler vatandaşlığı ulusal düzlemde uluslararası düzleme doğru taşımaktadır.

Türkiye’de vatandaşlık eğitimi her alanda köklü değişimlerin yapıldığı Cumhuriyet dönemiyle birlikte başlar ve günümüze kadar öğretim çalışmalarını etkilemeye devam eder.

Osler ve Starkley (1999), bu konuda yapılacak hazırlıklara aşağıdaki özelliklere yer verilmesini önermektedir:

- Demokrasi ve insan hakları ile ilgili kuramsal ve uygulamalı bilgiler,
- İktisadi ve toplumsal katılım için anahtar beceriler,
- Kadınların belirgin gereksinimlerine yönelik eşit fırsatlar,
- Irkçılık karşıtlığına odaklanma ve etnik azınlıkların belirgin gereksinimleri ile ilgilenme,
- Değişik kimliklerle kültürel referansları keşfetme ve bunlar üzerinde düşünme,
- İşbirlikçi uygulama ve grup-ekip çalışması,
- Yaşantısal öğrenme,
- Proje yönetimine katılım dâhil demokratik karar verme,
- Bağımsız muhakeme ve eleştirel farkındalık,
- Kültürel arası ve değişik uluslarla iletişim dâhil etkili iletişim becerilerinin geliştirilmesi,
- Toplumla ilgilenme ve katılım becerileri.

Vatandaşlık eğitimi, sadece bilgi temeline dayanmayıp, daha çok bireylerin hak ve görevlerini bilerek davranması üzerinde yoğunlaşmaktadır (Özbek, 2004).

Miller (1999), yurttaşlık bir devletin yasalarına tabi olmaktan öte, haklar bağlamında tanımlanmış bir toplumsal rol ve en önemlisi bir inanç ve tutum sorunudur. Yurttaş, içinde yaşadığı toplumun geleceğini belirlemede etkin bir rol yüklenmeli, alınan ortak kararlarda

sorumlu olduğunu hissetmelidir. Başka bir anlatımla yurttaş “gibi”, yani kendini topluluğun ortak yararını geliştirmeye adanmış bir üyesi gibi davranmalıdır (akt. Üstel, 1999, 35).

İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi İlişkisi

Toplumlar tüm dönemlerde toplumsal bütünleşmeyi sağlamak ve birlikte yaşama kültürünü geliştirmek üzere eğitimi bir araç olarak kullanmışlardır. Devlet politikalarına baktığımız zaman formal eğitimin en önemli işlevi iyi insan ve iyi yurttaş yetiştirmektir. İyi insanın, iyi yurttaşın ne olduğu politik koşullara bağlı olarak değişikliğe uğrasa da eğitim bilimciler için gerçek anlamı kendisini güçlü ve zayıf yönleriyle tanıyan, davranışlarının sorumluluğunu alabilen, sağlıklı bireyleri ifade etmektedir.

Kendisiyle ve çevresiyle sorunu olan her birey düşünmeye yönelir ki, düşüncenin özgür olması da, demokrasinin vazgeçilmezidir. Bu noktada, özgür düşüncenin kötüye kullanılması sorunu ortaya çıkar ki, bu sorunun çözümü de demokrasinin kendisini koruyacak önlemleri almasıdır. Özgür ve demokratik bir toplumda kanunlarla yasaklanmamış her şeyin yapılması serbesttir ve özgürlüğün kısıtlanması, ancak toplum yaşamının bozulmasını sağlamak ve kendisinden herkesin yararlanabilmesini mümkün kılmak amacıyla gerçekleşebilir (Tanilli, 2007, s. 177).

İnsan hakları ve demokrasi eğitiminin, öncelikle aile ortamında şekillendiği ve okuldaki eğitimin bu temel üzerine inşa edildiği, okuldaki kazanımların evde ve yaşadığı çevrede pekiştirilmesi gerçeğinden hareketle, insan hakları ve demokrasi eğitiminin okul, aile ve çevre ekseninde bir bütün olarak verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yeşil (2002, s. 160) de, yapmış olduğu araştırmada, sınıf ve aile ortamları ile öğrenci davranışları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Alkan (1998, s. 56), Türk eğitim sisteminin öngördüğü eğitim programı üç boyutlu bir nitelik taşımaktadır:

- Bireysel ve toplumsal varlığın devamı ve gelişmesi için zorunlu olan temel bilinci bireylerde oluşturmak,
- Bireylerde ekonomik yaşam için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak,
- Eğitim etkinliklerinde çevresel, ulusal ve evrensel gereksinim ve koşullara uygun olmak.

Gülmez (1994, s. 63), öğrencilerin sorumluluk alarak okulun karar alma ve sosyal ilişkilerine katılmasının önemini;

- Sorumlu ve iyi bir yurttaş olma,
- Gerektiğinde lideri takip edebilme,
- Gerektiğinde arkadaşlarını yönetme ve yönlendirmeyi bilen önder olma,
- Kendine güvenme, kendini yönetme ve denetleme,
- Okulun düzenine ve kurallarına uyma,
- Başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duyma,
- Kendi ilkelerini uygulayabilme, şeklinde sıralamaktadır.

İnsan hakları belgelerinde, özgürlüğün bir hak olduğu belirtilir; 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde özgürlük, "başkasına zarar vermeden her şeyi yapabilme" olarak tanımlanmıştır: "Yasanın yasaklamadığı hiçbir şeye engel olunamaz. Hiç kimse yasanın emretmediği bir şeyi yapmaya zorlanamaz." Yasalar, bireylere ne yapabileceklerini değil, ne yapamayacaklarını göstermekle yetinmelidir. Bireyler, ne yapacaklarını kendileri belirlemelidir. Buna özgürlük alanı, özgürlük hakkı denir (Gülmez, 2001, s. 7-8).

"Anayasal Yönetim", "İnsan Hakları", ve "Yasalar Önünde Eşitlik" anlayışının bulunması o toplumun doğru anlamda demokrasi idaresi altında olduğunun en önemli göstergeleridir. Böyle bir anlayışın temelinde yatan öge bireyin temel hak ve özgürlükleridir (Yetek, 2003, s. 17).

İnsan, doğası gereği onuruyla yaşamak, kabul ve saygı görmek ister; özgür, özerk, eşit olarak var olmak ister. Bilen (2004, s. 2), bu yüzyılın insanın, bütün bu hızlı ve köklü değişmelerle, karşılaşabileceği sorunlarla baş edebilmek, uygun olanı seçip onlarla dengeli yaşayabilmek için her zamankinden daha fazla insan olmak, insanlığın üstün niteliklerine sahip olmak zorunda olduğunu ifade etmiştir.

Sosyal etkinliklerin amacı, Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak; öğrencilerin Atatürk İlke ve İnkılâplarına, Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı yurttaşlar olarak yetişmelerine, yeteneklerini geliştirerek gerekli donanımı kazanmalarına katkıda bulunmaktır. Bu amaçla öğrencilere;

- İnsan haklarına ve demokrasi ilkelerine saygı duyabilme,
- Kendini tanıyabilme, bireysel hedeflerini belirleyebilme, yeteneklerini geliştirebilme, bunları kendisinin ve toplumun yararına kullanabilme,
- Çevreyi koruma bilinciyle hareket edebilme,
- Kendine ve çevresindekilere güven duyabilme,
- Planlı çalışma alışkanlığı edinebilme, serbest zamanlarını etkin ve verimli değerlendirebilme,
- Girişimci olabilme ve bunu başarı ile sürdürebilme, yeni durum ve ortamlara uyabilme,
- Savurganlığı önleme ve tutumlu olabilme,
- Bireysel farklılıklara saygılı olabilme; farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerleri hoşgörü ile karşılayabilme,
- Aldığı görevi istekle yapabilme, sorumluluk alabilme,
- Bireysel olarak veya başkalarıyla iş birliği içinde çevresindeki toplumsal sorunlarla ilgilenebilme ve bunların çözümüne katkı sağlayacak nitelikte projeler geliştirebilme ve uygulayabilme,

- Grupça yapılan görevleri tamamlamak için istekle çalışabilme ve gruba karşı sorumluluk duyabilme gibi tutum, davranış ve becerilerin kazandırılmasına çalışılır (25699 sayılı resmi gazete, 2005).

Vatandaşlık

İnsan ilişkilerin karmaşıklaşması, değişen toplumsal dinamikler, vatandaşların devletten yeni haklar talep etmelerine neden olmakta ve bu haklardan bir kısmı da bir insan hakkı olarak kabul görmektedir. Tarihte gördüğümüz üzere hak önce bir istem olarak ortaya çıkmış, sonrasında kurallara dönüşmüştür (Cihaner, 2004, s. 68).

Şehir-devletinden başlayıp günümüze kadar geçen sürede “yurttaş” kavramıyla kastedilen iki farklı anlayışın etkili olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi, yurttaşlığı bir görev, bir sorumluluk, gururla kabul edilmiş bir yük olarak tanımlar. İkincisi ise, yurttaşlığı bir statü, bir yetki, bir hak veya pasif şekilde kullanılan haklar manzumesi olarak görür (akt. Sarıbay, 2008, s. 109).

Vatandaşlık Tarihi Temelleri

Romalılar, çeşitli vatandaşlık sınıfları oluşturmuş, kölelere vatandaşlık onuruna kavuşma olanağı sunmuş ve bu unvanı kent dışında zamanla bu dünya imparatorluğunun uç sınırlarına tek tek bireyler hatta toplumlara dağıtmakta fazlasıyla cömert davranışı, Yunan vatandaşlığında farklılığını ortaya koymaktadır (Heater, 2007, s. 49).

Turner (1986, s. 17-18), modern vatandaşlığın ortaya çıkışını hazırlayan temel gelişmeleri:

- Kan/soy esasına dayalı hiyerarşik toplumsal yapının toplumsal yapının zayıflaması ve toplumsal statülerin azalması,
- Dinsel olgunun, gerek siyasal hegemonyasının gerekse toplumsal tartışma toplumsal kimlik üzerinde belirleyiciliğini yitirmesi, inanç özgürlüğünün artışı ve her anlamda seküler bir atmosferin oluşumu,

- Piyasa ekonomisinin gelişmesi (mübadele ve seçim özgürlüklerinin artışı),
- Formel rasyonel hukuk düzeninin oluşumu, şeklinde ifade etmiştir (akt. Kahraman, 2004, s. 9).

Atina sitesinde, kadınların ve kölelerin site ile ilgili karar almak için yapılan toplantılara katılma ve oy kullanma hakları yoktu. Bu toplantılara ve kararlara katılan halktan kast edilen belli yaşın üzerindeki köle olmayan Atinalı erkek vatandaşlardı. Sözü ettiğimiz bu halk kesimi, alınan kararları uygulayacak olan kişileri seçimle iş başına getiriyordu (Öztekin, 2007). Modern demokrasilerde, kölelik tamamen yasaklanmış bunun yanında insan hakları mücadelelerinin yanında kadın ve çocuk haklarına ayrıca vurgu yapılmıştır.

1934 yılında vatandaşlık adına bir adım daha atılmıştır. 1934 yılında kabul edilen “Efendi, Bey, Paşa gibi lakap ve unvanların kaldırılması kanunu” vatandaş (yurttaş) arasında eşitliğin sağlanması amacı bakımından önemlidir (Aybay, 1998, s. 41). Atatürk’ün önderliğinde inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti, vatandaşlarının hakkı olan sosyal, kültürel ve ekonomik haklara kavuştuğu bir devlettir.

Vatandaşlık Kavramsal Temelleri

Eski Roma’dan günümüze kadar geçen sürede “yurttaş” kavramıyla kastedilen anlayışın, yurttaşlığı bir görev, bir sorumluluk, gururla kabul edilmiş bir yük olarak; bir statü, bir yetki, bir hak veya pasif şekilde kullanılan haklar yığını olarak tanımlayan yaklaşımlar olduğu görülmektedir (akt. Sarıbay, 2008).

Vatandaşlık eğitiminin insani boyutunu temele alan yaklaşıma göre vatandaşlık eğitimi, bireylerde hümanist bir anlayış geliştirme, vatandaşlık bilincinin davranışa dönüşmüş şekillerinden biri olan sorumluluk duygusunu yaşam biçimi haline getirme, kültür ve tarih öğretimine vurgu yapma gibi amaçlara sahiptir (Gündüz ve Gündüz, 2002, s. 56).

Toplumların oluşturduğu siyasi birliklerde, vatandaşlık konusu yüzyıllardan beri üzerinde tartışıldığı, düşünürlerin, siyaset felsefecilerin, zihinlerini yoğunlaştırdığı bir konudur (Demir, 2005).

Schugurensky (2005), vatandaşlık konusunda birçok boyutta tartışmaların olduğunu vurgular ve vatandaşlığı dinamik, bağlamsal, tartışmalı ve çok boyutlu olduğunu ifade eder ve bu kavramları şu şekilde açıklar:

- Vatandaşlık dinamiktir çünkü karakteri tarih boyunca değişmiştir.
- Bağlamsaldır, yani şartlara ve çevreye göre değişir, anlamı farklı toplumlarda farklı uygulamalarda ve farklı zamanlarda ortaya çıkmıştır,
- Tartışmalıdır çünkü aynı zamanda ve yerde bile vatandaşlığın ne olduğu ne olması gerektiği hakkında tartışmalar vardır.

Vatandaşlık Hukuki Temelleri

Ünsal (1998), “vatandaşlık/yurttaşlık en öz anlamıyla bireyi devlete bağlayan hukuksal bağdır, ancak bu bağın sadece hukuksal olmadığı sosyolojik, dinsel, siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal gerçeklerden oluştuğunu” belirtir. Doğan (2006), “vatandaşlık, milliyet hukuku olmaktan ziyade sosyolojik bir kavram olup, vatandaşlık kavramı daha geniş bir anlama sahiptir” der.

Vatandaşlık Eğitimi

Eğitim; vatandaşlık bilincinin gelişmesi, yani bireyin vatandaşlığa ilişkin bilgi, değer ve tutumlarının davranışa dönüştürülmesinde en temel faktördür. Ayrıca eğitim; bireye toplumsal bir varlık olduğu algısını aşilayarak bireyin topluma etkin katılımını, bireyin iyi insan ve iyi vatandaş olmasını, gerekli temel değerlerin korunup yaşama aktarılmasını sağlayarak bireyin iyi vatandaş olmasının gerçekleştiricisidir (Gürbüz, 2006, s. 27-29).

Vatandaşlık eğitiminde göz önünde bulundurulması gereken ortak bazı gelişme ve değişimler vardır. Bunlar:

- İnsanların uluslararası ölçütlerde dolaşım özgürlüğüne kavuşması,
- Azınlık ve yerel halkların haklarının kabul edilmesindeki artış,
- Bazı politik yapıların çöküşüne karşın, yeni yapıların ortaya çıkışı,
- Kadının toplumdaki rolüne ilişkin değişim,
- Küresel ekonominin ve iş alanlarındaki değişimin etkisi,
- Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişimin etkileşimi arttırması,
- Artan dünya nüfusuyla birlikte homojen toplumlar yerine daha heterojen yeni toplum modellerinin ortaya çıkmasıdır (Kerr, 2000, s. 208).

Vatandaşlık Eğitiminde Okul

Ailenin, medyanın ve çeşitli kurumların vatandaşlık bilincinde rolleri vardır ancak vatandaşlık yeterlilik ve sorumluluklarının yerleştirilmesinde okulların rolü çok daha profesyonel, daha özel ve anlamlı olmalıdır.

“...vatandaşlık eğitimi okulda kendi-kendini idare sisteminin uygulanmasıyla gerçekleşir. Bu eğitim tarzı okulu, okulu, şahsi ihtiras yeri olmaktan kurtarır ve çalışmalarını sosyal işbirliği haline getirir. Okulu, tek taraflı ve teorik entelektüeller yetiştiren bir yer olmaktan çıkarır, çok taraflı bireyler yetiştiren bir kurum olmasına yardım eder...” (Kerschentsteiner’den akt. Varış, 1985, s. 39).

Okullar, devletin toplum için öngördüğü ideolojinin vatandaşlara aktarıldığı kurumlardır. Devlet, derslere ait öğretim programları yoluyla bu ideolojiyi benimsetir (Dilek, 2001).

Vatandaşlık Eğitiminde Aile

Vatandaşlığın oluşmasına yönelik görüşlerin tümünde çocukluğun ilk yıllarının önemli olduğu, çocuğun dünyanın işleyişi ile ilgili ilk fikirlerin gelişmesiyle vatandaşlığı öğrenmeye başladığı vurgulanır. Kincal (1991, s. 53), çocuk ve ergenin eğitiminden, geleceğinden aileler birinci derecede sorumlu olmakla birlikte, aile, çocukların ilk öğretmenidir.

Vatandaşlık Eğitimi ve Devlet

Ulus oluşturmak olarak tanımlanan vatandaşlık anlayışında, bir ülkenin tüm insanların kültürel ve ideolojik bakımdan ortak özellikler kazanması amaçlanmıştır (Lawson, 2001). Ulusal devlete bağlılığı sağlamak için sadakat, itaat ve vatanseverlik gereklidir ancak bireyin eğitim ve bilinç seviyesi yükseldikçe devletten beklentisi artmakta dolayısıyla devletlerin vatandaşlarına karşı sorumluluk düzeyi orantılı olarak yükselmektedir. Vatandaşlık eğitiminde, devletin üstleneceği rollerin çeşidi gün geçtikçe artmaktadır.

Coulouboritsis (2007), vatandaşlık eğitiminin amaçlarının öğrenciye kazandırdıklarını;

- Kendisinin ve yaşadığı çevrenin farkında olmasını sağlar.
- Sosyal ekonomik ve politik sürece katılması için bilgi ve beceriler kazandırır.
- Sosyal ve politik konuları kritik eder.
- Toplum yaşamındaki haklarının ve görevlerinin farkına olur.
- Ulusal düzeyde, Avrupa Birliği düzeyinde ve evrensel düzeyde kimlik duygularını geliştirir.
- Ahlaki ve sosyal değerlerin gelişimine yardım eder, şeklinde sıralamaktadır.

Vatandaşlık Eğitimi ve Küreselleşme

Çağımızda adından çokça söz ettiğimiz küreselleşme olgusu, vatandaşlık kavramını da etkilemiş ve onun sınırlarını genişleterek her bir bireye küresel bir kimlik kazandırmıştır. (Gündüz 2002, s. 6). Globalleşen dünya ülke sınırlarının ötesinde kendi kültürünü benimsemiş, içselleştirmiş bireylere, “dünya vatandaşı olmak” gibi yeni bir ihtiyaç alanı oluşturmuştur. İnsan haklarına duyarlılığın her geçen gün artması, dünyanın herhangi bir bölgesinde işlenen insanlık dışı suçlara devletlerin etkisinden ayrı ve bağımsız olarak dolayısıyla çıkar ilişkilerinin dışında halkların da kendiliğinden ve organik bir tepki vermesine neden olmaktadır.

İletişim teknolojisindeki ilerlemeler, ülkeler arasındaki sınırları kaldırarak küreselleşmenin her alanda olduğu gibi vatandaşlık eğitiminde de ciddi yansımalara neden olmuştur. Ulusal vatandaşlık yanında, evrensel vatandaşlık gibi yeni bir kimlik ortaya çıkararak eğitim yaklaşımlarını etkilemeye başlamıştır.

Küreselleşme, kitle iletişim araçlarının gelişmesine paralel olarak dünya toplumlarının ekonomik, politik ve kültürel bağlamda çok yönlü bir biçimde iç içe girdiği ve dünyanın bir ucunda meydana gelen olayların, çalışmaların ve etkinliklerin, ulusal sınırların ötesinde toplumları etkileyebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Sugur, 1995, s. 73-56).

Günümüzde, bilgi iletişim teknolojileri ve ekonominin küresel bir güç haline gelmesi ile birlikte devletler artık çok uluslu ve çok kültürlü toplumlar haline dönüşmektedir. Bu bağlamda geleneksel vatandaşlık bilgileri öğrenciler için yetersiz kalmakta bunun yerine küresel dünyanın gerektirdiği nitelikleri sağlayarak, rekabet gücü yüksek vatandaşların yetiştirilmesine gereksinim duyulmaktadır (Özdemir ve Bingöl, 2009).

Küresel vatandaşlık, bireylerin; dünyanın neresinde olursa olsun, şiddete karşı barışa yandaş olmasını, adalet, özgürlük, barış, eşitlik gibi kavramları özümsemesini kapsamaktadır.

Küresel vatandaşlık için, sürdürülebilir kalkınma için eğitim, insanların bilgi, değer ve gelecek için çevreye zarar vermeden yaşam kalitesini artıracak kişisel ve kolektif şeyler yapmanın aynı zamanda yerel ve küresel kararlara katılma becerilerini geliştirmelerinin yoludur.

Heath, Rove ve Breslin (2008), vatandaşlığın oluşmasına yönelik görüşlerin tümünde çocukluğun ilk yıllarının önemli olduğunu, çocuğun dünyanın işleyişi ile ilgili ilk fikirlerin gelişmesi başlar başlamaz, vatandaşlığı öğrenmeye başladığını ve vatandaşlık konularının her ilköğretim öğrencisinin deneyimlerinin bir parçası olduğunu belirtir. Vatandaşlık eğitimi bugün hem ulusal hem de evrensel anlamda ülkelerin gündemi meşgul eden konuların başında gelir.

Şahin (2006), toplumlar arası mesafelerin kalkması, teknoloji alanındaki gelişmelerin artması, ülkeler arasında ekonomik bütünleşmeler, örgütlerin uluslararası karar ve uygulamalarda etkileri, kültürel, siyasi ve sosyal alanlarda da ülkeler arasındaki benzeşmenin, küreselleşmenin en belirgin özellikleri olarak sıralamıştır.

Küreselleşmenin getirdiği kavramlardan biri de küresel vatandaşlık olmuştur. Hikes (2001, s. 230), etkili vatandaşın karakteristik özelliklerini şu şekilde sıralar:

- Sorunlara küresel bağlamda bakma,
- İşbirliği içerisinde ve sorumluluk alarak çalışma,
- Kültürel farklılıkları kabullenme,
- Eleştirel ve sistematik şekilde düşünme,
- Çatışmaları Şiddete başvurmadan çözme,
- Çevreyi korumak için yaşam tarzını değiştirme.

Habermas, Avrupa'yı bir Ortak Pazar değil demokratikleşmeci bir politik proje olarak düşünmektedir ve vatandaşlık bağı ve anayasal ilkelere dayalı sadakat dışında milli bir öz aramayan anayasal vatanseverliği, modern devletin laikleşmesinde ikinci aşama olarak görür (Demir, 2005, s. 105).

Türkiye'nin adaylık sürecinin devam ettiği Avrupa Birliği'nde üye olan ülkelerde vatandaşlık eğitimi ile "*politik okuryazarlık, eleştirel düşünme ve belli davranış ile değerleri geliştirme, aktif katılımçılık özelliklerini geliştirme*" amaçlanmaktadır (Eurydice'den akt. Uğurlu, 2011, s. 155).

Bu amaçlara ulaşmak için vatandaşlık eğitiminin durumuna ilişkin şu sorulara cevap aranmaktadır:

- Okul programındaki sorumlu vatandaşlık meselesi nasıl ele alınmalıdır?
- Konuya nasıl yaklaşılmalıdır?
- Sorumlu vatandaşlığın amaç ve içeriği ne olmalıdır?

- Program öğrencilerin aktif katılımını esas alarak mı planlanmalıdır?
- Vatandaşlık eğitiminde sonuç olarak öğrencilerin kazanabilecekleri farklı yeterlikleri ortaya çıkarmak için belirlenmiş hedefler var mıdır? (Eurydice'den akt. Uğurlu, 2011, s. 158).

Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi İlişkisi

Demokrasi, demokratik vatandaşlığın mümkün tanımları konusunda devamlı bir sorgulama gerektirir ve vatandaşlık eğitimi böyle bir sorgulamanın olduğu tarafta olmalıdır. Bu, vatandaşlık eğitiminin yalnızca vatandaşlığın mümkün tanımlarının keşfi hakkında olması anlamına gelmez.

Demokrasi öğrenme, gençlerin hayatlarında yer alırsa, vatandaşlık eğitimi, gençlerin kendi vatandaşlıklarının sınırlı ve kısıtlı olduğunu öğrenmeleri ile sonuçlansa bile vatandaşlıklarının gerçek koşullarının önemli bir incelenmesine de olanak sağlamalıdır. Böyle bir yaklaşım demokratik vatandaşlığın derin şekilde anlaşılmasına temel teşkil eder.

Eğitim, demokratikleşmede önemli bir faktördür ve demokratikleşme için gerekli olan hoşgörüyü arttırarak, vatandaşlık becerilerini her bir öğrenciye kazandırır. Gençlerin günlük yaşamları, kendi ilgi alanlarını ve çevresindekilerin hayat şartlarını değiştirme ve şekillendirme kabiliyetlerini kavramaları, politik olmayan “iyi” vatandaşlık uygulamaları, ilköğretimlerde ve diğer eğitim kurumlarında resmi sınıf tabanlı dersler yoluyla yeniden şekillenmektedir.

Demokrasi, çoğunluğun yönetimine dayalı bir sistemdir. Bu sistem vatandaşlar arasında eşitliği sağlamaya çaba gösterirken bir yandan da bireysel hak ve özgürlükleri korumayı amaçlamaktadır (Turan, 2001, s. 122).

Demokrasi, azınlığın görüşlerinin de dinlendiği, haklarının gözetildiği, nitelik ve sayının aynı şeyi ifade etmediği, karşılıklı anlayışın ve empatinin önemsendiği bir yaşam biçimidir (Genç ve Kalafat, 2008, s. 213). Demokrasi, çoğunluğun yönetimine dayalı bir

sistemdir. Bu sistem vatandaşlar arasında eşitliği sağlamaya çaba gösterirken bir yandan da bireysel hak ve özgürlükleri korumayı amaçlamaktadır.

Demokrasi ve vatandaşlık eğitimi içinde bulunduğu toplumdan ya da kültürden dışlanarak, tek ve bağımsız bir konu olarak ele alınamaz. Demokratik öğretim ve vatandaşlık eğitimi arasındaki ilişkiyi anlamak için öğretim için gerekli koşullar, okulda öğretilen içerik ve değerlere karar vermek isteyen çeşitli rekabet güçlerinin yanı sıra toplum ve okul, okul ve ailelerin talep veya beklentileri gibi farklı ilişkiler eksenini tarafından belirlenir. Demokrasi ve vatandaşlık öğretmek, aynı zamanda, özellikle kişisel tutum ve görevlerle ilişkili olarak öğretmenlere farklı talepler yükler.

Demokrasi eğitimi, bütün modern demokrasilerde ortak değerler, kavramlar ve tutumlardan oluşmaktadır. Bu eğitim sonucunda öğrencilerimiz, bilgili yurttaş olma bilincinin yanı sıra aşağıda belirtilen bazı becerileri ve tutumları da edineceklerdir. Bu beceriler şunlardır;

- Eleştirel düşünme,
- Üretken olma,
- Problem çözme,
- Tanıma ve değerlendirme,
- Bilgi kaynaklarına başvurma ve bilgiyi kullanabilme,
- Ahlâkî sorgulama,
- Katılımcı olma,
- Çok yönlü iletişim kurabilme,
- İşbirliği ve takım çalışması yapabilme,
- Tartışma ve uzlaşma kültürünü kazanma,
- Çatışmayı önleme,

- Arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık,
- Atılganlık becerileri,
- Demokratik liderliği benimseme,
- Kamuoyu oluşturabilme becerileri (MEB, 2004, m. 13).

Sarıbay (2006), eğitimin politik işlevlerinden biri, devletin sistem düzenine bağlılığı sağlamaktır. Amaçlanan politik eğitimde, çocuklara ve yurttaşlara, yurttaşlık eğitimi vererek sosyal birlik ve dayanışma ruhu kazandırmaktır. Eğitimin, sosyal bütünlüğün çimentosu gibi işlev gördüğü vurgulanmaktadır.

Kaymakcan (2007), okulların yalnızca bir üst eğitim kurumuna öğrenci sağlamasını ve öğrencinin bilişsel açılarından gelişmesine odaklanmış olmasının sorgulanmasını; bütün bu amaçlarının ötesinde okulların insani değerleri gelişmiş bireyler yetiştirme sorumluluğu olduğunun unutulmaması gerektiğini söylemiştir. Demokrasinin oluşturulması ve kalıcılığının sağlanması vatandaşlık eğitiminin temel amaçlarından biri olarak görülmektedir. Bu nedenle demokratik toplumlarda nasıl vatandaş yetiştirilmesi gerektiği sorgulanır. Etkili vatandaşın özellikleri şu şekilde özetlenmektedir:

- Demokratik değerleri benimseyerek bu değerleri yaşamaya gayret etme,
- Kendisinin, ailesinin ve toplumun iyi olması için sorumluluk alması gerektiğini kabullenme,
- Yerel toplulukları, milleti ve dünyayı şekillendiren gelenekler, koşullar ve insanlar hakkında ilgi sahibi olma,
- Ülkenin kuruluşuyla ilgili kurumlar ve siyasal olaylar konusunda bilgi sahibi olma,
- Yerel, ulusal ve küresel düzeyde insanlığı etkileyen olayların ve sorunların farkında olma,
- Yaratıcı çözümler bulabilmek ve bilgisini geliştirebilmek için güvenilir kaynaklardan farklı bakış açılarını içeren bilgiler edinme,

- Anlamlı ve etkili sorular geliştirerek bilgileri ve düşünceleri analiz etme ve değerlendirme,
- Kamu ve özel yaşamında etkin karar verme ve problem çözme becerilerini kullanabilme,
- Grup içinde etkili işbirliği yapabilme becerisine sahip olma,
- Topluma ve toplumsal yaşama aktif katılabilme, şeklinde sıralanmaktadır (NCSS, 2001).

Üstel (1999, s. 151), anayasal vatandaşlık kavramının, haklar ve ödevler bakımından bir ülkenin tüm vatandaşlarının, eşitlik ortak paydasında birleştirdiğini bu sayede din, dil, ırk, cinsiyet farkı olmaksızın, bir ülkenin tüm vatandaşları, tüm görevlere talip olmak ve o görevleri üstlenebilmek hakkını elde ettiğini belirtir. Tasada ve kıvançta ortak olan, anayasal vatandaşlık bağıyla devlete bağlı her birey etnik kökeni, dili, dini, cinsiyeti ne olursa olsun, kendi kültürel çeyizini topluma zenginlik olarak taşımakta ve hem bireysel hem toplumsal refaha katkıda bulunmak ve pay almak hakkını kazanmaktadır.

Vatandaşların yönetimden beklentilerinin artması ile birlikte, birey odaklı ve katılım araçlarının geliştirildiği ortam ihtiyaçları ifade edilmektedir. “Önce birey mi toplum mu ?” şeklinde bir sorunun yanıtı çok kapsamlı olmasına rağmen toplumun, kimliğini ve kişiliğini kazanmış bireyler sayesinde varlığını sürdürebileceği açıktır. Teknolojik gelişmeler, üretim materyallerinin eşit olması, eşit iş gücü ve diğer imkanlar olsa bile insan kaynakları yönetiminde etkin adımlar atılamazsa ülkeler için kalkınmanın gerçekleşmesi çıkmaz bir yola dönüşmektedir.

Demokratik Eğitim

Eğitim sistemleri, okullar ve toplum arasında ayrılmaz bir bağ oluşturur. Bunu iki taraf arasında bilgi ve kaynak akışı için araçlar sağlayan işbirlikçi ortaklık faaliyetleri ile yapar.

“Demokratik eğitim” eleştirel, güçlü ve dinamik bir eğitim organizasyonunu gerektirir ve topluma katılım süreçlerini barındırır. Öğrenciler demokrasiyi hem bir politika sistemi hem de bir hayat tarzı olarak öğrenmelidirler. Okullarda demokrasi uygulaması, eğitimi anlamlı hale getirdiği gibi öğrencilerin de aktif vatandaşlar olarak ciddiye alınmalarına sebep olur.

Demokratik bir eğitimin başarılı olabilmesi için aşağıdaki ilkelere dikkat etmek gerekmektedir:

- Sınıfta açık bir toplum yapısı oluşturmak; öğrencilere birlikte çalışma alışkanlığı kazandırmak için grup çalışmalarının desteklenmesi,
- Öğrencilere bilimsel araştırmalar sırasında çözümleyici yöntemleri kullanmasına yardımcı olma ve öğrencilerin, kendileriyle ilgili sorunlarını çözebilmelerinin sağlanması. (Yeşil, 2004, s. 37),

Demokratik bir öğretim programında bireysel farklılıklar dikkate alınmadan belirlenen hedefler, eğitimde fırsat eşitliği ilkesini olumsuz etkiler. Herkesi aynı düzeyde kabul ederek, genel hedeflere bağlı alt hedeflerin belirlenmesi, eğitsel olmadığı gibi demokratik de değildir (Hotaman, 2010, s. 36).

Demokratik Tutum

Demokrasi, bireyler arası sorumlulukları, ahlaki bir zorunluluk olarak gösteren, ayrıca farklılıkları doğal karşılayan, bu farklılıkların üstünlük haline gelmesini engelleyen bir tutum olarak görülmesini sağlayan bir sistemdir (Sarıbay, 1998, s. 26).

İnsanın düşüncesinin sınırlandırılması, bilgisiz bırakılması, düşüncenin dolaylı bir şekilde sınırlanması anlamına gelecektir. Demokrasi, bireylerin düşünsel özgürlüğünü garanti altına almak için kurulmuş bir mekanizmadır.

Touraine (1997, s. 213), “Farklı ortamlardan gelen gençlerin, ulusal düşüncüyü, hoşgörüyü ve özgürlük istencini paylaşmadıktan sonra neye yarar ki okul?”. Demokrasi; karşılıklı hoşgörü ve çatışma sonucunda bir uzlaşma, hak hürriyet adalet, eşitlik gibi hukuki

değerlerin insanı ön plana çıkardığı bir anlayış ve yaşam tarzıdır. Demokrasinin bireylerin ve bireylerin toplamından oluşan toplumun kültür düzeyi ile de ilişkisi vardır bu sebeple toplumsal demokrasi kültürünün oluşturulması için bilgi, bilinç ve kültür seviyesi yükselmiş bireylere ihtiyaç duyulmaktadır.

Demokrasinin, ancak, tutum ve davranış olarak günlük hayatta yaşanarak öğrenilebileceği ve benimsenebileceği esasına dayanan çalışmalar, onun, salt bir yönetim biçimi olmayıp bunun da ötesinde bir “hayat tarzı ve erdem düzeyi” olduğu iletisini öğrencilere vermeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle öğrenciler için okulda demokratik bir ortam sağlanmakta ve demokrasi kültürünü yaşayarak öğrenme imkanı yaratılmaktadır.

Tutum, herhangi bir olaya karşı olumlu ya da olumsuz davranışlar geliştirmemize yol açan, sürekli, değişmesi zor bir inanç, duygu ve eğilimlerdir (Öncül, 2000, s. 1083). Demokratik tutum ise; “Bireyi belli insanlar, nesnelere ve durumlar karşısında demokrasi ilkeleri doğrultusunda belli davranışlar göstermeye iten öğrenilmiş eğilimlerdir” (Gömlüksiz, 1994, s. 477). Tutumlar, genellikle küçük yaşlardan itibaren insanın çevresiyle girdiği etkileşimler sonucunda oluşmaktadır, özellikle küçük yaşlarda edinilmiş tutumlar zamanla kronikleşmekte, kişiliğin bir parçası haline gelebilmektedir. Demokratik eğitimin amacı, olumlu eğilimlerin bilinçli bir şekilde kazandırılması ve demokratik tutumların arttırılmasıdır.

Demokrasi eğitimi, okullarda gerçekleştirilen etkinliklerde, eğitimsel çalışmalarda ve öğretim çalışmalarında öğrencinin birey olarak değerine ve bütünlüğüne, karşılıklı saygıya, hoşgörüye ve kişiliğe önem veren ve bu değerlerin gelişmesini sağlayan bir eğitimidir (Kepenekçi, 2003, s. 44).

Karakütük (2001, s. 21), okul, eğitim sisteminin gereksinim duyduğu özgür ve demokratik bir hava içerisinde, bir aile ocağı gibi demokratik yasayışın sıcaklığını her an yaşatmalı ve öğrenciye bunu hissettirmelidir. Demokrasinin dayandığı hoşgörü anlayışı, çoğunluğun azınlığı ezmemesi, azınlığın da çoğunluğun yerine geçmemesini gerektirir.

Demokrasi eğitimi, okul-aile işbirliğini gerektiren, bazen bunlardan birinin diğerinin hazırlayıcısı olduğu, bazen de birbirlerinin yerine geçtiği bir eğitim sistemidir. Bunlardan aile, eğitimi, model olma yoluyla gerçekleştirirken; aileler, çocukların ilk öğretmenleri, davranış değiştirme sürecinin ve demokratik tutum ve davranışların çocuklara kazandırılmasının birincil sorumlularıdır (Yeşil, 2002, s. 96-118).

Lister, Smith, Middlete ve Cox (2003), tarafından, gençlerin, demokrasi ve vatandaşlık üzerine algıları üzerine gerçekleştirilen çalışmada gençler tarafından;

- Evrensel statü,
- Ekonomik bakımdan güçlü olma,
- Toplumsal katılım, toplumsal sözleşme ve hakkını ifade etme şeklinde vatandaşlık modelleri tanımlanmıştır.

Demokratik Katılım

Demokratik bir sınıf, uygun olduğu sürece kararlardan etkilenenlerin, karar vermeyi paylaştıkları bir ortamdır. Bireylerin seslerinin duyulmasına ancak kararları, çoğunluğun hayata geçirmesine imkan sağlar. Başkalarına saygıyı aşılar ve yalnızca almayı değil ‘ilave etmeyi’ teşvik eder; haklar kadar sorumlulukları da tartışır. Sınıf içerisinde demokrasi uygulamasının temelinde yatan faaliyetler ile ülkemiz demokrasisini desteklemek için vatandaşlarımız tarafından yapılan faaliyetler arasındaki bağlantı kurulur.

Programın planlanmasına ve yürütülmesine, öğrencilerin katılımı olmayan okuldaki demokrasi, aynen bir devletin işleyişinin ve kapsamının belirlenmesi ayrıcalığından yoksun bırakılan insanların yönetildiği bir devletteki demokrasi gibidir. Okul programının, geliştirilmesi ve yönetilmesinde öğrenciden daha fazla etkilenen ve ilgisi olan başka kimse yoktur.

Okulların, yereli ve daha geniş bir toplumu yansıtan eğitim vermelerinin gerektiği görülmektedir. Eğitim bilimciler, toplumun etkilerine bağlı olan öğrenme fırsatlarının yanı

sıra, etkili öğretimi de gerekli görürler. Bu, öğrencilerin topluma katılmalarında araçlarla donatılmaları için önemlidir. Benzer şekilde, ortaklıklar ve iletişimin doğası için gereklilik; öğrencilerin ihtiyaçları için yaşadıkları toplum ve topluma özgü okullar ile birlikte çalışmayı öğrenmesidir.

Toplumsal yaşam, kabile düzeyinde dahi olsa bir düzeni gerektirir. Bunu sağlamak için, değişik nitelikte kurallar geliştirilmiştir. Toplumsal kurallar denen bu kuralların amacı, toplum içindeki bireylerin birbirlerine ve topluma, toplumun da bireylere karşı tutum ve davranışlarını düzenlemek, çatışmalar arasında bir denge kurmak, köprü görevi görmek ve böylece toplumun düzenini sağlamaktır.

Toplum düzenini sağlayan kuralların öncülleri, hukuk, ahlak, görgü ve din kurallarıdır. Din kuralları, insanlığı belirli bir noktaya taşımıştır, ancak çağdaş toplumlarda insan dehasının sürekli gelişim göstermesine bağlı olarak bu değişime ayak uydurabilen hukuk kuralları, toplumsal kuralları somut bir zemine dayandırmıştır. İnsanların belirli bir hukuk sistemi içerisinde, birlikte ve düzen içinde yaşamaları söz konusu olunca; hak, özgürlük, eşitlik ve adalet gibi kavramlar ön plana çıkar.

Demokrasi çalışmaları, eşitlik kavramının sosyal yaşamdaki hukuksal, siyasal, sosyal ve ekonomik anlamlarıdır. Hukuki anlamda eşitlik, düzenlemelerin, yasa ve yasakların, bütün vatandaşlar için, onların kişisel ve toplumsal durum ve özelliklerine bakılmaksızın, eşit biçimde uygulanması demektir. Siyasal anlamda eşitlik ise siyasal hakların ve kamu görevlerinin, sınıf gözetmeksizin, teknik ve mesleki donanıma sahip bütün vatandaşlara açık tutulmasını ifade eder. Siyasal ve hukuksal anlamda eşitlik, çağdaş toplumların hepsi tarafından kabul edilen temel ilkelere biridir.

Leenders, Veugelers & De Kat (2008), eğitimin üç hedefi olduğunu belirlemişlerdir:

- İtaat, iyi davranış ve öz-disiplin gibi amaçları olan disiplin ve adaptasyon,

- Başkalarına karşı gereken düzeyde saygılı olma ve onlarla dayanışma gibi amaçları olan sosyal bağlılık,
- Bir insanın kendi düşüncesini oluşturma, şekillendirme ve eleştiriyile nasıl başa çıkılacağını öğrenme gibi hedefleri olan eleştirel düşünme ve otonomi olarak sıralarlar.

Okulun ve sınıfın amacı, okulda demokratik bir topluluk oluşturmaktır. Demokratik okul kültüründe herkes kendi sorumluluğunu taşır ve birbirine yardımcı olur. Okula aidiyet duygusuyla bağlı olan öğretmen, yönetici ve öğrenciler birlikte yaşamak için, okul yaşamının kurallarını birlikte geliştirmeye çalışırlar (Çelik, 2003, s. 33).

Kapusuzoğlu (2004, s. 248-249), “çatışma, gelişme ve değişimin, başka deyişle yaşamın bir parçasıdır. Çatışma kişileri ve ilişkileri zedeleyebileceği gibi, yapıcı ve geliştirici sonuçlara yönelten bir süreç de olabilir.” Çatışmaların çözümlenmesi için tarafların uzlaşmasında en etkili yöntemlerden biri de arabuluculuktur. Çatışmalarda üçüncü taraf olan, uzlaşma rolleri üstlenecek, lider öğrenciler keşfedilip değerlendirilmelidir.

Demokrasinin dinamik unsuru olan “katılım”, bireyi aktif özne durumuna getiren hak ve özgürlükler alanıdır (Yıldırım, 2004, s. 199). Okulun demokratik eğitime katkısı, yalnızca demokrasiye yönelik derslerle gerçekleşmez. Derslerde kullanılan yöntem ve tekniklerle, tartışmaya, katılmaya ne kadar ağırlık verilirse ve öğrenciye taşıdığı değer ve saygınlığıyla ilgili ne kadar destek verilirse bu durum bütün derslerde, demokratik eğitime büyük bir katkı sağlar (Karakütük, 2001, s. 21).

Eğitim, bireylere, insana ve insanın düşüncelerine değer vermeyi, alınan kararlara katılabilmeyi, gerektiğinde itiraz edebilmeyi, başka insanların düşüncelerine hoşgörü ile yaklaşmayı ne kadar öğretebiliyorsa, demokratik vatandaş olma bilincini de o kadar kazandırabiliyor demektir. Aynı zamanda eğitim, demokratik değerleri öğretebildiği ölçüde

etkili ve kalıcı olabilecektir. Dolayısıyla, demokratik değerlerinin kazandırılmasında, eğitim kurumları birincil öneme sahiptir (Gürbüz, 2006, s. 45).

Demokratik okullar, demokrasi fikrini benimsemiş profesyonel eğitimciler kadar ebeveynlerin, toplum eylemcilerinin ve diğer vatandaşların gençler ve kendileri için okul programları ve politikaları yaratmaya tam olarak bilgilendirilmiş ve eleştirel katılım hakkı olduğu anlamına gelmektedir (Beane ve Apple, 1995, s. 5).

Demokratik Saygı

Demokrasinin tanımına kişisel özgürlükler çerçevesinden bakan Touraine (2004, s. 26), “[...] demokrasiyi tanımlayan yalnızca bir kurumsal güvenceler bütünü ya da çoğunluğun egemenliği değil, her şeyden önce bireylere ve topluluklara ait fikirlere saygıdır; öyle ki bu saygı, kişisel özgürlüğün, toplumsal, ulusal ya da dinsel bir toplulukla özdeşleşmeyi bağdaştırır.” Demokrasi eğitiminin amacı, her bireyin, kendisini özdeşleştirebileceği oluşumlara, sivil toplum kuruluşlarına katılması istenen bir durumdur ancak sosyal ve kültürel amaçlarla işleyen bu kurumların pasifize olmuş, bağlı olduğu topluluğa yenilik katamayan, düşüncelerini eylemselleştiremeyen bireylere ihtiyacı yoktur.

Demokrasinin amacı, tek doğrudan birleşmek değil, başkalarının doğrusuna da saygı göstermeyi öğrenmek, farklı düşünen ve farklı yaşayanlarla barış içinde bir arada yaşamayı başarabilmektir (Yeşil, 2002, s. 4-5).

Demokratik yaklaşımın başarısı için ön koşul, karşılıklı saygı ve güvendir. Öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışmak, görülmemiş şekilde büyük bir çalışma gerektirir. Bu yüzden bunun tanıtımı uygun görüldüğü yerlerde, yönetilebilir bir tempoda olmalıdır. Eğer öğretmenler bu işe isteksizce girişirlerse ve motive edemezlerse bu öğrencilerin demokrasi anlayışına zarar vermektedir.

İnsanı, yalnızca insan olması nedeniyle değerli görmek; düşüncesine, iradesine, şahsiyetine saygı göstermek, demokrasinin en temel değeridir. Demokratik toplumlarda

insana ve insan yaşamına verilen bu anlamlı değerden dolayı insan davranışlarını belirleyen bazı temel nitelikler vardır. Bu temel niteliklere göre;

- Her insan değerlidir,
- Her birey kararlarının ve davranışlarının bilincinde olup bu sorumluluğu taşımalıdır,
- Her birey kişisel düşüncelerini özgürce ifade edebilmelidir;
- Her bireyin kendini gerçekleştirme hakkı vardır,
- Toplum kuralları herkesin uyacağı kurallar olduğu için her birey toplum kurallarının oluşumuna özgürce katılır,
- Demokratik toplumun bireyi için her görüş önemlidir,
- İnsanlar, başkalarının görüşlerini de dinlemeye açıktır.
- Bu değerleri içerisinde taşıyan sistem demokrasi sistemidir (Kuzgun, 2002: 2).

Yeşil (2002, s. 3), demokrasi kavramına ilişkin tanımlamalar demokrasinin, yönetim biçimi, insan hakları ve yaşam biçimi şeklinde üç farklı boyutta ele alınır. Demokrasi, siyasi bir kavram olmanın yanı sıra toplumsal bir kavram olarak toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerler sistemini tanımlar (Oğuzkan, 1982, s. 14). Bu sistem özgürlük, hoşgörü, katılım, eşitlik, farklılıklara ve insan haklarına saygı, adalet gibi temel değerlerden oluşmaktadır (Yeşil, 2002, s. 13).

Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel çevrelerden gelen öğrencilerin çatışmaların ve sorunlarını özgür bir biçimde ifade etme, birbirlerinin problemlerini karşılıklı saygı içinde özenle dinleme ve çatışmayla çözme fırsatların sağlanması arabuluculuğun okullarda gerçekleştirilmesi ile mümkündür (Kapusuzoğlu, 2004, s. 248). Bu noktada öğretmenlerin çatışmaları çözmede arabuluculuk rolü oynarken tarafsız ve adil olmaya dikkat etmesi önemlidir.

Ateş (2007, s. 1), demokrasinin kısaca tanımı; yaşam şeklidir. Hem kişilerin özel yaşamları, hem aile yaşantıları, hem de tüzel kişilerin yaşam şekilleri demokrasinin bu işlevi

içinde hayat bulur. Demokratik rejimde, farklılıkları uyumsuzluğa dönüştürmeden yaşatma için demokrasi, gerektiğinde her düşüncüyü bünyesinde barındırır ve yaşatır. Bu durumda demokrasi, yaşadığı toplumda kendi gibi düşünmeyenlere katlanabilme, tahammül edebilme uyumlu olabilme ve gerektiğinde onlarla işbirliği yapabilmeyi gerektirir.

Yılmaz (2000, s. 65), demokrasi, farklılığı kabullenmeyi aynı zamanda farklı grupların birbirlerinin varlığına, özgürlüğüne, meşruiyetine ve siyasal eşitliğine tahammül etmesini içermektedir.

Birleşmiş Milletler Evrensel Belgeleri'nde, sosyal ve kültürel yaşamın tüm alanlarında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınması, kullanılması ve bunlardan yararlanılması sırasında, din ya da inanca dayalı her türlü ayrımcılığı önlemek ve ortadan kaldırmak için gerekli önlemler alınacağı, ayrıca çocuğun din ya da inanca dayanan her türlü ayrımcılıktan korunması ve bunun için çocuğun anlayış, hoşgörü, kardeşlik, öteki insanların din ya da inanç özgürlüğüne saygı duyması ve bu bilinçle yetişmesi gerektiğini vurgulanmaktadır (Gülmez, 2001, s. 338).

Demokratik Yönetim

Eğitim, devletin demokratik sistem üzerinde gelişmesinde önemli bir faktör olarak görülmüştür ve demokrasi alanında belirli bir yol kat edebilmiş yönetimler, demokratikleşme alanında eğitimin etkisini mutlak anlamda önemsemektedir.

Gelişmiş bir ekonomiyle, nitelikli ve eğitimli bir işgücü arasında doğrudan bir ilişki varsa demokratik bir yaşamın inşa edilmesi ve sürdürülebilmesiyle o toplumdaki bireylerin gerekli demokratik niteliklere sahip olmaları arasında da bir paralellik vardır (Yanıklar ve Elyıldırım, 2004, s. 6). Demokratik rejimlerde genel olarak bulunan özellikler şunlardır:

- Demokrasilerde egemenliğin kaynağı toplumdur.
- Toplum içerisindeki farklılıklar demokrasinin bir diğer özelliğidir. Bir toplumda siyasal, kültürel, cinsiyet, yaşam tarzı vb. bakımından farklı bireyler bulunur.

- Demokrasi bu farklılıkları bir zenginlik olarak kabul eder.
- Demokratik toplumlarda toplum kendi hukukunu kendisi oluşturur.
- Devlet içerisindeki her birey bu hukuk yoluyla devlete karşı korunmuş olur.
- Demokratik toplumlarda yönetim ön plandadır (Yeşil, 2002, s. 8-9).

“Demokratik devlet”, “demokrasiye uygun devlet” demektir. Demokrasiye uygun devlet ise etkin siyasi makamların seçimle belirlenmesi, seçimlerin düzenli aralıklarla tekrarlanması, seçimlerin serbest olması, birden çok siyasi partinin olması, muhalefetin iktidar olma şansının olması ile temel kamu hakları tanınmış ve güvence altına alınmış olması gibi bir takım şartları yerine getirmek zorundadır (Gözler, 2006). Demokrasinin temel ilkelerinden biri kuşkusuz, devlet iradesinin oluşmasına ve kullanılmasına halkın geniş ölçüde katılımıyla, kendini temsil edecek delegeleri çıkarmasıyla, yani seçimlerle gerçekleşir (Gözübüyük, 2006).

Özellikle, günümüz siyasi sistemlerinde, nüfusun hızla artması, toplumsal yapının karmaşıklaşması, devletin görevlerinin ve vatandaşların devletten beklentilerinin çoğalması, uzlaşma ve iş bölümünün çeşitlenmesi gibi nedenlerle doğrudan demokrasinin uygulanabilmesi pratik olarak pek mümkün değildir (Öztekin, 2007).

Her toplum, demokrasiyi kendi sosyo-ekonomik, kültürel, politik ve hukuksal yapısına göre tanımlayıp, yorumlamakta ve uygulamaktadır. Nüfusun hızla artması, toplumsal yapının karmaşıklaşması, devletin görevlerinin ve vatandaşların devletten beklentilerinin çoğalması, iş sektörlerinin çeşitlenmesi gibi nedenlerle doğrudan demokrasinin uygulanabilmesi pratik olarak pek mümkün değildir (Öztekin, 2007). Toplum biçimi yönünden demokrasi sosyal öğrenme ve sosyal yeterlilikle ilgilidir. Bu nedenle çoğulculuk, farklılık, çatışma yönetimi vb. kavramlarla nitelendirilir. Yönetim biçimi yönünden de politik öğrenme ve politik yeterlilik olarak birbiriyle ilişkilidirler. Bir yönetim biçimi olarak demokrasi, insan hakları, yasa gücü, parlamento gibi kavramlarla güçler dengesini sağlamaya çalışır (Şişman, 2007, s. 292).

Devlet, insanlar tarafından oluşturulmuş, insanların bireysel, toplumsal ve siyasal hürriyetlerini korumakla yükümlü bir kurumdur. Bireyin, toplumsal bütünün bir parçası haline gelmesinde eğitimin bireysel, toplumsal, ekonomik ve siyasal başta olmak üzere fonksiyonları bulunmaktadır. Devletin siyasal rejimi ancak eğitim yoluyla etkili bir şekilde korunur ve geliştirilir. Yıldız (2006, s. 274-288), eğitimin siyasal işlevlerinden bazıları ulusal birlik ve beraberliği sağlamak, gençlerin bilim dışı politize oluşunu önleyerek, hukuk dışı çıkar gruplarından koruyarak, üstün vasıflı devlet adamları ve komutanları yetiştirmektir.

Demokratik bir ülkenin ya da ulus devletinin, bireylerinin din, dil, ırk, sosyal sınıf, cinsiyet gibi değişik ve birbiriyle kesişen kimlik unsurları vardır ancak farklılıklara rağmen herkes tarafından eşit bir şekilde paylaşılan tek kimlik unsuru vatandaşlıktır. Din, ırk ve etnik yönden farklılıklar içeren toplumlarda ortak ve kapsayıcı bir vatandaşlık kimliği, bireyleri demokratik bir siyasi düzende bir arada tutan tek bağıdır (Patrick, 1999).

Kapani (1993, s. 173), kamu hürriyetlerinin en iyi şekilde gerçekleşmesini sağlayacak ideal rejim demokratik rejimdir. Demokratik sistem, bireylere verdiği hak ve özgürlüklerin yanında onlara, devlet yönetimine katkıda bulunurken bencil olmamak yani kişisel mutluluğu topluluk mutluluğundan ayırmamak, başkalarına ve onların fikirlerine karşı hoşgörülü olmak gibi sorumluluklar da yükler (Kuzu, 1997, s. 104).

Demokrasiler, özgürlüğe dayanır ve özgürlükçü demokrasilerin en önemli ilkesi de, insanın devlet için değil, devletin insan için var olduğudur. Demokrasi insanı yüce varlık olarak kabul eder ve korur (Ateş, 2007, s. 2).

Yeşil (2002, s. 12), yönetimin üzerine düşen görevler açısından demokrasinin dayandığı ilkeler şunlardır:

- Bireyin her zaman amaç olarak görülmesi,
- Bireyin her zaman öncelikli bir konumda yer alması,
- Yönetimin hiçbir ayırım yapmadan herkese eşit ve objektif davranması,

- Bireyin eğitimine önem verilmesi,
- Düşüncenin ve eleştirinin önemli olması,
- Hoşgörünün toplumdaki tüm bireylere etkin bir şekilde hâkim kılınması,
- Eğitilmiş bireylere önem verilmesi.

Demokrasi, eğitim aracılığıyla yönetimin işlevselliğini artırarak yeni uygulama modelleri geliştirir dolayısıyla toplum sorunları üzerine çalışma alanını genişletir.

Demokratik Toplum ve Aile

Demokratik öğrenme toplumlarında, bireyler yalnızca toplumsal yaşamın problemlerinin, kamu yararı için ortak bir kaygı ve toplu müzakereler yoluyla çözüldüğü bir toplulukta bir toplumun üyesi olarak kendilerini demokratik bireyler olarak anlamayı öğrenebilirler. Bu sebeple, demokratik bir okul farklı ırk, sınıf, cinsiyet ve dine mensup çocukların olduğu geniş sosyal bir toplumu sağlayan ortak bir okuldur. Öğrencilerimizin toplumsal yaşama bu yönde hazırlanmaları demokratik saygı eşiklerinin yükselmesini sağlamak konusunda yardımcı olacaktır.

Her vatandaşın somut olarak kendi haklarını kullanmasına izin verilmesi fikri, çağdaş demokrasi ile bağlantılıdır ve bunun başlangıç noktası okullar olmalıdır.

Demokrasinin özü “Biz insanlar kendi kendimizi yönetebiliriz ve kültürel ve politik özgürlüğümüzü koruyan kurumlar ve kanunlar çerçevesinde birbirimizle işbirliği yaparak yaşam standardımızı iyileştirebiliriz” şeklinde ortaya çıkmıştır (Ravitch, 1991, s. 3). Bunun temelinde “kendime istediğim özgürlüklere başkaları da sahiptir” anlayışı yatmaktadır.

“Demokratik eğitim, demokratik bir toplum yaratmaya yönelik bir eğitimidir.” (Binbaşıoğlu, 1998, s. 13). Demokratik toplum olmanın ilk koşulu, kadının ve çocuğun korunarak aile içinde söz sahibi olmasıdır. Düşüncesini açıkça söyleyebilen, baskı altında yetişmeyen bireyler, demokratik toplumu oluşturur. Toplumun çekirdeği olan aile, bireylerini demokratikleştirdikçe, toplum demokratikleşecektir (Yanıklar ve Elyıldırım, 2004, s. 27).

Demokratik toplumlarda, insana ve insan onuruna son derece önem verildiği için insan davranışlarını belirleyen temel bir insan anlayışı vardır. Bu anlayışın kendi içerisinde oluşturduğu bazı temel nitelikler vardır. Bu temel nitelikler;

- Her insan değerlidir,
- Her birey kararlarının ve davranışlarının bilincinde olup bu sorumluluğu taşımalıdır,
- Her birey kişisel düşüncelerini özgürce hiçbir baskı altında kalmadan ifade edebilmelidir;
- Her bireyin kendini gerçekleştirme hakkı vardır,
- Toplum kuralları herkesin uyacağı kurallar olduğu için her birey toplum kurallarının oluşumuna özgürce katılır,
- Demokratik toplumun bireyi için her görüş önemlidir,
- Başkalarının görüşlerini de dinlemeye açıktır.
- Bu değerleri içerisinde taşıyan sistem demokrasidir (Kuzgun, 2002, s. 2).

Eğitimciler ve politikacılar, okulları ve diğer eğitim kurumlarını, gelecek nesilleri demokrasiye hazırlamada önemli rol oynayan yerler olarak görürler (Westheimer ve Kahne, 2000). Okul planlı, programlı olarak demokratik yurttaşın eğitim sorumluluğunu üstlenmiştir (Doğanay, 1997, s. 51).

“Demokratik eğitim, demokratik bir toplum yaratmaya yönelik bir eğitimidir.” (Binbaşıoğlu, 1998, s. 13). Bu eğitim ise sadece devletin özgün eğitim kurumlarının meselesi değil; aile, çalışma ve iş ortamı, yazılı ve görsel medya, siyasi kurumlar da (Büyükkaragöz, 1994, s. 11), demokrasi kültürünün birey ve toplum tarafından benimsenmesinde ve şekillenmesinde güçlü etkilere sahiptir. Demokrasinin, bütün ilkeleriyle yerleşmesi, insanların demokrasiyi yaşamlarının bir parçası haline getirmesiyle mümkündür.

Yalnızca otoriter ebeveynler değil, her anne-baba çocuklarına “hayır” dedikleri zamanların kaba veya merhametsiz gibi görüldüğünü bilirler; aslında bu çocuklarının uzun vadeli çıkarları için gereklidir. Demokrasi eğitimi, öğrenciye hayatı boyunca karşılaşılabileceği olumlu durumların yanında “hayır”lara da alışması gereken bir süreci, kabullenmeyi öğretir. Toplum, çocuklarına itaat etmeyi değil; gerektiğinde hayır diyebilmeyi öğreterek çocuklarının kişiliklerini korumak adına kendi kişisel duvarlarını güçlendirecektir.

Ebeveynler, kendi inançları doğrultusunda çocuklarını yetiştirmede kapsamlı olmalı ve iyi bir eğitimle çocuğunun dünya anlayışını genişletmelidir. Bu nedenle geleceğin vatandaşlarının değerlerini, tutum ve davranışlarını şekillendirmede demokratik eğitime ilgi gösterilmelidir.

Demokratik Yaşam

Demokratik bir yaşam alanı için insanın hayal dünyasını ve kapasitelerini kullanabilmesi bunun sonucu olarak da bilgi üretim mekanizmasını harekete geçirebilmesi gerekir.

Kışlalı (2007, s. 239), demokrasi, günümüzde, azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onlara bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi biçiminde tanımlanabilir. Demokratik yaşam, çoğunluğun azınlığın çıkarlarını da gözettiği bir anlayışla hayat bulur.

Toplumdaki bireylerin demokrasiyi içselleştirebilmesi ancak demokrasiyi bir yaşam tarzı haline getirmesiyle olanaklıdır. Yılman (1992, s. 23), vurgulanması gereken önemli bir nokta da, içinde yaşanılan kültürün demokrasi ve eğitim ile organik bir bağı olduğudur.

Kültür, demokrasi ve eğitim kavramları bir yaşam biçimini dile getirmekte ve bir hayat tarzını ifade etmektedir. Büyükkaragöz (1990a, s. 31), mademki demokrasi yaşayarak öğrenilen bir yaşayış biçimidir, o halde demokrasiyi hayatla bütünleştirmek lazımdır. Dolayısıyla, bireyin davranışlarını şekillendirmede, onun olumlu yaşantılar geçirmesinde

özellikle aileye önemli sorumluluklar düşmektedir. Çünkü aile, toplumun çekirdeğidir, toplum içinde bir mikro toplumdur.

Demokrasi, bir yaşam biçimi olduğundan sosyal ve kültürel dayanaklara sahiptir. Doğan (2005, s. 150-151), sosyo-kültürel dayanaklar çerçevesinde demokrasinin boyutlarını şu şekilde çizmiştir:

- “Demokrasi temel insan hak ve özgürlüklerinin korunduğu bir sistemdir.
- Demokrasi bir erdemlilik rejimidir. Bu nitelik hem devlete ve hem de vatandaşlara karşılıklı sorumluluk yüklemektedir.
- Demokrasi hoşgörü rejimidir.
- Demokrasi hem bir süreç hem de bu süreci kurumsallaştıran bir sistemdir.
- Demokrasilerde iktidar (erk) hiçbir kimse ya da grubun tekelinde değildir.
- Demokrasiler, aktif vatandaşlara gereksinim duyar.”

Bir demokrasinin işleyebilmesi için özel bir çevre; buna bağlı olarak da sorumlu ve eğitilmiş bir halk, ekonomik gelişmişlik ve sosyal ilişkiler ağı; toplumsal yapının devamı için oluşturulmuş kurallar olması gereklidir (Kuzu, 1997, s. 104).

Halk iktidarı, iktidarın halka ait olması demek olan demokrasi bireylerini koruyup kendi yaşamlarını yaşama, yaşam deneyimlerine bir bütünlük ve bir anlam kazandırma isteklerini destekleyen bir yönetim biçimidir (Touraine, 2004, s. 270).

Demokrasiyi benimsemiş ülkelerde devlet, insan haklarına ve özgürlüklerine saygı göstermek, aynı zamanda da vatandaşlarının hak ve özgürlüklerine sahip çıkmakla yükümlüdür. Toplum, hakların çiğnenmesine izin verilmesi ve kullanılmaması yerine haklarını bilen, talep eden, ileri süren ve bilinçli olarak kullanan bireyler sayesinde demokratik, katılımcı ve çoğulcu bir yapı kazanır. Demokratik eğitim sistemleri, insan haklarını bilme hakkının yaşama geçirilmesi adına insan hakları eğitimini de içermelidir (Gülmez, 2001, s. 30- 63).

Çağdaş toplumun temelinde yatan, demokrasi, insan haklarına dayalı demokratik toplum yapısı; insanın odak alındığı, demokratik, laik sosyal hukuk devletinin işlerlik kazandığı, her alanda insanca yaşama ve gelişmenin temel amaç olduğu, katılım, dayanışma ve paylaşmanın toplumsal bütünleşmeyi sağladığı, karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün ilişkilerde temel olduğu, sorumluluk sahibi ve bilinçli vatandaşların etkili olduğu bir toplum düşüncesini gerektirir.

Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayışı ve davranışlarla sorumluluk duygusunu ve manevi değerlere saygının her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışır.

Yeşil (2002, s. 8-9), demokratik toplumlarda genel olarak bulunan özellikleri şöyle sıralamıştır:

- Demokrasilerde egemenliğin kaynağı toplumdur.
- Toplum içerisindeki farklılıklar demokrasinin bir diğer özelliğidir. Bir toplumda siyasal, kültürel, cinsiyet, yaşam tarzı vb. yönlerden birbirinden farklı bireyler bulunur. Demokrasi bu farklılıkları bir zenginlik olarak kabul eder.
- Demokratik toplumlarda toplum kendi hukukunu kendisi oluşturur. Devlet içerisindeki her birey bu hukuk yoluyla devlete karşı korunmuş olur. Demokratik toplumlarda, seçilmiş yönetim ön plandadır.

Demokratik Vatandaşlık

Vatandaşı daha aktif hale getirip, katılımı artırmak amacı olan “Yeni kamu yönetimi anlayışı” 20 inci yüzyılın son çeyreğinde kamu yönetimi alanında ortaya çıkan en önemli uluslararası eğilimlerden birisi olduğu belirtilmektedir. Bu anlayış ile pasif yurttaş yerini aktif-müşteri yurttaşa bıraktığı ifade edilmektedir. YKY, vatandaş odaklı kamu yönetimi anlayışı ile yurttaşın yönetime katılmasını amaçlamaktadır. Bireylerin kararlarını seçme ve

sorumluluk alma yeteneğinde olduğu varsayılmaktadır. Toplumun bireysel üyeleri, özgürlük ve kararlarını seçme sorumluluğu doğrultusunda ahlaki ve entelektüel açıdan gelişmektedir (akt. Karcı, 2008).

Demokrasinin tam olarak sağlanabilmesi ve korunabilmesi için bireyler, haklarının ve görevlerinin bilincinde olmalı, bunların gereklerini yerine getirmelidir. Bu gereklilik belirli düzeyde kültür birikimini ve eleştirel düşünme anlayışını sahip olunmasını, haklarını ve görevlerini bilen vatandaş katılımının sağlanmasını ifade etmektedir (Kıncal, 2004, s. 34).

Demokratik Okullar

Günümüzde öğrencilerin fikirleri ve okullardaki katılımları üzerinde devletin desteği güçlü olsa da demokratik toplumlar oluşturmak yerine toplumlar kaygılarla beslenmiş gibi görünüyor. Demokratik yönetimin ilkelerinin önemi kabul edilse de eğitim programları demokrasinin günlük okul hayatında yaşanması yerine öğretilmesi olarak sunulmuştur.

Okulların demokratikleşmesi açısından öğrencilerin, personeli atayan birimlerde bulunması, kaynakların nasıl dağıtılacağına karar vermesi, derslerin içeriğinde daha çok söz hakkına sahip olması ve okullarında değişim yapmak imkanlarının olması eğitim ortamlarını demokratikleştirecektir.

Ailede başlayan eğitim okulda planlı ve programlı bir şekilde devam eder. Okulda amaçları tespit edilmiş derslerin yanında öğretmenlerin davranışları da öğrencinin doğru olanı yapmasında ipuçları oluşturur.

Okullarda verilen demokrasi eğitiminin öğrencilere kazandırmayı amaçladığı en önemli tutumların başında insan hak ve özgürlüklerine saygılı olmak bulunmaktadır. Bugün Türk eğitim sisteminin geldiği noktada, idealin, insan hak ve özgürlüklerine saygılı, çevresine duyarlı demokratik, beceri, tutum ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek olduğu görülmektedir.

Çocukların okul ortamında, eğitim süreçlerinde görüşlerinin dikkate alınarak onların bu süreçlere katılmalarının sağlanması için iyileştirmeler yapılmaktadır (Can, 2005, s. 34). Bu iyileştirmelerin son halkasını Türkiye Büyük Millet Meclisi Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan protokolle uygulamaya konulan “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri” projesi oluşturulmaktadır.

Demokratik okullar, demokrasinin kendisi gibi tesadüfen ortaya çıkmaz; eğitimcilerin demokrasiyi hayata geçirecek fırsatları ve ayarlamaları yapmak için yaptığı açık atılımlardan kaynaklanırlar (akt. Beane ve Apple, 1995, s. 6). Demokrasi ve eğitim tesadüflere yer veremeyecek bir aşamaya gelmiştir ve eğitimde yapılacak bir hata geri dönüşü olmayan bir yola çıkmaktadır.

Okulların demokrasi eğitimi açısından önemi, okul ortamının öğrencilere yeni arkadaşlar, oyun alanları sunması; öğrencilerin diğer sosyal etkinliklerle çevresinin genişlemesini ve bu çevreye karşı sorumluluklar duymasını sağlayarak öğrencilerin demokrasi açısından gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır (Yeşil, 2002, s. 80).

Toplumsallaşma, bireyin toplumun bir üyesi olma sürecini, çocuğun doğumundan itibaren etkileşimde bulunduğu kişileri, kurumları, grupları kapsayan geniş bir ağıdır. Okulları, çocuğun toplumsallaşmasını sağlayan diğer gruplardan ayıran en önemli özellik, okuldaki toplumsallaşma sürecinin önemli bir kısmının planlı ve kontrol altında gerçekleşmesidir. Okullardaki eğitim faaliyetleri, belirlenen amaçlara uygun olarak toplumun, hangi değerlerinin ve normlarının öğretileceği önceden belirlenir (Fidan ve Erden, 1998).

Okul ve toplum birbirlerinin özelliklerini yansıtır. Okulun ve eğitimin görevleri sosyal, politik ve ekonomik olarak ayrılabilir. Okul, sosyal işlevi yerine getirirken kültürü hem korur, hem de değiştirerek geliştirir ve yenileştirir; çocuğa kendi kültürünü benimseterek çocuğu toplumsallaştırır. Okulun politik görevi ise öğrencinin yetiştiği kurumun içinde bulunduğu siyasal sisteme bağlılık göstermesidir (Bursalıoğlu, 1999, s. 36).

Günümüzde özellikle büyük şehirlerde okullar, farklı, çok alışılmış, yaygın ve bilinçsiz bakış açıları ile farklı grupları bir araya getirir. Okullar birden fazla etnik, kültürel ve sosyal sınıf gruplarından öğrencileri ortak faaliyetler için daha geniş kapsamlı bir çevrede bir araya getirirken geleneksel ve dar bir çevrede yetişmiş öğrenciler, demokratik ve çağdaş gruplardan bakış açısı aldıkça kendi çevrelerinin sınırlamalarından kaçabilirler.

Farklı ırklardan, farklı dinlerden gençlerin okulda birbirine uyum sağlayabilmesi öğrencilerin iletişim becerilerinin ve sosyal çevrelerinin gelişimine katkıda bulunur. Okulun, değişik sosyal çevrelerin etkilerini, her bir bireyin eğilimine bağlı olarak grupları koordine etme işlevi vardır.

Okul yöneticileri, vatandaş katılımını ve çekişmeyi yönetmeye kalkar. Devlet okulu herhangi belli bir sorunu kamu yaşamına getiren vatandaşların kimlikleri açısından son derece çoğulcudur ve bu çoğulcu ve gelişmemiş toplumlar okul hedefleri ve kaynak tahsisi konusunda düşünmektedir bu sebeple okul yöneticileri demokratik liderliği baskın, hem eğitim personellerine hem de topluma rehberlik edecek düzeyde olmalıdır.

Demokratik Okul Kültürü

Öğrenci, okul hayatı süresince belirlenmiş hedefler ve ilkeler doğrultusunda programlanmış ve sistemli olarak kendi tarihini, kültürünü, ekonomisini, dolayısıyla bütün toplumsal dinamiklerini öğrenir ve buna uygun davranış kalıpları oluşturur. Bu süreçte birey kültürüyle birlikte kendisini keşfeder (Kepenekçi, 2000). Demokratik kültür oluşturulurken temel hedef, birlik ve çeşitliliğin bir arada tutulması, özgürlüğün ve bütünleşmenin sağlanmasıdır. Çoğunluğun sahip olduğu güce, azınlığın haklarına saygı duymak demokratik yönetimin ve kültürün bir parçasıdır.

Okul çocuklarının, uluslararası kabul görmüş temel insan haklarına sahip olmaları yeterli değildir; öğrenciler gerçekten bu haklara sahip olduklarını bilme hakkına sahiptirler ve eğitimciler öğrencilerin okul içi ve dışında kendi temel insani haklarını hakkıyla bilgi sahibi

olmalarını sağlama görevleri vardır. Seçim şansları vardır ve bireyin kendi ahlaki ilkelerine göre hareket etmesine ve iktidar sahiplerinin de aynı şeyi yapmaya teşvik edilmelerine bağlıdır. Okulların demokratikleştirilmesi ve 'iyi' vatandaşın geliştirilmesi yolundaki mücadelede her geçen gün büyüyen bir çaba vardır. Toplumsal değişim çabalarında insan hakları ve demokrasi eğitimin okullara yansıtılması hayal değil peşinden gidilecek bir vizyon olmalıdır.

Demokrasi ve insan hakları açısından yetersizliğin önemli sebeplerinden birisi de okulların, demokrasi kültürü açısından gelişimini tamamlayamamış olmasıdır (Turan ve Taşpınar, 2004, s. 232). Her örgüt bir kültüre sahiptir, okulu da bir örgüt olarak düşündüğümüzde onun da kendine özgü bir kültürü olacağı ortadadır. Okul kültürünü oluşturmak öncelikle okul yöneticilerinin işidir. Okuldaki yöneticiler demokratik tutumlarıyla öğretmenlere model teşkil etmeli ve son halkada öğretmenler eğitim öğretimin faaliyetleri ile yoğrulmuş demokratik değerleri öğrencilere aktarmalıdır. Demokrasi eğitiminin etkililiği açısından okul ortamının yapısı son derece önemlidir. Demokratik zemini oluşturan demokratik okul kültürü olmadan demokrasi ne kurulabilmekte ne de yaşatılabilmektedir. Demokrasi eğitimi ancak demokratik bir ortamda mümkündür (Şimşek ve Ceylan, 2004, s. 258).

Okullar, demokrasi kültürünün oluşturulması ve aşılmasıyla vatandaşlık eğitimi için ön hazırlık aşamasını oluşturur; küçükler vatandaşlıkla ilgili rolleri oynamaya temel eğitim süreçlerinde başlamış olurlar. Ailenin, medyanın ve çeşitli kurumların vatandaşlık bilincinde etkisi olmasına karşın vatandaşlık yeterlilik ve sorumluluklarının okulların özel ve tarihsel bir yükümlüğü vardır (CCE, 2010).

Demokratik yönetimi geliştirme, okul yöneticilerinin sorumlulukları arasında yer alır. Yetki ve sorumlulukların paylaşıldığı, ortak kararların alınabildiği, işbirliği yapılabilen bir

ortamı yaratmak, demokratik okul kültürüne katkıda bulunmak ve demokratik liderlik yapmak okul yöneticisinin en önemli özelliğidir (Kaya, 1996, s. 148).

Eğitim kurumları, günümüzde ilgili sahalara baktığımızda, çeşitlilik ve demokrasinin nasıl işlevselleştirildiğini anlamada öğrencilerin farklı ihtiyaçlarına hizmet etmek zorunda olan önemli sitelerdir.

Okul kökenli reform için demokratik kültür oluşturma sürecinde okul toplumu, önemli ölçüde öğrencilerinin eğitimini geliştirmek için gerekli görülen programlar, tutumlar, kişilerarası iletişim noktasında yapısal sorunları tespit etmek, kavramsallaştırmak ve uygulamak gücüne sahip olmalıdır.

Okul ve okulun çevre ile ilişkileri doğrultusunda öğrencilerin kimlik gelişimleri için iyi bir okul kültürü ve toplum deneyimlerinin ve özellikle öğrenciler arasındaki diyaloglarla işbirliğine dayalı öğrenme yöntemlerinin öğrenimde teşvik edilmesinin demokrasi eğitiminde önemini desteklenmelidir. Ayers (2009), şu şekilde açıklamıştır:

- Okullar topluma hizmet eder, toplum okullarda yansıtılır, modern dünyada sistemlerin genelinde ilginç benzerliklerin yanı sıra bazı farklılıklar ve dikkat çekici örtüşen hedefler görülür.
- Resmi emirlerin, ne için ve nasıl öğretildiği açısından öğretim üzerinde büyük etkisi vardır.
- Demokratik öğretim, öğrencileri, dünyayı kendileri için adlandırmaları için kapasiteyi geliştirmeye, engelleri belirlemeye ve bilinen taleplere göre hareket etmek için cesarete sahip olmaya teşvik eder. Bu tür eğitim karakteristik olarak göz kamaştırıcı ve insanın aklını başından alıcıdır – öğrencilerin daha geniş ve paylaşılan bir dünya doğru kendi yollarını biçimlendirmelerinde daima kapıları açar ve akılları açar.
- Eğitim dünyası, genç insanları tam katılımcılar, bina ediciler ve yapıcılar olarak davet edecek kadar sevdiğimiz ya da çocuklarımızı yalnızca katılımcı olarak kalmayıp aynı

zamanda kendilerinden önce olanları değiştirebilmeleri için gerekli araçları onlara verebilecek kadar sevdiğimize karar vereceğimiz yerdir.

- Eğitimciler, öğrenciler ve vatandaşlar, gözetimin sözde bilimsel formları olarak hareket eden pahalı standartlardaki testlerle insanların kazananlar ve kaybedenler olarak sınıflandırılmalarına bir son veren; acımasız eşitsizliklerle yetersiz hizmet alan, finanse edilmeyen, tarihsel olarak ayırt edilmiş toplumlar yüzünden hızla artan, “eğitim borçlarına” son veren demokrasiye yakışır bir eğitim için baskı yapar.
- Bir demokraside, bütün çocuklar ve gençler ekonomik durum ne olursa olsun, sevecen, düşünceli, tam nitelikli öğretmenler tarafından yönetilen zengin imkanlara sahip sınıflara tam erişimi hak ederler.
- Okul yalnızca serbest zaman geçirilen ve oyun alanlarından ibaret değildir, aynı zamanda bilginin yanı sıra kültür kazanımını sağlayan ‘serbest konular’ dan da ibarettir.

Beetham ve Boyle (1998, s. 132), okulların bireyin belli yetenekleri ve becerilerini geliştirmenin yanı sıra toplumun kültürü ve geleneklerinin benimsetilmesinde de önemli bir yere sahip olduğunu ifade eder.

Barış, sevgi, demokrasi ve hoşgörü kültürünün gerçekleşmesinde okullar donanımlı olmalı, kendi ayakları üzerinde durabilen sağlıklı yetişkinleri topluma kazandırmalıdır. Büyük rehberimiz Atatürk, *“Her birey istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasi bir fikre sahip olmak, seçtiği dinin icaplarını yapma veya yapmamak hak ve hürriyetlerine sahiptir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz”* sözleriyle hoşgörü kültürünü düşünce ve inançlara saygı temeline oturtmuştur (Doğan, 2001, s. 97).

Okul disiplinin sağlanması için belirli kurallar bulunmalıdır ancak, otoriter bir ortamda insan haklarını öğretmek için çaba göstermenin çok anlamlı olmayacağı bir gerçektir. Bu yüzden, okullarda iletişim engellerini kaldırmak ve hoşgörü, işbirliği, karşılıklı güven

atmosferini oluşturma ve kuralları birlikte geliştirme önem taşımaktadır. Öğrencilere gerekli sorumluluklar verilmeli, gereksiz müdahaleler önlenmeli ve öğrenciler denetimsiz bırakılmamalıdır (Kepenekçi, 2000, s. 98).

Okullarda verilen demokrasi eğitiminin amacı öğrencilere demokrasi kültürü ve demokrasi bilinci kazandırmak ise, okulların da buna uygun bir şekilde çeşitli özellikler taşıması gerekmektedir. Demokratik bir okulda bulunması gereken özellikler şunlardır:

- Ben ve öteki yüzleşmesi, düşüncelere ve duygulara empati (duygudaşlık) yoluyla yaklaşılması gibi özelliklerin okul ortamında bulunması gereklidir.
- Düşüncelerin demokratik bir bağlamda yorumlanması ve uygulanması gereklidir.
- Okuldaki, sınıftaki ve öğrenme- öğretme sürecindeki ilişkilerde diyalog demokrasisi oluşturulmalıdır.
- Okulda çoğulculuk ve işbirlikli öğrenme hâkim olmalıdır.
- Öğretmen yasal konumundan kaynaklanan gücü ile öğrenci üzerinde baskı oluşturmamalıdır.
- Öğretmen öğrenci görüşlerine saygı duymalıdır.
- Demokratik bir ortam oluşturmak için düzen ve kurallar şarttır.
- Öğrencinin sınıf kurallarının belirlenmesiyle ilgili olarak söz hakkı olmalıdır.
- Öğrenme- öğretme sürecinde farklı görüşler saygı ve hoşgörü ile karşılanmalı başkalarının düşüncelerini anlamaya çalışılmalıdır.
- Herkesin yanlış yapabileceği öğretilmelidir (Duman, 2004, s. 104-105).

Demokratik Sınıf

Demokratik sınıf kavramı, yeni değil ama kalabalık eğitim programından zorlukla çıkarılmış yurttaşlık bilgisi ve vatandaşlık çalışmalarıyla her geçen gün gelişmektedir. Demokrasi, üzerinde çalışmalar yapılmasından daha çok yaşanması daha doğru olan ve sınıf,

demokrasinin temelini oluşturan özgürlük, fırsat eşitliği, adalet gibi ilkelerin modellendiği ve uygulandığı mükemmel bir arenadır.

Demokratik öğretimin okullarda başarılı olması için öğrenciler ve öğretmen arasında öğretimin demokratik olarak organize edilmesi yeterli değildir, ne öğretileceği ve nasıl öğretileceği tartışılmalı ve değerlendirilmelidir. Öğrencilere, süreç kısmında kendi katkıları ve çabalarının yanı sıra verilen eğitimi de değerlendirdikleri, kendi öğrenmelerinde söz sahibi olma hakkının, katılım ve öğrenim sorumluluğunu takip ettiğini öğretmemiz gerekir.

Demokrasinin uygulandığı bir sınıfın ürünü olan öğrencilerde okulu sevme eğilimi, öğretmenlerin hiçbir öğrenciyi ayırt etmeksizin bütün öğrencilere saygı göstermesi, öğrencilerin kişisel gelişimi dahilinde öğrencilere ifade özgürlüğü sunması ve öğrencinin öğretmeni eşliğinde yeni fırsatlar yakalamasıyla geliştirilebilir. Yapılandırmacı yaklaşımın işe koşulduğu ortamda öğrenci, öğrenme sorumluluğunu üstlenir, bilgiyi sorgular, araştırır, keşfeder, yorumlar ve yapılandırır (Senemoğlu, 2012).

Locke, insanların doğal durumda, mutlu ve uyumlu bir yaşam sürdürdüklerini düşünmektedir. İnsan, doğal haklarını ve ihtiyaçlarını gerçekleştirmek için diğer insanlarla beraber yaşamak zorunda olduğunun bilincinin gelişmesiyle, sözleşmeler yaparak toplumsal örgütlenmeyi ve devleti oluşturmuşlardır. Demokratik bir sınıf ortamı, çocukta diğer insanlarla birlikte yaşamasına, uyum göstermesine yardımcı olacak değerlerin gelişimi ve içselleştirilmesinde önemli etkiye sahiptir (Aydın, 2001, s. 99). Demokratik sınıf, başkalarının haklarının korunduğu, saygının olduğu, grup ve işbirliğine dayalı yaşamın desteklendiği ve bu yaşamın barındırdığı iletişime olanak tanınan bir ortamdır (Holmes, 1991, s. 176).

Ders kitaplarında “özel hayatın dokunulmazlığını ve konut dokunulmazlığını koruyan düzenlemeler olmasaydı sizce neler olurdu? ” türü sorularla öğrenciler haklar üzerinde düşünmeye ve yazmaya yönlendirilmektedirler (Çayır, 2009, s. 58-62).

Sosyal etkinliklerin amacı, Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak; öğrencilerin Atatürk İlke ve İnkılâplarına, Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı yurttaşlar olarak yetişmelerine, yeteneklerini geliştirerek gerekli donanımı kazanmalarına katkıda bulunmaktır. Bu amaçla öğrencilere;

- İnsan haklarına ve demokrasi ilkelerine saygı duyabilme,
- Kendini tanıyabilme, bireysel hedeflerini belirleyebilme, yeteneklerini geliştirebilme, bunları kendisinin ve toplumun yararına kullanabilme,
- Çevreyi koruma bilinciyle hareket edebilme,
- Kendine ve çevresindekilere güven duyabilme,
- Planlı çalışma alışkanlığı edinebilme, serbest zamanlarını etkin ve verimli değerlendirebilme,
- Girişimci olabilme ve bunu başarı ile sürdürebilme, yeni durum ve ortamlara uyabilme,
- Savurganlığı önleme ve tutumlu olabilme,
- Bireysel farklılıklara saygılı olabilme; farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerleri hoşgörü ile karşılayabilme,
- Aldığı görevi istekle yapabilme, sorumluluk alabilme,
- Bireysel olarak veya başkalarıyla iş birliği içinde çevresindeki toplumsal sorunlarla ilgilenebilme ve bunların çözümüne katkı sağlayacak nitelikte projeler geliştirebilme ve uygulayabilme,
- Grupça yapılan görevleri tamamlamak için istekle çalışabilme ve gruba karşı sorumluluk duyabilme gibi tutum, davranış ve becerilerin kazandırılmasına çalışılır (25699 sayılı resmi gazete, 2005).

Eğitimin dört ana ögesi olan, “öğrenci, öğretmen, çevre ve içerik arasında, üzerinde en az durulan unsur içeriktir. Öğrencinin gelişimi, öğrenme ilkeleri, öğretim süreçleri, okul ve

çevre ilişkileri gibi konular üzerinde sayısız araştırmalar yapıldığı halde, ders içeriği yeteri düzeyde önemsenmemiş hatta programlarda sadece öge işlevi görmüştür (Varış, 1996).

Sınıf ortamı üzerinde yapılan araştırmalar öğretmen- öğrenci ilişkileri ve ders dışı etkinliklerin, okula ve sınıfa ait değerlerin benimsetilmesinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Öğretmen ve öğrencileri iletişimi zedelendiğinde birtakım değerlerin aktarımı mümkün değildir (Özden, 2005, s. 47). Demokrasi eğitiminin verildiği, demokratik değerlerin kazandırıldığı ortam olarak sınıfların yapısı, niteliği ve öğretmen tutumları önem taşımaktadır.

Sınıf ortamı üzerinde yapılan araştırmalar öğretmen- öğrenci ilişkileri ve ders dışı etkinliklerin, okula ve sınıfa ait değerlerin benimsetilmesinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Öğretmen-öğrenci iletişimi zedelendiğinde birtakım değerlerin aktarımı mümkün değildir (Özden, 2005, s. 47). Demokrasi eğitiminin verildiği, demokratik değerlerin kazandırıldığı ortam olarak sınıfların yapısı, niteliği ve öğretmen tutumları önem taşımaktadır. Öğrenmeye dayalı çağdaş eğitim-öğretim yaklaşımlardan en popüler olan yapılandırmacı yaklaşım, aktif öğrenmenin üzerinde ısrarla durmaktadır. Bu yaklaşım türünün temel ilkeleri şunlardır:

- Öğrenme, aktif bir öğrenme ortamı oluşturma sürecidir.
- Öğrenme öznel, sosyal, duygusal, sürekli ve öğrenci merkezlidir.
- Öğrenme durumsal olup çevresel olanaklara göre biçimlenir.
- Öğrenenin nasıl öğrendiği dikkate alınır (Saban, 2002, s. 171-172).

Demokratik Öğretmen

Demokratik vatandaşlık için bireylerin hazırlanmasında eğitim politikasının, okulların ve öğretmen tutumlarının önemli bir rol oynadığı yaygın olarak kabul edilmiştir. Demokratik ilkeleri ve uygulamaları çocuklara tanıtmak için okullar ve öğretmenler ilk fırsatlardan birini sağlarlar. İlköğretim öğrencileri demokrasi ve insan hakları gibi soyut olan kavramlar

üzerinde kendi kişisel kavrayışlarını inşa etme fikri ile boğuşurken yaşadıkları deneyimlerini somutlaştırmaları konusunda öğretmenleri en büyük destekçileridir.

Demokratik uygulamaların köklü şekilde öğrencilere aşılmasında, öğretmen meslektaşlarıyla etkileşim içinde olarak, önemli bir rol oynar. Aynı şekilde, öğretmenin okulda, sınıf etkileşimlerinde, demokratik uygulamaların kullanımını sağlamak, pozitif değerlerin ve bireysel farklılıkların bilincini sunmak ve diğer öğretmenleri ve eğitim alanlarını bu hedefle düzenlemek suretiyle demokrasinin öğretilmesinde önemli bir unsurdur.

Dökmen (2004) de, iki sistem arasındaki karşılıklı bilgi alışverişinin iletişim olarak tanımlanmasına karşın, karşılıklı olmayan, tek yönlü bilgi aktarımı ise enformasyon olarak tanımlanmaktadır. Bu yüzden öğretmenin, öğrencilerine görev vermesi, yanıtlarını onların hazır bulunuşluk düzeylerine ve tepkilerine bakmaksızın almak istemesi tek yönlü bir bilgi aktarımıdır. Demokratik bir ortam, tarafların iletişime açık olduğu bir durumda sağlanmış olur.

Öğretmenler, demokratik tutumların, hoşgörü ve insan haklarının oluşmasının bir süreç olduğunu farkında olarak bu süreçte öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor alanlara hitap edecek şekilde öğretim ortamlarını geliştirmelidir. Öğretmenler, özellikle ilköğretim döneminde kazandırılması gereken demokrasi ve insan hakları anlayışını, öğrencilere etkin şekilde aktarmalı; bu aktarım öğrencilerin ilerleyen yaşantısını etkileyeceğinden konuya özenle yaklaşmalı; demokratik davranışlarıyla öğrencilerine örnek olmalıdır. Öğretmenler, öğrencilerin görüş ve düşüncelerini önemsemeli; çeşitli tartışma ortamları sağlayarak, eleştirmeyi, eleştiriye açık olmayı herhangi bir karmaşaya düşüklerinde sorunu demokratik yollarla ve akılcı bir şekilde çözmeyi, bilimsel düşünmeyi, düşünce üretmeyi, farklılıkları kabul etmeyi benimsetmek için demokratik bir sınıf ortamı sağlamalıdır (Gürbüz, 2006, s. 69).

Geleneksel eğitimin odak noktası, öğrencilerine örnekler ortaya koyarak değerleri aktarmak, seçimler sunmak ve onları ikna etmeye çalışmaktır. Ancak öğretmenin, bilgi aktararak, ikna ederek ve davranışlarıyla öğrenciye model olarak sınıfta demokratik değerlerin aktarılması gerekli olmasına karşın demokrasi eğitimi için yaşatarak öğrenmelerini sağlamak hedefi olmalıdır (Oğuz, 2004, s. 112). Demokratik beceri kazandırmak, bilgi kaynaklarına başvurarak bilgiyi kullanabilme özelliği kazanan öğrenciyi aktifleştirerek, uygulama ve üretme aşamasına geçirmektir.

Patrick (2003), okullarda demokrasiyi yaşatarak öğretmek için şu unsurları sıralamaktadır:

- Sistemik ve sürekli olarak demokrasi bilgisini, demokratik hükümeti ve demokratik toplumu vurgulamak; demokratik yönetim ve öğrencilerin yaşadığı sivil toplum kurum ve anayasa bilgisini öğrenme ve öğretmek,
- Öğrencinin başvuru isteği ve kapasitesinin gelişmesi; vatandaşlık ahlak gelişimi ve iyi bir vatandaş eğilimi içermesi, sistemik bağ ve temel bilgi ve becerilerin birleşmesi,
- Bilgi beceri ve demokrasi eğilimini öğretmek; program dışı aktivitelere yer vermek, öğrencilerin güncel olayları rahat bir sınıf ortamında tartışmaya öğretmenin izin vermesi,
- Öğrencilere uluslararası ve karşılaştırmalı demokrasi ve demokratik vatandaşlığı öğretmek, öğretmenlerin bilgi, beceri ve demokratik vatandaşlığa eğilimi açısından etkili bir şekilde hazırlanmalarıdır (Patrick, 2003, s. 1-10). Bununla birlikte insan hakları eğitiminde öğretmenlere rehberlik edecek kimi ilkeler aşağıdaki gibi belirtilmiştir;
- Sınıf içindeki rolünüzü net olarak belirleyiniz,
- Öğrencilerle ilk karşılaşmanızda, kendilerini tanıtmalarını ve böylece rahatlamalarını sağlayınız,

- Her ders başında işlenecek konunun sınırlarını belirterek, öğrencilerin istek ve önerilerini dikkate alınız,
- Tartışma ve sorulara yeterli zaman ayırınız,
- Öğrencilerin tartışılan konu ile ilgili deneyimlerinden yararlanınız,
- Düşüncelerinizi zorla kabul ettirmeye çalışmayınız,
- Bakışlarınız, sesinizin tonu ve işitmeniz öğrenciler açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle tüm öğrencilerle göz temasında bulununuz, sesinizin tonunu iyi ayarlayınız, çok ve yüksek sesle konuşmamaya dikkat ediniz,
- Öğrencilerin her zaman sorunları tartışmak isteyeceklerini hatırlayarak, onlara söz hakkı tanıyınız,
- Grup içindeki öğrencilerle yaklaşımınıza özen gösteriniz. Örneğin, her zaman aynı öğrenciye söz hakkı vermeyiniz,
- Sürekli söz alan öğrencileri belirleyerek, diğerlerine de konuşma fırsatı vermeleri gerektiğini belirtiniz,
- Tartışmaları gerginlik yaratacak düzeye gelmesine fırsat vermeyiniz. Ancak farklı fikirlerinde ortaya çıkmasını teşvik ediniz,
- Öğrencilerin birbirlerinin sözünü kesmesine izin vermeyiniz,
- Öğrencilere düşünmeleri için yeterli zaman veriniz,
- İhtiyaç olduğunda açıklama ya da özet yapınız,
- Yeni bir konuya geçmeden önce herkesin konuyu anlayıp anlamadığını kontrol ediniz ve varsa anlaşılmayan yerle ilgili sorular sormalarına fırsat veriniz (APAP, 1996, s. 12; aktaran Kepenekçi, 2000, s. 105; www.pdhre.org)

Demokratik Birey

Aktif öğrenciler aktif vatandaşlara dönüşeceğinden yeni öğrenmelerin eski öğrenmeler üzerine inşa edilmesi olan yapılandırmacı yaklaşım, aktif öğrenmeye dayalı yaklaşımlardan biridir. Bu yaklaşım türünün temel ilkeleri şunlardır (Saban, 2002, s. 171-172):

- Öğrenme, aktif bir öğrenme ortamı oluşturma sürecidir.
- Öğrenme öznel, sosyal, duygusal, sürekli ve öğrenci merkezlidir.
- Öğrenme durumsal olup çevresel olanaklara göre biçimlenir.
- Öğrenenin nasıl öğrendiği dikkate alınır.

Demokratik eğitim sürecinde hedeflediğimiz öğrenen odaklı, öğrenenin tüm alıcılarına yönelik, bireyin çevresini etkileyebilecek gücü kazanması, öğreneni aktifleştirecek ortamlar yaratılmasıdır. Demokratik eğitim, bireylere, insana ve insanın düşüncelerine değer vermeyi, alınan kararlara katılabilmeyi, gerektiğinde itiraz edebilmeyi, başka insanların düşüncelerine hoşgörü ile yaklaşmayı, demokratik vatandaş olma bilincini kazandırmayı, kısaca demokratik değerleri öğretebildiği ölçüde etkili ve kalıcı olabilecektir. Demokratik fonksiyon ve değerlerinin kazandırılmasında eğitim kurumları birincil öneme sahiptir (Gürbüz, 2006, s. 45).

Birey merkezli demokrasi alanındaki gelişmelerin, toplumsal ilerlemeyi durdurduğu, toplumun güç kaybettiği anlamına gelmediği aksine toplumda meydana gelen değişimleri hızlandırdığı ifade edilmektedir. Demokratik yurttaşlık anlayışında olması gereken bilgilendirilme, ekonomik ve sosyal bağımsızlık gibi nitelikler değişim ve gelişmeler sayesinde bireylerin özerklik duygusu gelişir (akt. Karcı, 2008).

Demokratik Değerler

Yer, zaman, durum, bakış açısından kaynaklanan farklılıkları, egemen güçlerin yönlendirmeleri sonucunda demokratik kabuller konusunda gözlenen farklılıklar gibi nedenlerden dolayı demokratik rejimin uygulanma şekli ve onun toplum yaşantısındaki yansımaları arasında değişiklikler görülmekle birlikte, demokrasinin ödün verilmemesi

gereken birtakım değerlerinin de bulunduğunu söylemek mümkündür. Demokratik değerler, demokrasinin üzerinde hayat bulduğu ve onun sosyal yaşama, insana, olaylara bakış açısını yansıtan yönünü ifade eder. Bireyler açısından demokratik değerlerin en önemlisi, insan onuruna, kişiliğine duyulan saygı aynı zamanda bireylerin hür iradesine verilen önemdir. Demokrasi bir öğrenme ögesi olarak, hoşgörü, dayanışma, adalet, kendini gerçekleştirme ve ifade etme gibi kavramlarla nitelendirilen; bireysel öğrenme ve bireysel yeterlilik alanlarını içerir (Şişman, 2007, s. 292). Demokrasinin bireysel ve toplumsal olmak üzere birbiriyle yakın ilişkili iki boyutta hareket ettiği düşünülürse “birey toplum için mi; toplum birey için mi olmalıdır?” şeklinde, eğitimin hedefleri noktasında ikili bir amaç ortaya çıkmaktadır.

Demokrasi ve demokratik değerler, her şeyden önce insan aklının rehberliğinde oluşturulmuş, her türlü dogmatik ve batıl kabullerden uzak insan ve insana saygının temel alındığı bir yaşam tarzıdır. Bir toplumda demokrasinin yaşayabilmesi demokratik değerlerin bireyler tarafından benimsenip içselleştirilmesine bağlıdır. Bu da ancak demokrasi eğitimi ile mümkündür. Demokrasi eğitimi ile kazanılmak istenen, düşünen, araştıran, sorgulayan ve eleştirel düşünme becerilerini en üst düzeyde kullanabilen bireylerdir.

Koçyiğit (2004, s. 162), eleştirel düşünmeyi, bireyleri amaçlı olarak ve kendi kontrolleri altında yaptıkları alışılmamış olayların ve kalıpların tekrarının engellendiği, önyargıların, varsayımların ve sunulan her türlü bilginin sınındığı, değerlendirildiği ve farklı yönlerinin, tartışıldığı; akıl yürütme, mantık ve karşılaştırmanın kullanılması sonucunda belirli fikirlere kuramlara ya da davranış formlarına varılan düşünme biçimi olarak tanımlamıştır.

Demokrasi eğitimi, demokratik değerlerin eğitim yoluyla bireylere kazandırılması olayıdır. Bu değerler; özgürlük, eşitlik, bireyselleşme, insana ve düşünceye saygı, gerçeğe bağlılık, bilgi ile yaşama, özgecilik ve iletişime açık olma, farklılıklara tahammül etme gibi

değerlerdir. Bu değerleri eğitimin program ve hedeflerinin akseni haline getiren eğitim demokrasi eğitimidir (Doğan, 2004).

Bölüm III

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ile ilgili bilgiler verilmektedir.

Araştırmanın Modeli

Tarama modeline dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışmada ilköğretim öğretmenlerinin, uygulanan ankete vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda konu ile ilgili görüşleri belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin görüşlerinin; cinsiyete, mesleki kıdeme, yaş ve mezun olunan yükseköğretim kurumuna göre değişip değişmediği de ilişkisel olarak araştırılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Çanakkale ili Merkez, Biga ve Lapseki ilçesinde ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın örneklemini; Çanakkale ili içindeki 25 okuldan 293 öğretmene ulaşılmış yapılan değerlendirmede 267 anket analize uygun bulunmuştur. Örneklem tesadüfü (random) olarak belirlenmiştir.

Tablo 1

Evren ve örneklem

Okul Adı	Öğretmen Sayısı
Plevne İlköğretim Okulu	10
Adatepe İlköğretim Okulu	7
İsmail Baykut İlköğretim Okulu	10
Toki İlköğretim Okulu	7
Umurbey İlköğretim Okulu	13
25 Eylül İlköğretim Okulu	14
Gökçalı İlköğretim Okulu	8
Ömer Mart İlköğretim Okulu	10
Sakarya İlköğretim Okulu	14
Barbaros İlköğretim Okulu	15
Cumhuriyet İlköğretim Okulu	7
Kepez Atatürk İlköğretim Okulu	12
Mustafa Kemal İlköğretim Okulu	12
Şemsettin Fatma İlköğretim Okulu	13
Turgut Reis İlköğretim Okulu	14
Vali Fahrettin İlköğretim Okulu	23
Merkez İlköğretim Okulu	8
İstiklal İlköğretim Okulu	5
Merkez Atatürk İlköğretim Okulu	11
Biga ilköğretim Okulu	16
Hüseyin Onan İlköğretim Okulu	10
Cumhuriyet ilköğretim Okulu	14
Tevfik Emin Başarır İlköğretim Okulu	12
Dumlupınar İlköğretim Okulu	18
Anafartalar İlköğretim Okulu	9
- Okullar	293

Araştırmaya Katılan Kişilerin Özelliklerine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları

Tablo 2

Araştırmaya Katılan Kişilere Ait Özellikler

<i>Gruplar</i>	<i>Frekans (n=267)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	139	52.1
Erkek	128	47.9
<i>Yaş</i>		
20 – 30 Yaş Aralığı	58	21.7
31 – 40 Yaş Aralığı	84	31.5
41 – 50 Yaş Aralığı	81	30.3
51 – 60 Yaş Aralığı	44	16.5
<i>Eğitim Düzeyi</i>		
Lisans	199	74.5
Yüksek Lisans	41	15.4
Doktora	19	7.1
Diğer	8	3.0
<i>Branş</i>		
Sınıf Öğretmeni	136	50.9
Sosyal Bilgiler	18	6.7
Bilgi Teknolojileri	6	2.2
Görsel Sanatlar	8	3.0
Matematik	14	5.2
Türkçe	13	4.9
Beden Eğitimi	6	2.2
Teknoloji Tasarım	3	1.1
Fen ve Teknoloji	18	6.7
Yabancı Dil	20	7.5
Müzik	4	1.5
Diğer	21	7.9
<i>Çalışma Süresi</i>		
1 – 5	37	13.9
6 – 10	45	16.9
11 – 15	52	19.5
16 – 20	36	13.5
21 – 25	39	14.6
26 ve üzeri	58	21.7

Araştırmaya katılan 267 kişiye ilişkin bulgular Tablo 1’de görülmektedir. Araştırmaya katılanların %52.1’i kadın, %47.9’u erkek olup, %31.5’i 31 ile 40 yaş aralığında ve %30.3’ü 41 ile 50 yaş aralığındadır. Katılımcı öğretmenlerin %50.9’u sınıf öğretmeni, %21.7’si 26 yıl ve üzeri, %19.5’i ise 11 ile 15 yıl arasında görev yapmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada, veri toplama aracı olarak literatür taramasına dayalı olarak Gözütok (1995), tarafından geliştirilmiş “Demokratik Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. Anket soruları demokratik eğitim, demokratik saygı ve demokratik katılım toplamında demokratik tutum değerlerini veren üç boyutta değerlendirilmiştir.

Güvenilirlik Analizi

Araştırma değişkenlerine ait tanımlayıcı değerlere, değişkenlerin birbirleriyle ilişkilerine yönelik analizlere ve hipotez testlerine geçmeden önce; faktör analizi neticesinde gruplandırılma biçimleri kesinleşen sorular elde edilen sonuçlara göre birleştirilerek güvenilirlik analizine tabi tutulmuştur. Tablo 3.kullanılan ölçeğin güvenilirlik analizinin sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Tablo 3

Ölçeğe Ait Cronbach's Alpha Güvenilirlik Katsayıları

Ölçek	Soru Sayısı	Güvenilirlik Katsayısı
Demokratik Tutum Ölçeği	26	0.734

Faktörlerin içsel tutarlılıklarının hesaplanmasında Cronbach Alpha değeri kullanılmıştır. Güvenilirlik katsayısının 0,73olduğu görölmektedir. Bu değer literatürde öngörülen 0,70 alt limit kriterini sağlamaktadır. Dolayısıyla, Tablo 3 araştırmada kullanılan ölçeğin içsel tutarlılığa sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Verilerin Toplanması

Çanakkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alınarak, Mart 2011 tarihinde random olarak seçilen okullarda görevli öğretmenlere araştırmacı tarafından, anketin amacı ve uygulama şekli anlatılarak yapılmıştır. Okul yöneticileri, anketlerin uygulanması aşamasında gereken özeni göstermişlerdir.

Verilerin Analizi

Araştırma bulguları, katılımcılardan elde edilen veriler üzerinde SPSS 21.0 paket programı kullanılarak gerçekleştirilen analizlerin sonucunda elde edilmiştir. Anket verileri 267 kişinin verdiği cevaplar üzerinden analiz edilmiştir.

Elde edilen veriler yüzde, frekans, T-testi, Anova yöntemleriyle analiz edilmiş olup, sonuçlar tablolar halinde elde edilmiş ve değerlendirilmiştir. Anket soruları değerlendirilirken, faktör ve güvenilirlik analizleri uygulanmış ve ankete verilen soruların yanıtları çalışmada tablolar halinde verilmiş; sonucun dağılım yüzdeleri rakamsal olarak açıklanmış ve ankette araştırmamızın konusunu kapsayan tablolar, sırasına göre verilmiştir.

Bölüm IV

Bulgular ve Yorum

Öğretmenlerin Demokratik Tutum Düzeyleri

Verilerin derlenmesinde kullanılan ölçeklerdeki ifadelerle ilgili hesaplanan temel tanımlayıcı bulgular Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4'te, 267 katılımcının Demokratik Tutum Ölçeğinde bulunan ifadelerle ilişkin değerleri incelendiğinde en yüksek ortalamaya sahip ifadenin 22. ifade olan; *“Sınıfta yapılan oylamalarda, öğrencilerin kapalı oy hakkı olmalıdır.”* ifadesi olduğu görülmektedir. Bu ifadenin hemen ardından, *“Öğrenciler, sınıf gösterileri ya da diğere grup etkinliklerine katılmaya teşvik edilmeli, ancak zorlanmamalıdır.”* ile ilgili 3. ifade gelmektedir. En düşük ortalamaya sahip ifadeler ise, *“Ciddi davranış bozuklukları, öğrencilerin yönetime katılmalarına izin verdiği okullarda görülür.”* ifadesi olan 18. ifade ve *“Demokratik bir okulda okul müdürüne gerek yoktur. Okul yaşamıyla ilgili kararlar öğrenci ve öğretmenlerin katılımlarıyla alınmalıdır.”* ifadesi olan 13. ifade olduğu görülmektedir.

Tablo 4

Demokratik Tutum Ölçeğine İlişkin Betimsel Bulgular (N=267)

<i>İfadeler</i>	<i>Ort.</i>	<i>Std.</i> <i>Sapma</i>
1. İnsanların amaçlarına saygılı olma demokratik bir insanın en temel özelliğidir.	4.34	1.07
2. Öğrenciler okulda yarışma içinde olmalıdırlar. Çünkü ileriki yaşamlarında yarışma içinde olacaklardır.	2.85	1.11
3. Öğrenciler, sınıf gösterileri ya da diğere grup etkinliklerine katılmaya teşvik edilmeli, ancak zorlanmamalıdırlar.	4.38	0.93
4. Öğrencilerin ihtiyaç duymaları halinde sınıfı terk etmek için öğretmenden izin almaları gerekir.	4.06	1.18
5. Öğrenciler okul kantinini işletmeyecek kadar genç ve deneyimsizdirler.	2.98	1.26
6. Sınıf düzeni ve disiplini, ilkokulun ilk yıllarından başlayarak, olabildiği kadar hızlı bir şekilde öğretmenlerin sorumluluğundan alınıp, öğrencilerin sorumluluğuna verilmelidir.	2.85	1.18
7. Öğrenci öğretmenin otoritesini ya da düşüncesini sorgulamaya başladığında yani kendisi için düşünmeye başladığında demokrasi işliyor demektir.	3.47	1.00
8. Öğretmenin sıkı denetimi altında bulunan öğrenciler kölelerden farklı değildir.	3.26	1.22
9. Amaçları başkaları tarafından belirlenen bir insan köledir.	3.91	1.12
10. Genci, kendi değer yargılarıyla uyuşmayan şeyleri yapmaya zorlamak son derece yanlıştır.	3.89	0.96
11. Demokrasi, otokrat öğretmenler yerine, görüşleri özgürce eleştirebilen, hiçbir zaman zorlayıcı olmayan uzman öğretmenler olduğu taktirde artırılabilir.	3.95	1.00
12. Bireylerin amacının kutsallığı, demokrasinin özü olarak vurgulanabilir.	3.69	1.00
13. Demokratik bir okulda okul müdürüne gerek yoktur. Okul yaşamıyla ilgili kararlar öğrenci ve öğretmenlerin katılımlarıyla alınmalıdır.	2.34	1.10
14. Öğrencilerin az bildikleri ya da hiç bilmedikleri konularla ilgili görüşlerini söylemelerine izin verilmemelidir.	3.94	0.99
15. İdeal demokrasi herkese amaçlarını gerçekleştirme hakkı verir.	4.17	0.83
16. Okulun, öğretmenler tarafından belirlenmiş kesin kuralları olmalıdır.	3.19	1.10
17. En iyi öğretmenler, sınıf atmosferiyle değil, öğretim konusuyla ilgilenirler.	2.34	1.01
18. Ciddi davranış bozuklukları, öğrencilerin yönetime katılmalarına izin verdiği okullarda görülür.	2.24	1.02
19. Uygulanmayan demokrasi öğrenilemez.	3.10	1.03
20. Demokratik yöntemle kazanılan bilgiler, en kalıcı ve gerçek bilgilerdir.	4.26	0.80
21. Öğrencilerin sınıfta oturacakları yeri kendilerinin seçmelerine izin verilmemelidir.	2.87	1.06
22. Sınıfta yapılan oylamalarda, öğrencilerin kapalı oy hakkı olmalıdır.	4.40	0.88
23. Öğretmenlerin, öğrencilerin amaçlarına saygı göstermeleri, çocukların da büyüklerine saygı göstermelerine neden olur.	4.26	0.83
24. Çocukları özgür olan bir ulus, özgür insanları olan bir ulus olacaktır.	4.33	0.83
25. Bir sınıftaki öğrenciler için “iyi niyetli despot bir öğretmen” “tam ve kontrolsüz özgürlük tanıyan bir öğretmenden” daha iyidir.	3.29	1.15
26. Sağlıklı, demokratik bir toplumda gençler için yarışmalı oyunlar ve sporlar önemlidir.	4.32	0.90

Demokratik Eğitim Boyutuna İlişkin Bulgular

Tablo 5

Demokratik Tutum Ölçeğinde Demokratik Eğitime Ait Bulgular (N=267)

İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Çoğunlukla Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	Sınıf düzeni ve disiplini, ilkokulun ilk yıllarından başlayarak, olabildiği kadar hızlı bir şekilde öğretmenlerin sorumluluğundan alınıp, öğrencilerin sorumluluğuna verilmelidir.	39	14.6	63	23.6	93	34.8	43	16.1	29
Bireylerin amacının kutsallığı, demokrasinin özü olarak vurgulanabilir.	9	3.4	17	6.4	83	31.1	95	35.6	63	23.6
Öğrencilerin az bildikleri ya da hiç bilmedikleri konularla ilgili görüşlerini söylemelerine izin verilmemelidir.	4	1.5	21	7.9	53	19.9	96	36.0	93	34.8
İdeal demokrasi herkese amaçlarını gerçekleştirme hakkı verir.	3	1.1	6	2.2	38	14.2	115	43.1	105	39.3
En iyi öğretmenler, sınıf atmosferiyle değil, öğretim konusuyla ilgilenirler.	53	19.9	113	42.3	66	24.7	26	9.7	9	3.4
Uygulanmayan demokrasi öğrenilemez.	8	3.0	7	2.6	30	11.2	77	28.8	145	54.3
Demokratik yöntemle kazanılan bilgiler, en kalıcı ve gerçek bilgilerdir.	3	1.1	2	0.7	36	13.5	107	40.1	119	44.6
Çocukları özgür olan bir ulus, özgür insanları olan bir ulus olacaktır.	2	0.7	8	3.0	26	9.7	93	34.8	138	51.7
Bir sınıftaki öğrenciler için “iyi niyetli despot bir öğretmen” “tam ve kontrolsüz özgürlük tanıyan bir öğretmenden” daha iyidir.	19	7.1	45	16.9	91	34.1	63	23.6	49	18.4

Tablo 5'te, "Demokratik Eğitim" boyutuyla ilgili sorulardan, "Sınıf düzeni ve disiplini, ilkokulun ilk yıllarından başlayarak, olabildiği kadar hızlı bir şekilde öğretmenlerin sorumluluğundan alınıp, öğrencilerin sorumluluğuna verilmelidir." sorusuna katılımcıların %14.6'sı kesinlikle katılmadıklarını, %23.6'sı katılmadıklarını % 34.8'i kısmen katıldıklarını ifade etmesine karşın %16.1'i çoğunlukla katıldığını, %10.9'u kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 5'te, "Bireylerin amacının kutsallığı, demokrasinin özü olarak vurgulanabilir." sorusuna katılımcıların %3.1'i kesinlikle katılmadıklarını, % 6.4'ü katılmadıklarını, %31.1 kısmen katıldıklarını, %35.6'sı çoğunlukla katıldıklarını, %23.6'sı kesinlikle katıldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların görüşü demokrasinin özünün bireylerin amaçlarıyla ilgili olduğu şeklindedir.

Tablo 5'te, "Öğrencilerin az bildikleri ya da hiç bilmedikleri konularla ilgili görüşlerini söylemelerine izin verilmemelidir." sorusuna katılımcıların %1.5'i kesinlikle katılmadıklarını, %7.9'u katılmadıklarını, % 19.9 'u kısmen katıldıklarını, % 36'sı çoğunlukla katıldıklarını, %34.8'i kesinlikle katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 5'te, "İdeal demokrasi herkese amaçlarını gerçekleştirme hakkı verir." sorusuna katılımcıların sadece % 1.1'i kesinlikle katılmadıklarını, % 2.2'si katılmadıklarını, %14.2'si kısmen katıldıklarını, % 43.1'i çoğunlukla katıldıklarını, % 39.3'ü kesinlikle katıldıklarını ifade etmişlerdir

Tablo 5'te, "En iyi öğretmenler, sınıf atmosferiyle değil, öğretim konusuyla ilgilenirler." sorusuna katılımcıların %19.9'u kesinlikle katılmadıklarını, %42.3'ü katılmadıklarını, %24.7'si kısmen katıldıklarını , %9.7'si çoğunlukla katıldıklarını, %3.4'ü kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir. Tablo 5'te, "Uygulanmayan demokrasi öğrenilmez" sorusuna katılımcıların % 3'ü kesinlikle katılmadıklarını, %2.6'sı katılmadıklarını, % 11.2'si

kısmen katıldıklarını, %28.8'i çoğunlukla katıldıklarını, % 54.3'ü kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 5'te, "Demokratik yöntemle kazanılan bilgiler, en kalıcı ve gerçek bilgilerdir." sorusuna katılımcıların yalnızca %1.1'i kesinlikle katılmadıklarını, %0.7'si katılmadıklarını, % 13.5'i kısmen katıldıklarını, % 40.1'i çoğunlukla katıldıklarını, %44.6'sı kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 5'te, "Çocukları özgür olan bir ulus, özgür insanları olan bir ulus olacaktır." sorusuna katılımcıların %0.7'si kesinlikle katılmadıklarını, %3'ü katılmadıklarını, %9.7'si kısmen katıldıklarını, %34.8'i çoğunlukla katıldıklarını, % 51.7'si kesinlikle katıldıklarını belirtmiştir.

Tablo 5'te, "Bir sınıftaki öğrenciler için 'iyi niyetli despot bir öğretmen', 'tam ve kontrolsüz özgürlük tanıyan bir öğretmenden' daha iyidir." sorusuna katılımcıların %7.1'i kesinlikle katılmadıklarını, %16.9'u katılmadıklarını %34.1'i kısmen katıldıklarını, %23.6'sı çoğunlukla katıldıklarını, %18.4'ü kesinlikle katıldıklarını belirtmiştir.

Demokratik Saygı Boyutuna İlişkin Bulgular

Tablo 6

Demokratik Tutum Ölçeğinde Demokratik Saygıya Ait Bulgular (N=267)

İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Çoğunlukla Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
İnsanların amaçlarına saygılı olma demokratik bir insanın en temel özelliğidir.	10	3.7	11	4.1	31	11.6	41	15.4	174	65.2
Öğrencilerin ihtiyaç duymaları halinde sınıfı terk etmek için öğretmenden izin almaları gerekir.	14	5.2	17	6.4	43	16.1	56	21.0	137	51.3
Öğrenci öğretmenin otoritesini ya da düşüncesini sorgulamaya başladığında yani kendisi için düşünmeye başladığında demokrasi işliyor demektir.	11	4.1	28	10.5	92	34.5	96	36.0	40	15.0
Öğretmenin sıkı denetimi altında bulunan öğrenciler kölelerden farklı değildir.	22	8.2	55	20.6	72	27.0	66	24.7	52	19.5
Amaçları başkaları tarafından belirlenen bir insan köledir.	9	3.4	23	8.6	58	21.7	69	25.8	108	40.4
Genci, kendi değer yargılarıyla uyuşmayan şeyleri yapmaya zorlamak son derece yanlıştır.	5	1.9	14	5.2	68	25.5	98	36.7	82	30.7
Demokrasi, otokrat öğretmenler yerine, görüşleri özgürce eleştirebilen, hiçbir zaman zorlayıcı olmayan uzman öğretmenler olduğu takdirde artırılabilir.	5	1.9	20	7.5	50	18.7	99	37.1	93	34.8
Öğretmenlerin, öğrencilerin amaçlarına saygı göstermeleri, çocukların da büyüklerine saygı göstermelerine neden olur.	2	0.7	5	1.9	39	14.6	96	36.0	125	46.8

Tablo 6’da, “Demokratik saygı” boyutuyla ilgili sorulardan, “insanların amaçlarına saygılı olma demokratik bir insanın en temel özelliğidir.” sorusuna katılımcıların %3.7’si kesinlikle katılmadıklarını, %4.1’i katılmadıklarını %11.6’sı kısmen katıldıklarını, %15.4’ü çoğunlukla katıldıklarını % 65.2’si kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 6’da, “Öğrencilerin ihtiyaç duymaları halinde sınıfı terk etmek için öğretmenden izin almaları gerekir.” sorusuna katılımcıların %5.2’si kesinlikle katılmadıklarını, %6.4’ü katılmadıklarını, %16.1’i kısmen katıldıklarını, %21’i çoğunlukla katıldıklarını, % 51.3’ü kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 6’da, “Öğrenci öğretmenin otoritesini ya da düşüncesini sorgulamaya başladığında yani kendisi için düşünmeye başladığında demokrasi işliyor demektir.” sorusuna katılımcıların % 4.1’i kesinlikle katılmadıklarını, % 10.5’i katılmadıklarını, %34.5’i kısmen katıldıklarını, % 36’sı çoğunlukla katıldıklarını , %15’i kesinlikle katıldıklarını belirtmiştir.

Tablo 6’da, “Öğretmenin sıkı denetimi altında bulunan öğrenciler kölelerden farklı değildir.” sorusuna katılımcıların %8.2’si kesinlikle katılmadıklarını, %20.6’sı katılmadıklarını, %27’si kısmen katıldıklarını, % 24.7’si çoğunlukla katıldıklarını, % 19.5’i kesinlikle katıldıklarını belirtmiştir.

Tablo 6’da, “Amaçları başkaları tarafından belirlenen bir insan köledir.” sorusuna katılımcıların %3.4’ü kesinlikle katılmadıklarını, %8.6’sı katılmadıklarını, %21.7’si kısmen katıldıklarını, %25.8’i çoğunlukla katıldıklarını, %40.4’ü kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 6’da, “Genci, kendi değer yargılarıyla uyuşmayan şeyleri yapmaya zorlamak son derece yanlıştır.” sorusuna katılımcıların yalnızca %1.9’u kesinlikle katılmadıklarını, %5.2’si katılmadıklarını, %25.5’i kısmen katıldıklarını, %36.7’si çoğunlukla katıldıklarını, %30.7’si kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 6’da, “Demokrasi, otokrat öğretmenler yerine, görüşleri özgürce eleştirebilen, hiçbir zaman zorlayıcı olmayan uzman öğretmenler olduğu takdirde arttırılabilir.” sorusuna katılımcıların % 1.9’u kesinlikle katılmadıklarını, %7.5’i katılmadıklarını, 18.7’si kısmen katıldıklarını, %37.1’i çoğunlukla katıldıklarını, %34.8’i kesinlikle katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 6’da, “Öğretmenlerin, öğrencilerin amaçlarına saygı göstermeleri, çocukların da büyüklerine saygı göstermelerine neden olur.” sorusuna katılımcıların yalnızca %0.7’si kesinlikle katılmadıklarını, %1.9’u katılmadıklarını, %14.6’sı kısmen katıldıklarını, %36’sı çoğunlukla katıldıklarını, % 46.8 kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Demokratik Katılım Boyutuna İlişkin Bulgular

Tablo 7

Demokratik Tutum Ölçeğinde Demokratik Katılıma Ait Bulgular (N=267)

İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Çoğunlukla Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Öğrenciler okulda yarışma içinde olmalıdırlar. Çünkü ileriki yaşamlarında yarışma içinde olacaklardır.	34	12.7	61	22.8	105	39.3	43	16.1	24	9.0
Öğrenciler, sınıf gösterileri ya da diğere grup etkinliklerine katılmaya teşvik edilmeli, ancak zorlanmamalıdırlar.	6	2.2	8	3.0	24	9.0	69	25.8	160	59.9
Öğrenciler okul kantinini işletmeyecek kadar genç ve deneyimsizdirler.	33	12.4	68	25.5	84	31.5	33	12.4	49	18.4
Demokratik bir okulda okul müdürüne gerek yoktur. Okul yaşamıyla ilgili kararlar öğrenci ve öğretmenlerin katılımlarıyla alınmalıdır.	56	21.0	122	45.7	49	18.4	22	8.2	18	6.7
Okulun, öğretmenler tarafından belirlenmiş kesin kuralları olmalıdır.	16	6.0	56	21.0	93	34.8	65	24.3	37	13.9
Ciddi davranış bozuklukları, öğrencilerin yönetime katılmalarına izin verdiği okullarda görülür.	60	22.5	126	47.2	47	17.6	23	8.6	11	4.1
Öğrencilerin sınıfta oturacakları yeri kendilerinin seçmelerine izin verilmemelidir.	25	9.4	70	26.2	110	41.2	38	14.2	24	9.0
Sınıfta yapılan oylamalarda, öğrencilerin kapalı oy hakkı olmalıdır.	4	1.5	9	3.4	20	7.5	76	28.5	158	59.2
Sağlıklı, demokratik bir toplumda gençler için yarışmalı oyunlar ve sporlar önemlidir.	5	1.9	4	1.5	37	13.9	75	28.1	146	54.7

Tablo 7’de, “Öğrenciler okulda yarışma içinde olmalıdırlar. Çünkü ileriki yaşamlarında yarışma içinde olacaklardır.” sorusuna katılımcıların %12.7’si kesinlikle katılmadıklarını, %22.8’i katılmadıklarını, %39.3’ü kısmen katıldıklarını, %24’ü çoğunlukla katıldıklarını, %9’u kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 7’de, “Öğrenciler, sınıf gösterileri ya da diğere grup etkinliklerine katılmaya teşvik edilmeli, ancak zorlanmamalıdırlar.” sorusuna katılımcıların %2.2’si kesinlikle katılmadıklarını, %3’ü katılmadıklarını, %9’u kısmen katıldıklarını, %25.8’i çoğunlukla katıldıklarını, %59.9’u kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 7’de, “Öğrenciler okul kantinini işletmeyecek kadar genç ve deneyimsizdirler.” sorusuna katılımcıların %12.4’ü kesinlikle katılmadıklarını, %25.5’i katılmadıklarını, %31.5’i kısmen katıldıklarını, %12.4’ü çoğunlukla katıldıklarını, %18.4’ü kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 7’de, “Demokratik bir okulda okul müdürüne gerek yoktur. Okul yaşamıyla ilgili kararlar öğrenci ve öğretmenlerin katılımlarıyla alınmalıdır.” sorusuna katılımcıların %21’i kesinlikle katılmadıklarını, %45.7’si katılmadıklarını, %18.4’ü kısmen katıldıklarını, %8.2’si çoğunlukla katıldıklarını, %6.7’si kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 7’de, “Okulun, öğretmenler tarafından belirlenmiş kesin kuralları olmalıdır.” sorusuna katılımcıların %6’sı kesinlikle katılmadıklarını, %21’i katılmadıklarını, %34.5’i kısmen katıldıklarını, %24.3’ü çoğunlukla katıldıklarını, %13.9’u kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 7’de, “Ciddi davranış bozuklukları, öğrencilerin yönetime katılmalarına izin verdiği okullarda görülür.” sorusuna katılımcıların %22.5’i kesinlikle katılmadıklarını, %47.2’si katılmadıklarını, %17.2’si kısmen katıldıklarını, %8.6’sı çoğunlukla katıldıklarını, %4.1’i kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 7’de, “Öğrencilerin sınıfta oturacakları yeri kendilerinin seçmelerine izin verilmemelidir” sorusuna katılımcıların %9.4’ü kesinlikle katılmadıklarını, %26.2 katılmadıklarını, %41.2’si kısmen katıldıklarını, %14.2’si çoğunlukla katıldıklarını, %9’u kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 7’de, “Sınıfta yapılan oylamalarda, öğrencilerin kapalı oy hakkı olmalıdır.” sorusuna katılımcıların %1.5’i kesinlikle katılmadıklarını, %3.4’ü katılmadıklarını, %7.5’i kısmen, %28.5’i çoğunlukla, %59.2’si kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 7’de, “Sağlıklı, demokratik bir toplumda gençler için yarışmalı oyunlar ve sporlar önemlidir.” sorusuna katılımcıların %1.9’u kesinlikle katılmadıklarını, % 1.5’i katılmadıklarını, %13.9’u kısmen katıldıklarını, %28.1’i çoğunlukla katıldıklarını, %54.7’si kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir.

Toplanan Verilerle İlgili Olarak Yapılan Fark Testleri

Araştırma kapsamında değişkenlerin ilişkilerini ölçmek amacıyla araştırma soruları geliştirilmiş ve oluşturulan problem cümlelerine yanıtlar aranmıştır. Araştırma soruları, daha önce tartışılan teorik ilişkiler çerçevesinde ve hazırlanan anket formu yardımıyla toplanan verilerin değerlendirilmesi sonucu oluşturulmuş demokratik tutum ve buna bağlı olan demokratik saygı, demokratik katılım ve demokratik eğitim düzeyini tespit edebilmek amacıyla “Bağımsız Gruplar t Testi”, “Tek Yönlü Varyans Analizi”, “Tukey Testi” ve “Çoklu Doğrusal Korelasyon” analizleri uygulanmıştır. Toplanan verilerle ilgili yapılan fark testleri sonucunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre demokratik tutumları arasında farklılık bulunmakta mıdır?

Öğretmenlerin demokratik tutumları ile cinsiyet arasındaki ilişki “*Bağımsız Gruplar t Testi*”ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 8’de verilmektedir.

Tablo 8

Değişkenlerin Cinsiyete Göre Farklılık Analizi

Değişkenler	Cinsiyet	N	\bar{X}	s.s.	F	t	p
Demokratik Saygı	Kadın	139	3.79	0.45	0.282	2.223	0.026*
	Erkek	128	3.66	0.49			
Demokratik Katılım	Kadın	139	3.61	0.38	1.291	0.857	0.392
	Erkek	128	3.57	0.44			
Demokratik Eğitim	Kadın	139	3.80	0.68	0.013	1.913	0.057
	Erkek	128	3.64	0.66			
Demokratik Tutum (Genel Durum)	Kadın	139	3.64	0.33	0.827	2.033	0.043*
	Erkek	128	3.55	0.39			

P<.05

Tablo 8’de, demokratik katılım ve demokratik eğitim ile cinsiyet arasında istatistik olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$). Buna karşın, demokratik saygı ve cinsiyet arasında istatistik olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (Demokratik Saygı $p=0.026<0.05$ ve Demokratik Tutum $p=0.043<0.05$). Demokratik saygı boyutunda kadın öğretmenlerin lehine olan bir farklılık çıkmıştır.

İlköğretim öğretmenlerin çalışma süresine (kıdemine) göre demokratik tutumları arasında farklılık bulunmakta mıdır?

Öğretmenlerin demokratik tutumları ile çalışma süresi arasındaki ilişki “*Tek Yönlü Varyans Analizi*”ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 9’da verilmektedir.

Tablo 9

Değişkenlerin Çalışma Süresine Göre Farklılık Analizi

ANOVA Sonuçları									
Değişken	Çalışma Süresi	N	\bar{X}	SH _x	Var. K.	K. T.	K. O.	F	P
Demokratik Saygı	1-5 yıl	37	3.84	0.45	G. Arası	2.154	0.431		
	6-10 yıl	45	3.80	0.42	Grup İçi	58.307	0.223		
	11-15 yıl	52	3.69	0.45	Toplam	60.462			
	16-20 yıl	36	3.73	0.50				1.929	0.090
	21-26 yıl	39	3.79	0.48					
	26 ve üzeri	58	3.58	0.50					
Toplam		267	3.72	0.47					
Demokratik Katılım	1-5 yıl	37	3.59	0.37	G. Arası	0.096	0.019		
	6-10 yıl	45	3.58	0.38	Grup İçi	44.701	0.171		
	11-15 yıl	52	3.59	0.41	Toplam	44.798			
	16-20 yıl	36	3.55	0.49				0.113	0.990
	21-26 yıl	39	3.62	0.34					
	26 ve üzeri	58	3.59	0.44					
Toplam		267	3.59	0.41					
Demokratik Eğitim	1-5 yıl	37	3.66	0.71	G. Arası	2.544	0.509		
	6-10 yıl	45	3.83	0.72	Grup İçi	118.997	0.456		
	11-15 yıl	52	3.59	0.73	Toplam	121.541			
	16-20 yıl	36	3.76	0.69				1.116	0.352
	21-26 yıl	39	3.87	0.49					
	26 ve üzeri	58	3.68	0.64					
Toplam		267	3.72	0.67					
Demokratik Tutum (Genel Durum)	1-5 yıl	37	3.64	0.36	G. Arası	0.448	0.090		
	6-10 yıl	45	3.62	0.32	Grup İçi	34.955	0.134		
	11-15 yıl	52	3.55	0.36	Toplam	35.403			
	16-20 yıl	36	3.57	0.42				0.669	0.647
	21-26 yıl	39	3.65	0.29					
	26 ve üzeri	58	3.56	0.39					
Toplam		267	3.59	0.36					

Tablo 9'daki analiz sonuçları incelendiğinde, demokratik saygı, demokratik katılım, ve demokratik eğitim değişkenlerinin çalışma süresine göre istatistik açısından anlamlı bir farklılığı bulunmamaktadır ($p>0.05$). Çalışma süresinin, mesleğe yeni başlayan öğretmenlerle meslekte ilerlemiş öğretmenlerin demokratik tutumlarını değiştirmedeği bulunmuştur.

İlköğretim öğretmenlerin yaşlarına göre demokratik tutumları arasında farklılık bulunmakta mıdır?

Öğretmenlerin demokratik tutumları ile yaş arasındaki ilişki "*Tek Yönlü Varyans Analizi*"ne göre değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 10'da verilmektedir.

Tablo 10

Değişkenlerin Yaşa Göre Farklılık Analizi

ANOVA Sonuçları									
Değişken	Yaş	N	\bar{X}	SH _x	Var. K.	K. T.	K. O.	F	P
Demokratik Saygı	20-30	58	3.87	0.44	G. Arası	2.134	0.711		
	31-40	84	3.71	0.45	Grup İçi	58.328	0.222		
	41-50	81	3.70	0.47	Toplam	60.462		3.207	0.024
	51-60	44	3.59	0.51					
Toplam		267	3.72	0.47					
Demokratik Katılım	20-30	58	3.63	0.38	G. Arası	0.146	0.049		
	31-40	84	3.58	0.40	Grup İçi	44.652	0.170		
	41-50	81	3.57	0.41	Toplam	44.798		0.286	0.835
	51-60	44	3.60	0.44					
Toplam		267	3.59	0.41					
Demokratik Eğitim	20-30	58	3.70	0.68	G. Arası	2.048	0.683		
	31-40	84	3.67	0.76	Grup İçi	119.493	0.454		
	41-50	81	3.85	0.58	Toplam	121.541		1.503	0.214
	51-60	44	3.61	0.62					
Toplam		267	3.72	0.67					
Demokratik Tutum (Genel Durum)	20-30	58	3.66	0.37	G. Arası	0.378	0.126		
	31-40	84	3.57	0.34	Grup İçi	35.025	0.133		
	41-50	81	3.58	0.36	Toplam	35.403		0.645	0.419
	51-60	44	3.56	0.38					
Toplam		267	3.59	0.36					

Tablo 10'daki analiz sonuçları incelendiğinde, demokratik katılım ve demokratik eğitim değişkenleri yaşa göre farklılık göstermemektedir. Buna karşın, demokratik saygı değişkeni yaşa göre istatistik olarak anlamlı bir farklılığa sahiptir ($p=0.024<0.05$). Demokratik eğitim ve demokratik katılım konusundaki görüşlerin yaşa göre değişmediği; demokratik saygı anlayışında, yaş faktörünün artmasıyla düşüş görülmüştür.

“Tek Yönlü Varyans Analizi” sonucunda yaş dağılımının en azından bir grup için diğerlerinden farklı olduğu saptanmıştır. Grupların birbirinden farklı olduğunu belirlemek için ikili karşılaştırma testlerinden “Tukey Testi” yapılmıştır. Tablo 11, Tukey Testi sonuçlarını vermektedir.

Tablo 11

Demokratik Saygı Değişkenine Ait Tukey Testi Sonuçları

Değişken	Yaş (I)	Yaş (J)	Ortalama (I-J)	Farkı	Standart Hata	Anlamlılık Düzeyi
Demokratik Saygı		31-40	0.156		0.08	0.211
	20-30	41-50	0.166		0.08	0.169
		51-60	0.285*		0.09	0.014
		20-30	-0.156		0.08	0.211
	31-40	41-50	0.010		0.07	0.999
		51-60	0.128		0.08	0.457
		20-30	-0.166		0.08	0.169
	41-50	31-40	-0.010		0.07	0.999
		51-60	0.118		0.08	0.537
		20-30	-0.285*		0.09	0.014
	51-60	31-40	-0.128		0.08	0.457
		41-50	-0.118		0.08	0.537

Tablo 11'deki Tukey Testi sonuçlarına göre, 20 ile 30 yaş aralığındaki öğretmenlerin 51 ile 60 yaş aralığındaki öğretmenlerden demokratik saygı tutumları daha yüksek olduğu görülmektedir. Demokratik saygı algısı gruplar arasında farklılık göstermezken 20 ile 30 yaş aralığındaki öğretmenlerin 51 ile 60 yaş aralığındaki öğretmenlerden daha yüksek çıkması öğretmenlerin mesleğe karşı bakış açılarının zamanla farklılık gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

İlköğretim öğretmenlerin eğitim düzeyine göre demokratik tutumları arasında farklılık bulunmakta mıdır?

Öğretmenlerin demokratik tutumları ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki “*Tek Yönlü Varyans Analizi*”ne göre analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 12’de verilmektedir.

Tablo 12

Değişkenlerin Eğitim Düzeyine Göre Farklılık Analizi

ANOVA Sonuçları									
Değişken	Eğitim	N	\bar{X}	SH _x	Var. K.	K. T.	K. O.	F	P
Demokratik Saygı	Lisans	199	3.71	0.46	G. Arası	0.311	0.104		
	Yüksek Lisans	41	3.72	0.47	Grup İçi	60.151	0.229		
	Doktora	19	3.81	0.56	Toplam	60.462		0.453	0.715
	Diğer	8	3.86	0.48					
Toplam		267	3.72	0.47					
Demokratik Katılım	Lisans	199	3.59	0.39	G. Arası	0.878	0.293		
	Yüksek Lisans	41	3.53	0.46	Grup İçi	43.920	0.167		
	Doktora	19	3.63	0.44	Toplam	44.798		1.752	0.157
	Diğer	8	3.88	0.44					
Toplam		267	3.59	0.41					
Demokratik Eğitim	Lisans	199	3.70	0.65	G. Arası	1.273	0.424		
	Yüksek Lisans	41	3.86	0.58	Grup İçi	120.268	0.547		
	Doktora	19	3.63	0.74	Toplam	121.541		0.928	0.428
	Diğer	8	3.87	0.87					
Toplam		267	3.72	0.67					
Demokratik Tutum (Genel Durum)	Lisans	199	3.59	0.34	G. Arası	0.435	0.145		
	Yüksek Lisans	41	3.59	0.41	Grup İçi	34.968	0.133		
	Doktora	19	3.59	0.41	Toplam	35.403		1.091	0.353
	Diğer	8	3.82	0.48					
Toplam		267	3.59	0.36					

Tablo 12'deki analiz sonuçları incelendiğinde, demokratik saygı, demokratik katılım ve demokratik eğitim değişkenlerinin eğitim düzeyine göre istatistik açısından anlamlı bir farklılığı bulunmamaktadır ($p>0.05$). İlköğretim öğretmenlerinin önlisans, lisans ve yüksek lisans yapmış olmaları demokratik tutumları üzerinde etkili değildir.

Korelasyon Analizi

Tablo 13'te, değişkenlere ait temel tanımlayıcı istatistikler ile değişkenler arasındaki ilişkileri ifade eden korelasyon katsayılarını sergilemektedir. Tanımlayıcı istatistikler bağlamında; değişkenlerin ortalama ve standart sapma değerlerini içermektedir. Tablodaki Pearson korelasyon katsayıları ise araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilere işaret etmektedir.

Tablo 13

Korelasyon Analizi

Değişkenler	Ort.	Std. Sp.	1.	2.	3.	4.
1. Demokratik Tutum	3.59	0.36	1			
2. Demokratik Saygı	3.72	0.47	0.867**	1		
3. Demokratik Katılım	3.59	0.41	0.858**	0.622**	1	
4. Demokratik Eğitim	3.72	0.67	0.537**	0.351**	0.390**	1

** Pearson Korelasyonu $p<0.1$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 13'te, sonuçları ortaya konulan korelasyon analizi araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilerin yönüne ve kuvvetine ilişkin fikir vermektedir. Demokratik saygı, demokratik katılım, demokratik eğitim ve demokratik tutum arasında $p<0.01$ anlamlılık seviyesinde korelasyon bulunmaktadır.

Tablo 13'te, demokratik tutum ile demokratik saygı arasında 0.01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde korelasyon vardır ($r=0.867$). Demokratik tutum ile demokratik katılım arasında

0.01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde korelasyon vardır ($r=0.858$). Demokratik tutum ile demokratik eğitim arasında 0.01 anlamlılık düzeyinde yüksek ilişki vardır ($r=0.537$).

Tablo 13'te, aynı zamanda, demokratik katılım ile demokratik saygı arasında 0.01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde korelasyon vardır ($r=0.622$). Demokratik eğitim ile demokratik saygı arasında 0.01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde korelasyon vardır ($r=0.351$). Demokratik eğitim ile demokratik katılım arasında 0.01 anlamlılık düzeyinde düşük ilişki vardır ($r=0.390$).

Bölüm V

Tartışma ve Sonuç

Solmaz (2009), Osmanlı'dan beri Türkiye'nin demokrasi kültürünün oluşumunda, değişik demokrasi modellerinin benimsendiği, uygulamaya çalışıldığı hatta demokrasinin kesintiye uğradığı süreçler yaşandığını belirtmiştir. Toplumdaki demokratik hareketler elbette eğitim sistemimizi ve eğitim anlayışını şekillendirmiştir. Ancak asıl başarılı olmamız gereken alan toplumdaki kültürel dalgalanmaların eğitimi şekillendirmesini asgari düzeye indirerek, öğretmenlerin rasyonel bir eğitim anlayışıyla demokrasi kültürünü besleyerek profesyonel biçimde demokratik okul kültüründen demokratik toplum kültürüne geçişin sağlanmasına yardımcı olmalarını sağlamak ve süreci etkin hale getirmektir. Yurt dışında demokrasi algısıyla ilgili birçok çalışma olmasına rağmen (Canachevd, 2001; Seligson, 2001) eğitimciler, uzmanlar bu kavramı algılamadaki farklılığını nedenini, tamamen açıklayabilmiş değildir. Drisko (1993) etkili bir vatandaşlık ve demokrasi eğitimi için demokratik prensiplere dayalı bir okul kültürünün ve öğrencilere demokratik bilgilerini uygulayabilecekleri fırsatların sunulması gerektiğini belirtmiştir.

Demokratik tutum boyutları arasında ilişki istenen düzeydedir ve "Demokratik Tutum Ölçeği"nde bulunan ifadelerle ilişkin değerleri incelendiğinde en yüksek ortalamaya sahip ifadenin ; *"Sınıfta yapılan oylamalarda, öğrencilerin kapalı oy hakkı olmalıdır."* ifadesi olduğu görülmektedir. Bu maddeye verilen cevapların yüksek oranda çıkmış olması demokratik bir sistemin özelliği olan kapalı oy hakkının örnek bir uygulamasının artık okullarda genel kabul gördüğünü göstermektedir. Öğrenciler artık kendilerinin seçmediği sınıf başkanlarını dahi benimsememekte ve kapalı oy hakkı olmayan seçimlere kendiliğinden itiraz etmektedir.

Demokrasi algısının öğretmenlerde ve öğrencilerde yükselmiş olduğunu *"Öğrenciler, sınıf gösterileri ya da diğere grup etkinliklerine katılmaya teşvik edilmeli, ancak"*

zorlanmamalıdır” ile ilgili ifadeden çıkarmak mümkündür. Günümüz öğrencileri için istendik bir durum olan, yapılan etkinliklerde herhangi bir zorlama veya baskının olmaması durumunu öğretmenler de kabullenmiş görünmekte ve öğrencilerin kişisel özgüvenini ve gönüllülüğünü her şeyin üzerinde tutmaktadır. Sağlıklı ve demokratik öğrenme ortamları olmaksızın eğitimde başarıyı yakalamak mümkün görünmemektedir. Öğrenme süreci, sabır ve özveri gerektirdiğinden baskıcı ortamlarda edinilen bilgilerin daha çabuk unutulduğu üzerine deneyler yapılabilir.

En düşük ortalama sahip ifadeler ise, *“Ciddi davranış bozuklukları, öğrencilerin yönteme katılmalarına izin verdiği okullarda görülür.”* ifadesi ve *“Demokratik bir okulda okul müdürüne gerek yoktur. Okul yaşamıyla ilgili kararlar öğrenci ve öğretmenlerin katılımlarıyla alınmalıdır.”* ifadesidir. Araştırma sonucunun öğretmen tutumlarının istenen düzeyde olduğunu göstermesi sevindiricidir. Klasik eğitim anlayışlarının aksine öğretmenler, öğrencilerin yönetime katılmalarını desteklemekte aynı zamanda demokratik kültürün şekillendirilmesi sürecinde demokrasinin “başboşluk veya düzensizlik” olmadığını eğitim yöneticilerine ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedir.

Sadık ve Sarı'nın (2012), yapmış olduğu çalışmanın sonucunda, öğrencilerin demokrasiyi özümsemeleri için okul ortamında demokrasinin yaşatılmasına, demokrasinin ne olduğu ile ilgili bilgilendirmeden çok demokratik tutum ve becerilerin kazandırılmasına önem verilmesi ve aktif öğrenme ortamlarının oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Araştırmamızda “Uygulanmayan demokrasi öğrenilmez” sorusuna katılımcıların % 3'ü kesinlikle katılmadıklarını, %2.6'sı katılmadıklarını, % 11.2'si kısmen katıldıklarını, %28.8'i çoğunlukla katıldıklarını, % 54.3'ü kesinlikle katıldıklarını ifade etmiştir. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu demokrasiyi öğretmen konusunda bilginin aktarılmasında uygulama kısmına önem verdiği düşünülebilir. Demokrasi ve insan hakları eğitimi öğrenciye sadece bilgi ve beceriler kazandırmayı değil yaşadığı toplum içinde hem kendilerine hem de başkalarına karşı yapıcı

ve saygılı olmayı, kendini topluma kabul ettirerek katılımcı olmalarını sağlayacak tutum ve beceriler geliştirmelerine yardımcı olmayı da hedefler. Öğrenciler, belirli standartlar, ilkeler doğrultusunda evde, sınıfta ve her ortamda demokratik davranışların uygulanışını yaşayarak öğrenmelidir.

Sınıf içine tartışmalı konuları getirmek ve bunlara yer vermek öğrencilerin eşitlik, özgürlük, insan hakları ve kendilerini kontrol edebilme gibi doğal demokratik değerlerin gelişimine katkı sağlayacaktır (Levitt ve Longstreet, 1983). Ancak bu şekilde öğrencilerin gerçek demokrasiyi anlaması, kendi ülkelerini farklı ülkeler ile karşılaştırması ve birbirlerinin fikrine saygı duyması sağlanabilir. Araştırmamızda “Çocukları özgür olan bir ulus, özgür insanları olan bir ulus olacaktır.” sorusuna katılımcıların %0.7’si kesinlikle katılmadıklarını, %3’ü katılmadıklarını, %9.7’si kısmen katıldıklarını, %34.8’i çoğunlukla katıldıklarını, %51.7’si kesinlikle katıldıklarını belirtmiştir. Diğer bir madde de, “Demokrasi, otokrat öğretmenler yerine, görüşleri özgürce eleştirebilen, hiçbir zaman zorlayıcı olmayan uzman öğretmenler olduğu takdirde artırılabilir.” sorusuna katılımcıların %1.9’u kesinlikle katılmadıklarını, %7.5’i katılmadıklarını, %18.7’si kısmen katıldıklarını, %37.1’i çoğunlukla katıldıklarını, %34.8’i kesinlikle katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum sınıf içerisinde tartışmalı konuların, öğrencilerin ulusal ve uluslar arası sorunlar konusunda düşüncelerini belirtmeleri ve kendilerini ifade etme yeteneklerini geliştirip demokratik kültür kazanmalarının öğretmenler desteğinde özgür bir ortamda gerçekleştirileceğini göstermektedir.

İlköğretim öğretmenlerinin demokratik okul kültürünün algılanmasına yönelik görüşlerine değerlendirdiğimiz bu çalışmada ilköğretim öğretmenlerinin demokratik eğitim, demokratik katılım ve demokratik saygı boyutlarını incelediğimizde demokratik tutum düzeyleri genel olarak olumlu yönde görülmektedir. Tüm anket çalışmalarında olduğu gibi bu çalışmada da, öğretmenlerin ankette yer alan birtakım soruları cevaplandırırken sorunun

anlaşılmasında az da olsa yanılgılar olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Göz (2010), çalışmasında, öğretmenlerin vatandaşlık bilgi ve davranış düzeylerine bakıldığında genellikle yüksek seviyede olduğu şeklinde değerlendirmede bulunmuştur. Öğretmenlerin en çok bilgi ve davranışa sahip oldukları kategori ise demokrasi, saygı ve eşitliktir.

Araştırmada, öğretmenlerin demokratik tutumlarının çeşitli etmenlere göre (cinsiyet, kıdem, mezun olunan kurum) farklılık gösterdiği görülmüştür. Gözütok (1995), tarafından yapılan benzer araştırmada ise bu farklılıklara rastlanılmamıştır.

Araştırmanın sonucunda İlköğretim öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre demokratik saygı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmasına karşın; demokratik katılım ve demokratik eğitim ile cinsiyet arasında istatistik olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Gözütok (1995), yaptığı araştırmada cinsiyet açısından erkek öğretmenlerin tutumları görece olarak yüksek olsa da istatistik açısından anlamlı değişim oluşturmadığını, öğretmenlerin demokratik tutumlarının cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Bu anlamda araştırma bulguları demokratik eğitim ve katılım konusunda birbirini desteklerken demokratik saygı boyutunda tam tersi yönde erkeklerde değil kadınlar da daha yüksek bulunmuştur. Doğanay, Çuhadar ve Sarı (2004), kadın ve erkek öğretmenlerin demokrasi anlayışları arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığını saptamışlardır. Çalışmamızda kadın ve erkek öğretmenleri cinsiyet faktörüne göre yalnızca demokratik saygı konusunda algılarının farklılaştığını göstermektedir. Demokratik saygı ve cinsiyet faktöründe anlamlı farklılığının kadınlarda erkeklere göre daha yüksek çıkması durumu, toplumun kültürel ve sosyolojik olgularını da içine alabileceğinden sosyoloji alanında araştırmalar yapılmalıdır.

Farklı kıdeme sahip ilköğretim öğretmenlerinin demokratik saygı, demokratik katılım ve demokratik eğitim değişkenlerinin çalışma süresi veya kıdemine göre istatistik açısından anlamlı bir farklılığının bulunmadığı görülmüştür. Güner (2012), ilköğretim öğretmenlerinin

“Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi”nde karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri ile öğretmenlerin mesleki kıdemleri arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Örneğin 11- 15 yıllık öğretmenlerin görüşleri ile 21 ve üzeri yıllık öğretmenlerin görüşleri arasında 21 ve üzeri yıllık öğretmenlerin görüşleri lehine anlamlı farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. 6- 10 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi”nde karşılaşılan sorunlara ilişkin ifadelerine diğer mesleki kıdemlerdeki öğretmenlerden farklı cevap vererek daha fazla duyarlılık gösterdikleri söylenebilir. Bu durum, mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin, öğretmenlik mesleğine giriş ve atanma şartlarında rekabet ortamının artmasına bağlı olarak öğretmenlik mesleğinin ilk yıllar için mesleki heyecanın yüksek olmasına bağlı olabilir. Biçer (2007), benzer bir çalışmada demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi ile hedeflenen becerileri, tutumları ve kazanımları öğrencilere kazandırma düzeyine ilişkin mesleki kıdem değişkeni açısından öğretmenlerin görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığını saptamıştır. Söz konusu çalışmada öğretmenler, mesleki kıdemleri fark etmeksizin projenin öğrencilere demokratik beceriler kazandırma yönünde katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin kıdemlerine göre demokratik tutumlarının istatistiksel olarak farklılık olmadığı saptanmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı olmayan bu sonuç Gözütok (1995), tarafından da desteklenmektedir. Bu durumda öğretmenlerin demokratik tutumlarının görev yaptıkları süreden bağımsız olduğu şeklinde değerlendirme yapılabilir.

İlköğretim öğretmenlerinin tutumlarını mezun oldukları kurum düzeylerine göre (lise, önlisans, lisans, lisansüstü) incelediğimizde demokratik saygı, demokratik katılım ve demokratik eğitim değişkenlerinin eğitim düzeyine göre istatistik açısından anlamlı bir farklılığının bulunmadığı görülmüştür. Bu durum öğretmenlerin mezun olduğu kurum düzeyi fark etmeksizin kişisel gelişimlerine yatırım yaptıklarını ve öğretmenliğin kariyer mesleği

olmasının yanında entelektüel bir meslek olduğunu sonucuna varmamızı sağlar. Öğretmenlik “ömür boyu öğrenciliktir” sözünü destekler nitelikte bir varsayıma varmak mümkündür.

İlköğretim öğretmenlerinin, yaşlarına göre demokratik tutum boyutları incelendiğinde, demokratik katılım ve demokratik eğitim değişkenleri yaşa göre farklılık göstermemesine karşın, demokratik saygı değişkeni yaşa göre istatistik olarak anlamlı bir farklılığa sahip olduğu görülmüştür. İlköğretim öğretmenlerinin, yaşlarına göre demokratik tutum boyutları incelendiğinde, demokratik katılım ve demokratik eğitim değişkenleri yaşa göre farklılık göstermemesine karşın; demokratik saygı değişkeni yaşa göre istatistik olarak anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Özellikle mesleğe yeni başlayanların, demokratik saygı algısının, mesleğin son yıllarına doğru düşüyor olmasının nedeni meslekle ilgili beklentilere erişilememiş olması ve iş doyumunun sağlanamamasıyla ilgili olabilir.

Sonuç olarak öğretmenlerin, yüzyılın eğitim politikalarının beklentilerinin ve gereklerinin farkında olması aynı zamanda bu bilinci kazanmış etkili vatandaşlar yetiştirmesi için öncelikle kendilerinin bu beceri ve davranışları gerçekleştirmesi gerekmektedir. Demokrasiye, insan haklarına ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeyi hedefleyen bir eğitim sistemi, kendine ve çevresine karşı dürüst davranabilen, insanın saygıdeğer olduğunu içtenlikle kabul edebilen, bağımsız düşünebilen alçak gönüllü, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterip aynı zamanda kendi hak ve özgürlüklerini kullanarak koruyabilen kuşakların yetiştirilebileceği bir gerçektir. Artık bilginin tek kaynağı öğretmenler olmadığı gibi öğretmenlerin sorumluluk alanları her zamankinden daha soyut bir yöne doğru eğilim göstermektedir. Eğitimde nihai başarı şeklinde bir kesinlik yoktur bu yüzden eğitim politikalarımız ve eğitim yöntem tekniklerimiz sürekli yenilenmeli ve bu süreçte öğrencilerin ve öğretmenlerin beklenti ve ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.

Öneriler

Demokrasi bilincini yükseltmek ve demokratik kültür ortamı sağlamak, öğrencilerde insan haklarına saygı ile bu hakları koruma ve yararlanma bilinci geliştirmek amacıyla uygun içerik materyal ve yöntemlerle verilecek eğitim, öğretmenler tarafından tüm aşamalarında desteklenebilir. Öğretmenler, gelişmiş ülkelerin eğitim yöntemlerini ve eğitim anlayışlarını güncel olarak takip edebilmeleri için öğretmenlere, demokrasi, insan hakları ve vatandaşlık eğitimi alanlarında kuramdan uygulamaya eğitim seminerleri düzenlenmeli, öğretimde yeni metodolojiler geliştirilmesi aşamasında öğretmenlerin değerlendirmeleri ve görüşlerine yer verilebilir.

Daha katılımcı, daha demokratik eğitim ortamları oluşturmak için öğretmen adayları seçim ve yerleşim aşamasında sadece başarı puanıyla değil bunun yanında kişilik özellikleri ve tutumlarına göre değerlendirilmelidir. Barışa, sosyal uyuma, insan haklarına ve insan onuruna saygıya ulaşma hedefiyle insani değerler, eğitim programlarına yansıtılabilir.

“Okul Aile Birliği Toplantıları” insan hakları ve demokrasi eğitimi konusunda öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin, öğrenci velilerine önderlik edebilmesi ve öğrencilerin kişisel gelişimini güçlendirmek için önemli bir fırsattır. Okullar, toplumun değişim, gelişim ve yenilenmesi gibi bir misyonu etkin şekilde yüklenebilirler. Okul, öğrenci velilerini bunun yanında eğitime gönüllü destek verenleri veya eğitimin finansmanı sağlayacak çevresel kaynakları yapıcı bir iletişim çeşitliliği içerisinde değerlendirip okul yönetim sürecine katabilir. Demokratik okullar, toplumun tüm kesimlerinin katkı ve katılımlarıyla yaratılabilir.

Öğretmenler, psikolojik danışmanların yardımıyla belirli standartlar, ilkeler doğrultusunda sınıfta ve diğer ortamlarda gözlemlediği öğrenci davranışlarını takip edip, çizelgeler hazırlayarak öğrencilerin demokratik davranışlarını rutin şekilde gözlemleyebilir.

Öğretmenlerin demokratik eğitim, demokratik saygı ve demokratik katılım konusunda algılarının yükselmesi için “Öğretmenler Kurul Toplantısı’nda” alınan kararlar “İl Milli

Eğitim M¼d¼rl¼kleri” ve “Milli Eğitim Bakanlığı” nezdinde gereken d¼zeyde değerlendirilebilir.

Öğretmenlerin, eğitim ğretim hizmetlerinin planlanması ve değerlendirilmesi, idari işlemler, okutulacak ders kitaplarının seçimi, sınıf geğme sistemi, okulun sosyal ve k¼lt¼rel faaliyetlere katılması, yetenekli öğrencilerin bir üst ğretim kurumlarına yönlendirilmesi gibi s¼relerde etkinleşmesi sağlanabilir.

Milli Eğitim şuraları’nda öğretmenlerin temsil yetkilerinin arttırılması gerekmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın alacağı kararlarda hukuksal d¼zenlemelerin yapılarak t¼m ğretmenlerin, Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri üzerinden veya benzer özellikte hazırlanmış bir sistem üzerinden oy hakkının olması aynı zamanda öğretmenlerin sorun olarak grd¼đ¼ alanlarda madde teklif edebilmesinin yollarının değerlendirilmesi önerilebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı, ğretmenlerin çalışma şartlarını iyileştirme, d¼zenleme ve öğretmenlere eğitim danışmanlığı gibi yeni fırsatlar sunma konusunda çalışmalar yapabilir.

İlköğretim kurumlarında demokrasi ve insan hakları konularında yapılacak etkinliklerde buldukları şehirlerde üniversitelerden ğretim yeleri ve niversite öğrencileri arasında toplum çalışmalarına benzer nitelikte iş birliği faaliyetleri uygulanabilir, öğretmenlere farklı bakış açıları kazandırabilecek projeler geliştirilebilir. Üniversitelerde yer alan ğrenci toplulukları, yapılabilecek çalışmalara rehberlik ederek ilköğretim öğretmenlerine yardımcı olabilir.

Bu araştırma, Çanakkale ilinden bir örneklem grubu oluşturularak yapılmıştır. Benzer araştırmanın ülke genelindeki b¼t¼n ilköğretim okullarında yapılması, daha geniş bir örneklem grubu ile gerçekleştirilmesi önerilebilir.

Kaynakça

- Ağca, H. (1993). *Ailede eğitim*. Ankara: Türk Eğitim Vakfı Yayınları.
- Alkan, C. (1998). *Eğitim teknolojisi* (Yenilenmiş 6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ateş, T. (2007). *Demokrasi, siyasi partiler ve seçim*. İstanbul: Beta Basın Yayım Dağıtım.
- Aybay, R. (2006). *Vatandaşlık hukuku* (2.Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ayers, W. (2009). Teaching for democracy, Volume 5 : Number 1 Fall
- Ayhan, H. (1995). *Eğitim bilimine giriş*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Aydın, B. (2001). *Bireysel özgürlük ve erdem, 21. Yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi*, 95–110, (Birinci Baskı). İstanbul: Sedar Eğitim Araştırma Yay.
- Beane, A.J., Apple, W., M., (1995), “The case for democratic schools”, Daniels, H., (editör), *Democratic Schools: Lessons in Powerful Education*, Copyrighted: Material, (s.1-29).
- Beetham, D. , Boyle, K. (2005). *Demokrasinin temelleri*, 80 soru 80 cevap (2.Baskı). Ankara: Adres Yayınları
- Biçer, B. (2007). Demokrasi eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi ile Öğrencilerde Demokrasi Kültürü Kazanımlarının Ortaöğretim Öğretmenlerince Değerlendirilmesine Yönelik Bir Analiz. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Bilen, M. (2004). *Sağlıklı insan ilişkileri*, (6.Baskı). Ankara: Anı Yay.
- Binbaşıoğlu, C. (1998). Ailede ve okulda eğitim sorunları: eğitim, demokrasi ve demokratik eğitim, *Çağdaş Eğitim*, 6(23), (244), s.10–14.
- Bursalıoğlu, Z. (1999). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*,(On Birinci Baskı). Ankara: Doğan Matbaası,
- Büyükkaragöz, S. (1990). *Demokrasi eğitimi*, (Birinci Baskı). Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yay.
- Büyükkaragöz, S. (1994). Demokrasi eğitimi ve okul, *Çağdaş Eğitim*, 19 (202), 10–14.

- Büyükkaragöz, S. (1995). *Yüksek öğretim programları ve demokratik tutumlar*. Ankara :Türk Demokrasi Vakfı Yay.
- Büyükkaragöz, S. ve Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin Hoşgörü ve Demokratik Tutumları. *Eğitim Yönetim*, 2 (3), 353-365.
- Büyükkaragöz, S. ve Kesici, Ş. (1998). “*Demokrasi ve insan hakları eğitimi*”. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Canache, D. and all (2001). Meaning and Measurement in Cross-National Research on Satisfaction with Democracy. *Public Opinion Quarterly* 65: 506-528.
- CCE.(2010).Nationalstandardsforcivicsandgovernment.Web:http://www.civiced.org/index.php?page=stds_toc_intro 11 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Cihaner, İ. (2004). İnsan Hakkı Olarak Bireysel Bilgi Edinme, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, YÖK'ten edinilmiştir.)
- Chomsky, N. (1995). *Demokrasi: gerçek ve hayal*, (1. Baskı), (Çev. Cerit, C.). İstanbul :Onar Yay.
- Couloubaritsis, A. (2007). Active citizenship education and sustainable development as pedagogical aims in the Greek primary school curriculum. *Εισηγηση στο Second South-European and mediterranean conference on citizenship identity and culture:the challenge for education*. www.pi-schools.gr/lessons/koin_pol_agogi/a_t, adresinden Mayıs 2014 tarihinde edinilmiştir.
- Criu, M. T. (2006), School Leadership and Management, September, Vol. 26, No. 4, pp. 321-337.
- Çayır, K. (2002), *İnsan hakları eğitimi dersi senaryoları, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 377–400.
- Çalık, E. (1998). Hukukun Bir Sosyal Düzen Kuralı Olarak Ahlak ve Dinle İlişkisi, *Türkiye Günlüğü*, 11 (53), 35–40.

- Çelik, V. (2003). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Demir, Ş. (2005). Yurttaşlık Kavramı ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi: Anayasal Yurttaşlık. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat. *I.Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*. (Uşak, 28-30 Mayıs 2009), s. 301-305.
- Demir, Ş. (2005). Yurttaşlık Kavramı ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi: Anayasal Yurttaşlık. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Dewey, J. (1996). *Demokrasi ve eğitim*, (çev. Yılmaz, T.). Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Dilek, D. (2001). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi*. Ankara: Pegem A
- Drisko, G. (1993). The responsibilities of schools in Citizenship Education. *Journal of Education*, 174, 105-119.
- Doğan, İ. (2001). *Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları*, (Birinci Baskı). Ankara :Pegem A
- Doğan, İ. (2001). *Modern toplumda vatandaşlık demokrasi ve insan hakları*. Ankara: PegemA
- Doğan, İ. (2004). *Toplum ve eğitim sorunları üzerinde felsefi ve sosyolojik tahliller*, s.178
- Doğan, İ. (2005). *Modern toplumda vatandaşlık demokrasi ve insan hakları insan haklarının kültürel temelleri*(6. Baskı). Ankara: Pegem A
- Doğan, V. (2006). *Türk vatandaşlık hukuku*, (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Doğanay, A. (1997). *Türk politik kültürü ve gençliğin eğitimi*. Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 2 (16), 51-61.
- Dökmen, Ü. (2004). *İletişim çatışmaları ve empati*, (25. Baskı). İstanbul: Sistem Yay.
- Duman, B. (2004), Öğrenme- Öğretme Sürecindeki Entelektüel Şizofrenizm, 94-108, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu, Çanakkale, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

- Dursun, Ö. (1999). Cumhuriyet Türkiye'si demokrasi deneyimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Erdoğan, M. (2005). *Anayasal demokrasi*, (7. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erdoğan, M. (2008). *Türkiye'de anayasalar ve siyaset*, (5. Baskı). Ankara: Liberte Yayınları.
- Elkatmış, M. (2007), *İngiltere ve Türkiye'deki İlköğretim 1. Kademedeki İnsan Hakları Eğitimlerinin Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Elkatmış, M. (2007). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.
- Fer, S. ve Cırık, İ. (2007). *Yapılandırmacı öğrenme: kuramdan uygulamaya*. İstanbul: Morpa.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1994). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Meleksan Matbaacılık.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1998). *Eğitime giriş*. İstanbul: Alkım Yay.
- Genç, S. Z. ve Kalafat, T. (2006) Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları ile Empatik Becerilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma, *Manas Dergisi*, 19(213).
- Gömlüksiz, M. (1994). Türk Dili ve Edebiyatı Dersinde Uygulanan Kubaşık Öğrenme Yönteminin Erişmeye, Demokratik Tutumlara ve Benlik Saygısına Etkisi, 476-493, 1. Eğitim Bilimleri Kongresi, Kuram-Uygulama-Araştırma: Bildiriler, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Adana.
- Göz, N. L. (2010). İlköğretimde Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Gözler, K. (2006). *Anayasa hukukuna giriş-genel esaslar ve Türk anayasa hukuku* (8. Basım). Bursa: Ekin Kitabevi.
- Gözübüyük, Ş. (2006). *Anayasa hukuku, anayasa hukuku ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* (14. Basım). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gözütok, D. (1995). *Öğretmenlerin demokratik tutumları*. Ankara: TDV.

- Gurevitck, M. & Blumler, J. G. (2002:265). *Siyasal iletişim sistemleri ve demokratik değerler*”, İrvan, S. (der.), *Medya kültür siyaset*, Ankara: Alp Yayınevi.
- Gülmez, M. (1994). *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi*, (Birinci Baskı). Ankara: TODAİE.
- Gülmez, M. (1998). *Belgelerle insan hakları eğitimi birleşmiş milletler on yılı*. Ankara: TODAİE Yay.
- Gülmez, M. (2001). *İnsan hakları ve demokrasi eğitim*. Ankara: TODAİE.
- Gündüz, M. ve Gündüz, F. (2002). *Yurttaşlık bilinci*. Ankara: Anı Yay.
- Güner, F. (2012). İlköğretim Öğretmenlerinin Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi’ne Yönelik Görüşleri (Çanakkale ili örneği). Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Gürbüz, G. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Güven, S. (2002). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarında Okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersini Veren Öğretmenlerin Nitelikleri ve Derste Karşılaştıkları Problemler (Erzincan İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Habermas, J. (2005). *Öteki olmak, ötekiyle yaşamak*, Aka, İ., (Çev.), (3. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Heath, M., Rowe, D., Breslin, T., (2008). *Citizenship education in the primary curriculum*.
Web: <http://www.justice.gov.uk/reviews/docs/citizenship-education.pdf> 01
- Heater, D. (2007). *Yurttaşlığın kısa tarihi*. Üst, D., M., (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Hicks, D. (2001), *Re-examining the future: the challenge for citizenship* *Educational Review*, 53-3. Eric Veri Tabanından Mayıs 2014 tarihinde edinilmiştir.

- Holmes, E. (1991). Democracy in elementary school classrooms. *Social Education*, 55, 176-178.
- Hotaman, D. (2010). Demokratik eğitim: demokratik bir eğitim programı Kuramsal Eğitimbilim, 3 (1), www.keg.aku.edu.tr, 29-42.
- Işık, H. Güven, B. ve Apaydın, B. , (2004). Hayat Bilgisi Programlarının Demokratik Davranışları Kazandırma Açısından Değerlendirilmesi, 454–460, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu, Çanakkale, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Kahraman, S. G. (2004). *Radikal Demokrasi ve Vatandaşlık: Liberal ve Komüniteryan Yaklaşımlarla Bir Karşılaştırma* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaldırım, E. (2003). İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kapani, M. (1993). *Kamu hürriyetleri*, (Yedinci Baskı). Ankara :Yetkin Yayınları.
- Kapuzoğlu, Ş. (2004). Çatışma Yönetimi Kapsamında Arabuluculuk ve Demokrasi Eğitimi, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu, 248–254, Çanakkale, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
- Karakütük, K. (2001). *Demokratik laik eğitim*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Karcı, Ş. M. (2008). Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımının Temel Değerleri Üzerine Bir İnceleme, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 16. sayı, 8(16):40-64.
- Kaya, Y.K. (1996). *Eğitim yönetimi kuram ve Türkiye'deki uygulama*. Ankara: Bilim Yay.
- Kaymakcan, R. (2007). Bir değer olarak hoşgörü eğitimi, *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu (26–28 Kasım 2004)*, Dem Yayınları, İstanbul, s.515–531.

- Keer, D. (2000). Citizenship education: an international comparison, in D. Lawton, j. Cairns and R.Gardner (Editors). *Education for citizenship*. London: Cromwell Press. pp. 200-227.
- Kepenekçi, K. Y. (2000). *İnsan hakları eğitimi*, (Birinci Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kıncal, R. (2004). Demokrasi Eğitimi –Sunuş-, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu, Çanakkale, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Kıncal, R. (1991). Okul-aile birliğinin fonksiyonunu gerçekleştirme düzeyi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Kışlalı, A. T. (2007), *Kemalizm, laiklik ve demokrasi*, 8. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Koçyiğit, B. K. (2004). Farklı Öğretim Materyalleriyle (karikatür, öykü, film) Desteklenerek Yürütülen Öğretimin ve Ölçmenin Değerlendirilme: Etkinliklerin Eleştirel Düşünmeye Katkısı, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu, 162– 168, Çanakkale, Çanakkale Onsekiz Mart üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Kongar, E. (2002). *Demokrasi ve kültür* (4. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kozlu, C. (1995). *Türkiye müzesi için misyon arayışları ve Asya modelleri*. Ankara: İş Bankası Yay.
- Köstüklü, N. (2002). Atatürk, cumhuriyet ve milli kimlik, *Ata Dergisi*, 10, 87-92.
- Kuzu, B. (1997). Demokrasi ve gerekleri, *Yeni Türkiye Dergisi*, Yıl 3, Sayı 17,s. 103–110.
- Kuzgun, Y. (2002). *Sınıfta demokrasi*, (Üçüncü Baskı). Ankara: Eğitim-Sen Yay.
- Karaman, K. Y. (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Lawson, H. (2001). Active citizenship in schools and the community. *The Curriculum Journal*, 12 (2), 163-178

- Leenders, H. & Veugelers, W. & De Kat, E. (2008) Teachers' views on citizenship education in secondary education in the Netherlands. *Cambridge Journal of Education* Vol. 38, No. 2, June, 155–170 EBSCO, adresinden Mart 2014'de alınmıştır.
- Levitt GA & Longstreet WS (1983). Controversy and the teaching of authentic civic values. *The Social Studies*, 84: 142-148.
- Lister, R., Smith, N., Middleton, S., Cox, L. (2003). Young people talk about citizenship: empirical perspectives on theoretical and political debates. *Citizenship Studies*. Vol:7. No:2. 235-253, www.informaworld.com/smpp/content-db=all-content=a713658861 adresinden Nisan 2014'de edinilmiştir.
- MEB, İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Resmi Gazete, 28 Ekim 2004.
- MEB, Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi Yönergesi, <http://www.okulmeclisleri.meb.gov.tr>. adresinden Mart 2014'te edinilmiştir.
- METİN, T. (2006). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesine Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Katılım Düzeyleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nadir, S. (1995). Küreselleşme Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme, *Birikim Dergisi*, 5(73), s. 56.
- NCSS. (2001). *Creating effective citizen*. (<http://www.socialstudies.org> sitesinden 12 Mart 2014 tarihinde edinilmiştir).
- Oğuzkan, A. F. (1982). *Öğretmenliğin üç yönü* (5. Baskı). Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Oğuz, A. (2004). Demokratik Değerlerin Kazandırılmasında Etkin Öğretim Yöntemleri, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu, Çanakkale, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 109–115.
- Osler, A. & Starkley, H. (1998). Children rights and citizenship: Some implications for the management of schools. *International Journal of Children Rights*, 6(3), 313- 333.

- Öncül, R. (2000). Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü.(Birinci Baskı). Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul.
- Özbek, R. (2006). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders amaçlarının gerçekleştirme düzeyi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özbudun, E. (2008). *Türk anayasa hukuku* (9.Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özden, Y. (2005). *Sınıf içinde öğrenme öğretme ortamının düzenlenmesi, Sınıf yönetimi*, Karip, E., (Edit.), (Beşinci Baskı). Ankara: Pegem A Yay.
- Özpolat, A. (2004). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Sayı: 50: 11-13.
- Öztekin, A. (2007). *Siyaset Bilimine Giriş*, (5.Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi
- Özdemir, M. Ç. ve Bingöl, A. S. (2009). Çok Kültürlü Topumlarda Vatandaşlık Eğitimi. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi.
- Patrick, J. J. (1999). The Concept of Citizenship in Education for Democracy. ERIC Digest. ED432532, 1-6. ERIC veri tabanından Nisan 2014’de edinilmiştir.
- Patrick J. J. (2003). Essential elements of education for democracy: what are the and why should they be at the core of the curriculum in schools? (<http://new.civiced.org/>)
- Polat, T. (2003). *Güçlü demokrasi ve okul*, Eğitim Yönetimi ve Üniversitelerde Demokratik Yapılanma Sempozyumu. Ankara.
- Ravitch, D. (1991). Democracy: what it is and how to teach it. *Social Studies*, 82(2).
- Saban, A. (2002). *Öğrenme öğretme süreci yeni teori ve yaklaşımlar* (2. Baskı). Ankara: Nobel Yay.

- Sadık, F. ; Sarı, M. (2012). Çocuk ve Demokrasi: İlköğretim Öğrencilerinin Demokrasi Algılarının Metaforlar Aracılığıyla İncelenmesi. *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*. Cilt 1 Sayı 1.
- Sarı, M. ve Sarı, S., Ötün, M. S. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Demokratik Değerlere Bağlılıkları ve Çatışma Çözümü Becerileri, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 8(1), 161-192.
- Sarıbay, A. Y. Öğün, S., S., (2006), *Politikbilim*. Bursa: Alfa Aktüel.
- Sarıbay, A. Y. (1998). *Siyaset, demokrasi ve kimlik*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Sarıbay, A. Y. (2008). *Politik sosyoloji*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya* (21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Schugurensky, D. (2005). *Citizenship and citizenship education: Canada in an international context* Web: www.fcis.oise.utoronto.ca/~daniel_schugurensky/courses/4.citizenship&citized.doc adresinden 05.07.2013 tarihinde edinilmiştir.
- Solmaz, T. (2009).Türkiye'nin Demokrasi Kültürü Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Şahin, K. (2006). Türkiye'de küreselleşme tartışmalarının ışığında ulus devlete bakış. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, Y. ve Ceylan, M. (2004). Okul Kültürünün Demokrasi Eğitimine Etkisi, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu, Çanakkale, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 255–259.
- Şişman, M. (2007). *Eğitimde demokratikleşme ve sosyal adalet, Türk eğitim sisteminde yeni paradigma arayışları bildiriler kitabı*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yay., s. 290 – 305

- Tanilli, S. (2007). *Devlet ve demokrasi*, (4. Baskı). İstanbul: Alkım Yay.
- Taşdemir, M. (2000). *Eğitimde planlama ve değerlendirme*. Ankara: Ocak Yay.
- Taşkesen, A. (2005: 99-119). *Demokrasi ve demokrasi kültürü, vatandaşlık bilgisi*, Temiz, E. (Ed.). İstanbul: Lisans Yayıncılık, s. 99 – 119
- Tezcan, M. (1994). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.
- Touraine, A. (2004), *Demokrasi nedir?*, Kunal, O., (Çev.), (4. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Turan, S. (2001). Demokratik Bir Toplum ve Okulda Bir Lider Olarak Öğretmenin Rolü, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Mart Sayı:3-4: 120-125.
- Turan, M. ve Taşpınar, M. (2004). Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersinin Öğrencilerin Demokrasi ve İnsan Haklarına İlişkin Görüşlerine Etkisi, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu, Çanakkale, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 229-246.
- Türköne, M. (2011). *Siyaset*. İstanbul: Etkileşim Yayınevi.
- Uğurlu, C. T. (2011). Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye’de vatandaşlık eğitimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (37), 153-169.
- Uygun, O. (2003), *Demokrasinin tarihsel, felsefi ve ahlaki boyutları*, (2. Baskı). İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Ünsal, A. (1998). *Yurttaş olmak zor zanaat. 75 yılda tebaa’dan yurttaş’a doğru*. Ankara: Tarih Vakfı Yay.
- Üstel, F. (1999). *Yurttaşlık ve demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Varış, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme*, (6. Baskı), Ankara: Alkım Kitapçılık
- Varış, F. (1985). *Eğitim bilimine giriş* (3. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Westheimer, J. & Kahne, J. (2000). Education for action: Preparing youth for participatory democracy. *The School Field*, 11(1/2), 21–40.
- Yanıklar, Z. ve Elyıldırım, Ü. Y. (2004). Demokrasi eğitimi ve demokrasi eğitiminde pratik uygulamalar. Ankara: Kök Yayıncılık, *Çoluk Çocuk Dergisi*, 44.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yeşil, R. (2002). İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi, *Çağdaş Eğitim*, Eylül Sayı:27 (290): 31–36.
- Yetek, Y. (2003). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Demokratik Değerlere Sahip Olma Düzeyi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi sivil toplum kuruluşları ve yönetişim*. Ankara:Seçkin Yay.
- Yıldız, R. (2006). *Eğitimin işlevleri, eğitim bilimine giriş*, Erçetin, Ş. (Edit. Tozlu, N.), (Birinci Basım). Ankara : Mikro Yay., 271–308.
- Yılman, M. (1992) *Demokrasimizin kültürel temelleri*, (1. Baskı). İzmir: Reform Matbaası.
- Yılmaz, A. (2000), *Modern Demokrasi gelişimi ve sorunları*, Ankara: Yeni Türkiye Yay.

EKLER**Ek A: İzin****Ek B: Ölçme Aracı**

T.C.
ÇANAKKALE VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.17.00.14.730.08/
KONU : Anket Uygulaması

21.03.2011*004876

VALİLİK MAKAMINA

İLGİ: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı 10/03/2011
tarih ve 407 sayılı yazısı

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi Abide ALPTEKİN tarafından “Demokratik Okul Kültürünün Algılanmasının İlköğretimler Üzerinde Araştırılması” konulu araştırma kapsamında, 04 Nisan-20 Mayıs 2011 tarihleri arasında, İlimiz Merkez, Lapseki, Biga ve Çan ilçelerindeki ilköğretim okullarında görevli öğretmenlere yönelik, eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde, Anket Uygulaması yapılması ilgi yazısıyla teklif edilmekte olup; Müdürlüğümüz Anket-Araştırma İnceleme Komisyonunca incelenerek uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde; Olurlarınızı Arz ve Teklif ederim

Vefa BARDAKCI
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
21.03/2011

Bahir ALTUNKAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Abide ALPTEKİN
Kurumu / Üniversitesi	Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Tezli Yüksek Lisans
Araştırma yapılacak iller/ilçeler	Çanakkale Merkez, Lapseki, Biga ,Çan
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	İlköğretim Okulları
Araştırmanın konusu	Demokratik Okul Kültürünün Algılanmasının İlköğretimler Üzerinde Araştırılması
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	Araştırma Önerisi
Veri toplama araçları	Anket
Görüş istenilecek Birim/Birimler	İlköğretim Okulu Öğretmenleri
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
UYGUNDUR	
Komisyon kararı	Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalif üyenin Adı ve Soyadı:	

KOMİSYON

16/03/2011
Komisyon Başkanı
İbrahim BAYAR

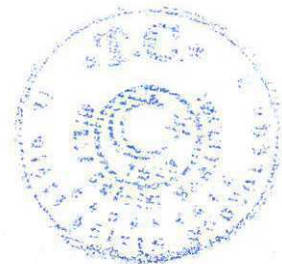

Üye
Zekiye KILIÇ

Üye
Süheyla H. YURDUSEV

DEMOGRAFİK BİLGİLER

Aşağıdaki özelliklerden size uygun olanı işaretleyiniz. Örnek (X)

- a. Cinsiyetiniz: Kadın Erkek
- b. Branşınız : Sınıf öğretmeni Matematik Fen ve Teknoloji
 Sosyal Bilgiler Türkçe Yabancı Dil
 Bilişim Tekn. Beden Eğitimi Müzik
 Görsel San. Teknoloji Tasarım Diğer
- c. Meslekte kaçınıcı yılınız : 0-5 6-10 11-15
 16-20 21-25 26 ve üzeri
- d. Yaşınız : 20-30 31-40 41-50 51 ve üzeri
- e. Çalıştığınız kurum türü :
 Devlet ilköğretim okulu
 Özel İlköğretim Okulu
 Dershane
- f. En son mezun olduğunuz okul türü
 Eğitim Fakültesi
 İki Yıllık Eğitim Enstitüsü, Yüksekokul, Önlisans
 Diğer Fakülteler (Fen Edebiyat, Ziraat, Hukuk, vb.)
 Yüksek Lisans
 Doktora
 Diğer

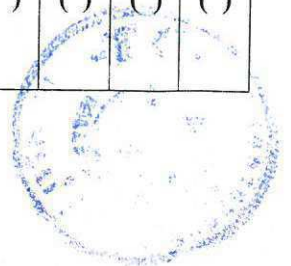

İLKÖĞRETİMLERDE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ'NİN ARAŞTIRILMASI ANKETİ

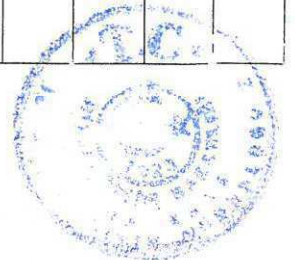
Açıklama: Aşağıdaki yargı cümlelerine ne derece katılıp katılmadığınızı işaretleyiniz.

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Çoğunlukla katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	İnsanların amaçlarına saygılı olma, demokratik bir insanın temel özelliğidir.	()	()	()	()	()
2	Öğrenciler okulda yarışma içinde olmalıdır. Çünkü ilerideki yaşantılarında da yarışma içinde olacaklardır.	()	()	()	()	()
3	Öğrenciler sınıf gösterileri ya da diğer grup etkinliklerine katılmaya teşvik edilmeli, ancak zorlanmamalıdır.	()	()	()	()	()
4	Öğrencilerin ihtiyaç duymaları halinde sınıfı terk etmek için öğretmenden izin almaları gerekir.	()	()	()	()	()
5	Öğrenciler sevmedikleri öğretmenin dersini almaya zorlanmamalıdır	()	()	()	()	()
6	Demokratikleşme sürecindeki gelişme, bilimdeki gelişmelerden daha önemlidir	()	()	()	()	()
7	Öğrenciler okul kantinini işletemeyecek kadar genç ve deneyimsizdirler	()	()	()	()	()
8	Öğrencileri demokrasi uygulamaları için yüreklendirmek öğretmenlerin en yüce görevidir	()	()	()	()	()
9	Gençlerin suç davranışlarının sıklığının ve ciddiyetinin artması, onların çok fazla özgür bırakılmalarının sonucudur.	()	()	()	()	()
10	Sınavların türleri ve zamanları öğretmenlerin kararıyla belirlenmelidir	()	()	()	()	()
11	Sınıf düzeni ve disiplini, ilkokulun ilk yıllarından başlayarak, olabildiği kadar hızlı bir şekilde öğretmenlerin sorumluluğundan alınıp, öğrencilerin sorumluluğuna verilmelidir	()	()	()	()	()
12	Öğrenci, öğretmenin otoritesini ya da düşüncesini sorgulamaya başladığında, yani kendisi için düşündüğünde demokrasi işliyor demektir	()	()	()	()	()
13	Türkiye'de eğitimcilerin zihnini kurcalayan sorunları kökünden ve uzmanca çözmeye çalışacak tam gün hizmet veren eğitim araştırmacıları olmalı.	()	()	()	()	()

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Çoğunlukla katılıyorum	Tamamen katılıyorum
14	Öğretmenin sıkı denetimi altında bulunan öğrenciler köleden farklı değillerdir	()	()	()	()	()
15	Çocuklara hep denileni yapmak değil, düşünerek dürüstçe davranmak öğretilmelidir	()	()	()	()	()
16	Okul yönetiminin aldığı kararları değiştirmede öğrencilerin etkisi olmalıdır	()	()	()	()	()
17	Bir çocuğun mutlu olmayı öğrenmesi okumayı öğrenmesinden daha önemlidir	()	()	()	()	()
18	Günümüzde kullanılan "geleneksel öğretim yöntemlerinin" yerini "çağdaş öğretim yöntemlerinin" alması için bilimsel araştırmaların yapılması ihmal edilmiştir	()	()	()	()	()
19	Amaçları başkaları tarafından belirlenen bir insan köledir	()	()	()	()	()
20	Genci kendi değer yargılarıyla uyuşmayan şeyi yapmaya zorlamak son derece yanlıştır	()	()	()	()	()
21	Öğrencilerin öğretmenlere karşı tutumlarının araştırmalarla belirlenmesi gerekir	()	()	()	()	()
22	Eğitim politikası belirleme konusunda, öğretmen ve öğrenci görüşüne gerek duyulmadan karar alma uygulaması sürdürülmelidir	()	()	()	()	()
23	Bir eğitim etkinliğinin değeri, öğrencilerin değerler sistemi açısından ölçülmelidir	()	()	()	()	()
24	Öğrencilerin beğenileri, sınıflara ve koridorlara asılacak olan tablo ve resimlerin seçimini yapabilecek kadar gelişmemiştir	()	()	()	()	()
25	Duyguların eğitimi, düşüncelerin eğitimi kadar önemlidir	()	()	()	()	()
26	"Zorunlu" sorumluluk gerçek sorumluluk değildir	()	()	()	()	()
27	Öğrencilerin okulda sakız çiğnemelerine izin verilmemelidir	()	()	()	()	()
28	Öğrencilerin 10'da 9'unun karşı olduğu bir okul kuralı değiştirilmelidir	()	()	()	()	()
29	Ev ödevlerinin belirlenmesi öğrencilerin kararına bırakılmamalıdır, bu ancak öğretmenler kurulunun karar yetkisinde olmalıdır	()	()	()	()	()

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Çoğunlukla katılmıyorum	Tamamen katılmıyorum
30	Bireysel özgürlük ancak gerekli olduğunda, grubun ilerlemesine engel olduğu durumlarda bireyin onayı alınmadan başkaları tarafından sınırlandırılabilirdir	()	()	()	()	()
31	Çocuğun ilgilerinden çok ihtiyaçlarının dikkate alınması, tüm eğitim kurumlarının benimsediği ilke olmalıdır	()	()	()	()	()
32	Demokrasi, otokrat öğretmenler yerine görüşmeleri özgürce eleştirebilen, hiçbir zaman zorlayıcı olmayan uzman öğretmenler olduğu takdirde artırılabilir	()	()	()	()	()
33	Bireylerin amacının kutsallığı, demokrasinin özü olarak vurgulanabilir	()	()	()	()	()
34	Demokratik bir okulda okul müdürüne gerek yoktur. Okul yaşamıyla ilgili kararlar öğretmenler ve öğrencilerin katılımıyla alınmalıdır	()	()	()	()	()
35	Öğrencilerin az bildikleri ya da hiç bilmedikleri konularla ilgili görüşlerini söylemelerine izin verilmelidir	()	()	()	()	()
36	İdeal demokrasi herkese amaçlarını geliştirme imkanı verir	()	()	()	()	()
37	Okulun, öğretmenler tarafından belirlenmiş kesin kuralları olmalıdır	()	()	()	()	()
38	Gerçekten demokratik olan öğretmenlerin eğer özgürlük için gerekliyse, sınıfta bir miktar düzensizliği hoş görmeleri ve buna izin vermeleri gerekir	()	()	()	()	()
39	En iyi öğretmenler sınıf atmosferi ile değil, öğretim konusuyla ilgilenir	()	()	()	()	()
40	Ciddi davranış bozuklukları, öğrencilerin yönetime katılmalarına izin verildiği okullarda görülür	()	()	()	()	()
41	Öğretim programlarına sıkı bağlılık, sınıftaki demokratik yaşamın en büyük düşmanıdır	()	()	()	()	()
42	Uygulanmayan demokrasi öğrenilemez	()	()	()	()	()
43	Demokratik yöntemle kazanılan bilgiler kalıcı ve gerçek bilgilerdir	()	()	()	()	()
44	Okulun yakınında çıkan bir yangın konusuna, verilecek ders konusundan daha çok zaman ayrılmalıdır	()	()	()	()	()

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Çoğunlukla katılmıyorum	Tamamen katılmıyorum
45	Öğrencilerin sınıfta oturacakları yeri kendilerinin seçmelerine izin verilmemelidir	()	()	()	()	()
46	Sınıfta yapılan oylamalarda öğrencilerin kapalı oy hakkı olmalıdır	()	()	()	()	()
47	Öğretmenlerin, öğrencilerin amaçlarına saygı göstermeleri, çocukların da büyüklerine saygı göstermelerine neden olur	()	()	()	()	()
48	Çocukları özgür olan bir ulus, özgür insanları olan bir ulus olacaktır	()	()	()	()	()
49	Bir sınıftaki öğrenciler için "iyi niyetli despot bir öğretmen" "tam ve kontrolsüz özgürlük" tanıyan öğretmenden daha iyidir	()	()	()	()	()
50	Sağlıklı, demokratik bir toplumda gençler için yarışmalı oyunlar ve sporlar önemlidir	()	()	()	()	()

